

ΒΑΣ. Ε. ΠΕΤΡΟΥΝΙΑ

Καθηγητοῦ Ζ' Γυμνασίου
ἄρρένων Ἀθηνῶν

ΠΑΝΟΥ ΠΑΤΡΑ

Καθηγητοῦ Α' Γυμνασίου
ἄρρένων Θεσσαλονίκης

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ
ΤΗΣ
ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ ΤΗΣ Ε' ΤΑΞΕΩΣ
ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

ΑΘΗΝΑΙ 1938

1938 no 1

ΒΑΣ. Ε. ΠΕΤΡΟΥΝΙΑ
Καθηγητοῦ Ζ' Γυμνασίου
ἀρρένων Ἀθηνῶν

ΠΑΝΟΥ ΠΑΤΡΑ
Καθηγητοῦ Α' Γυμνασίου
ἀρρένων Θεσσαλονίκης

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ
ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ ΤΗΣ Ε' ΤΑΞΕΩΣ
ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

ΑΘΗΝΑΙ 1938

Τὰ γνήσια ἀντίτυπα ὑλογράφονται.

Βελιερσίνας

Πάρισις

Τύποις: Κ. Σ. Παλαδογιάννη, Ψαρῶν 41, Ἀθήναι.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΘΡΗΣΚΕΙΑΙ

Θρησκεία γενικῶς.

Θρησκεία εἶναι ἡ πίστις τοῦ ἀνθρώπου περὶ τῆς ὑπάρξεως ἑνὸς ὄντος παντοδυνάμου καὶ τελείου, τὸ ὁποῖον ρυθμίζει τὰ τοῦ κόσμου καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ὀφείλεται τιμὴ, λατρεία καὶ προσκύνησις.

Ὁ ἄνθρωπος δηλ. αἰσθάνεται ὅτι ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἓν παντοδύναμον ὄν, τὸ ὁποῖον θεωρεῖ ὡς δημιουργόν του καὶ προσπαθεῖ διὰ τῆς προσευχῆς καὶ τῆς λατρείας νὰ ἐπικοινωνήσῃ μετ' αὐτοῦ.

Ἡ θρησκεία εἶναι παγκόσμιον φαινόμενον· οὐδεὶς λαὸς ὑπάρχει ἄνευ θρησκείας. Ὁ Πλούταρχος λέγει : «Εὐρύοις δ' ἂν ἐπιῶν καὶ πόλεις ἀτειχίστους, ἀγραμμάτους, ἀβασιλεύτους, νομίματος μὴ δεομένας, ἀπείρους θεάτρων καὶ γυμνασίων· ἀνιέρου δὲ πόλεως καὶ ἀθέου, μὴ χρωμένης εὐχαῖς, μηδὲ ὅρκοις, μηδὲ μαντείαις, οὐδεὶς ἐστὶν οὐδ' ἔσται γεγωνὸς θεατῆς, ἀλλὰ πόλις δοκεῖ μᾶλλον ἐδάφους χωρὶς ἢ πολιτεία τῆς περὶ θεῶν δόξης ἀναρρεθείσης παντάπασι σύστασιν λαβεῖν ἢ λαβοῦσα τηρησαί» πρὸς Κολώτην λά. Καὶ ὁ Κικέρων λέγει ὅτι «μεταξὺ τῶν ὄντων μόνος ὁ ἄνθρωπος ἔχει γνῶσιν τοῦ θεοῦ, μεταξὺ δὲ τῶν ἀνθρώπων δὲν ὑπάρχει ἔθνος, ὅσον βάρβαρον καὶ ἀπολίτιστον καὶ ἂν εἶναι, τὸ ὁποῖον, καὶ ἂν ἀγνοῇ ὁποῖόν τινα πρέπει νὰ ἔχη θεόν, νὰ μὴ γνωρίζῃ ὅτι πρέπει νὰ ἔχη θεόν» περὶ νόμων Γ', 8· ὁ δὲ Μ. Βασίλειος λέγει «Ἀγνοία Θεοῦ θάνατός ἐστι τῆς ψυχῆς».

Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν εἶναι ἐκ φύσεως θρησκευτικός.

Διάφορα εἶδη θρησκειῶν.

Οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι εἶχον τὴν ἀληθῆ θρησκείαν, ἡ ὁποία ἐδόθη εἰς αὐτοὺς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. Διὰ τῆς ἁμαρτίας ὅμως οἱ μετέπειτα ἄνθρωποι ἐξέκλιναν τῆς εὐθείας ὁδοῦ καὶ οὕτω ἐλάτρευσαν τὰ κτίσματα ἀντὶ τοῦ κτίσαντος.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ θρησκεία ἀναπτύσσεται καὶ ἐξελίσεται ἐντὸς τῆς κοινωνίας, διὰ τοῦτο ἡ θρησκεία τῶν διαφόρων λαῶν εἶναι σύμφωνος μετὰ τὴν πνευματικὴν τῶν ἀνάπτυξιν.

Τοιοιουτρόπως ἀνεπτύχθησαν διάφορα εἶδη θρησκειῶν. Οὕτω διακρίνομεν : α) **Θρησκείας φυσικάς**, δηλ. ἐκεῖνας τῶν ὁποίων οἱ ὀπαδοὶ ἐλάτρευσαν καὶ ἐθεοποίησαν τὰ διάφορα φυσικὰ φαινόμενα εἴτε ἀπὸ φόβον (ἀπότομος βράχος, ὑψηλὸν δένδρον, ἄγριον θηρίον) ἢ ἀπὸ εὐγνωμοσύνην (ποταμός, ὡς ὁ Νεῖλος, ὅστις φέρει τὴν εὐφορίαν, οἰκιακὰ ζῶα, ὡς ἡ γαλῆ, δένδρα διὰ τοὺς καρποὺς ἢ φύλλωμά των ἢ τὰ ξύλα των) ἢ πρὸς τιμὴν τῶν νεκρῶν προγόνων, διὰ νὰ προκαλέσουν τὴν εὐνοιάν των, καὶ β) **Θρησκείας ἐξ ἀποκαλύψεως**, εἰς τοὺς ὀπαδοὺς τῶν ὁποίων ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψεν ἑαυτόν.

Ἄλλη διαίρεσις θρησκειῶν εἶναι : **Μονοθεϊστικαί**, τῶν ὁποίων οἱ ὀπαδοὶ λατρεύουν ἓνα μόνον Θεόν, **Ἰουδαϊσμός**, **Χριστιανισμός**, **Μωαμεθανισμός** καὶ **Πολυθεϊστικαί**, τῶν ὁποίων οἱ ὀπαδοὶ λατρεύουν πολλοὺς θεοὺς, ὅπως εἶναι ὅλαι αἱ ἄλλαι ὑπάρχουσαι θρησκείαι.

Φετιχισμός.

Οἱ Φετιχισταὶ (φετιχ=ἄψυχον ἀντικείμενον) λατρεύουν ἄψυχα ἀντικείμενα· εἰς ἓνα λίθον λ. χ. δοχεῖον, κυτίον, ὕφασμα, περὶόν, ὀδόντα ζῶον καὶ μάλιστα ἐλέφαντος, εἰς ξύλον κ.τ.λ. πιστεύουν ὅτι ὑπάρχει πνεῦμά τι, προσπλαθοῦν δὲ νὰ ἐξευμενίσουν τοὺς Θεοὺς καὶ τὰ πνεύματα, διὰ τῆς προσευχῆς, μαγείας, ἐξορκισμῶν καὶ πρὸ παντὸς διὰ θυσιῶν, καὶ πολλάκις καὶ δι' ἀνθρωποθυσιῶν. Τιμοῦν ἐξαιρετικὰ τοὺς νεκροὺς τῶν προγόνων των, πιστεύοντες, ὅτι αἱ ψυχαὶ των ζῶσιν εἰς ἄλλον βίον ὅμοιον μετὰ τὸν παρόντα· παραδέχονται δὲ καὶ τὴν μετεμψύχωσιν.

Οἱ Φετιχισταὶ εὐρίσκονται εἰς τὴν κατωτέραν βαθμίδα τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ὑπολογίζονται

δὲ εἰς 120 ἑκατομμύρια. Ὁ Φετιχισμὸς εἶναι ἡ θρησκεία τῶν ἀγρίων λαῶν. Φετιχισταὶ εἶναι οἱ κάτοικοι τῆς Αὐστραλίας, Καλιφορνίας, οἱ Ἑσκιμῶοι, οἱ κάτοικοι τῆς Γῆς τοῦ Πυρός, αἱ νομαδικαὶ φυλαὶ τῆς Σιβηρίας κ.λ.π.

Βεδισμός.

Ὁ Βεδισμὸς εἶναι ἡ ἀρχαιότερα θρησκεία τῶν Ἰνδῶν. Ἐλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὰ ἱερὰ βιβλία «Βέδα» (βέ δ α λέξις Ἰνδική, ἀπὸ τὸ Βιδ=γιγνώσκειν καὶ σημαίνει ἱερὰ ἐπιστήμη ἢ γνῶσις ἐξ ἀποκαλύψεως· εἶναι ὅ,τι παρ' ἡμῶν ἡ Καινὴ Διαθήκη).

Αἱ Βέδαι χρονολογοῦνται 4 χιλιάδας ἔτη π. Χ. καὶ θεωροῦνται ὡς τὰ ἀρχαιότερα γραπτὰ μνημεῖα. Ἡ διδασκαλία τῶν μετεδίδετο διὰ τῆς παραδόσεως ἀπὸ τὸν πατέρα εἰς τὸν υἱόν, βραδύτερον ὅμως κατὰ τὸ 1.000—1200 π.Χ. συνεπτύχθησαν εἰς 4 βιβλία καὶ περιέχουν ὕμνους πρὸς τοὺς θεοὺς, προσευχάς, θυσίας καὶ μαγείας. Αἱ Βέδαι θεωροῦνται θεόπνευστοι, διότι οἱ συγγραφεῖς τῶν προφητῶν, ἦσαν ὁμοτρόπεζοι τῶν θεῶν. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος μάθῃ τὰς Βέδας, καθαρίζεται ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας του, λαμβάνει μαγικὴν δύναμιν καὶ γίνεται εὐάρεστος εἰς τοὺς θεοὺς.

Οἱ θεοὶ τῶν ἀνέρχονται εἰς 33 καὶ οὗτοι ἀκολουθοῦνται ἀπὸ ἄλλους 3333 μὲ ἀπειρον πλῆθος πνευμάτων. Ἐχουν ὅλας τὰς ἀνθρωπίνους ἀρετὰς καὶ κακίας καὶ ἰδιότητες αὐτῶν εἶναι ἡ πανσοφία, ἡ παντοδυναμία καὶ ἡ ἀθανασία.

Κυριώτεροι θεοὶ εἶναι ὁ Ἄγνι, ὁ θεὸς τοῦ πυρός, τῆς προσευχῆς καὶ τῆς μαγείας· ὁ Ἰνδρα, ὁ μέγας πολεμιστὴς καὶ ὁ Σόμα ὁ Θεὸς τοῦ ποτοῦ τῆς ἀθανασίας. Ἡ εὐνοια τῶν θεῶν ἀποκτᾶται διὰ θυσιῶν φυτῶν, ζώων καὶ ἀνθρώπων ἐνίοτε.

Ἐχουν θυσίας καὶ πρὸς τοὺς νεκρούς. Ὁ βεδισμὸς εἶναι ἡ θρησκεία τῆς θυσίας.

Ὁ Βεδισμὸς ἐπικρατεῖ σήμερον εἰς τὰ βόρεια τῶν Ἰνδιῶν.

Βραχμανισμός.

Ὁ Βραχμανισμὸς ἢ Βραμανισμὸς (Βράμα ἢ Βράχμα δηλ. ψυχὴ τοῦ σύμπαντος, τελεία γνῶσις, ἀπόλυτος εὐδαιμονία) εἶναι θρησκεία τῶν Ἰνδῶν, ἡ ὁποία προῆλθεν ἀπὸ τὸν Βεδισμὸν κατὰ τὸν 8 π.Χ. αἰῶνα.

Οἱ Βραχμᾶνες εἶναι οἱ ἱερεῖς τῆς Βεδικῆς θρησκείας οἱ μόνοι γνωρίζοντες τὰς Βέδας, ὡς καταγόμενοι ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸν Βράχμαν.

Οὗτοι μουῦνται εἰς τὰ μυστήρια ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας, εἶναι πρόσωπα ἱερὰ καὶ ἀπαραβίαστα καὶ ἔχουν δύναμιν μαγικὴν ἐπὶ τῶν πνευμάτων.

Οἱ Βραχμᾶνες παραδέχονται τὴν Ἰνδικὴν Τριάδα τὴν ὁποίαν ἀπαρτίζουνσιν 1) Ὁ Βράχμαν, δηλ. τὸ ὑπέρτατον Ὄν, ὁ δημιουργός, ἀπὸ τὸν ὁποῖον προῆλθε τὸ Σύμπαν 2) Ὁ Βισνού, ὁ συντηρητής, ὁ ἀγαθὸς Θεὸς καὶ 3) ὁ Σίβας ὁ ἐξολοθρευτής, ὁ κακὸς θεός. Παραδέχονται καὶ τοὺς ἄλλους θεοὺς τοῦ Βεδισμού.

Ὁ Βραχμᾶν περὶ τὸ τέλος τοῦ βίου του ἐγκαταλείπων τὰ ἐγκόσμια ἀποχωρεῖ εἰς τὸ Νιρβάνα (Παράδεισον).

Διὰ τοῦ θανάτου του πιστεύει ὅτι μεταβαίνει εἰς τὴν ἀθανασίαν· ὁ ἀνάξιος ὅμως τοῦ Νιρβάνα πρέπει νὰ ζήσῃ πάλιν εἰς τὴν γῆν ὡς φυτὸν, ζῶον, ἔντομον ἢ ἄνθρωπος, ἀναλόγως τῆς ἀτελείας του, ἡ δὲ μετεμψύχωσις αὕτη ἐξακολουθεῖ, μέχρις ὅτου βαθμηδὸν φθάσῃ εἰς τὴν τελείαν γνῶσιν τοῦ Βράμα.

Ἰνδουϊσμός.

Ἀπὸ τὸν Βραχμανισμόν προῆλθεν ὁ Ἰνδουϊσμός, ἡ θρησκεία ἡ ὁποία ἐπικρατεῖ σήμερον εἰς τὰς Ἰνδίας. Θεοὶ εἶναι ὁ Βισνού, ὁ δημιουργός, ὁ καλὸς θεός, ὁ προσπαθὼν νὰ σώσῃ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν καὶ νὰ φέρῃ αὐτοὺς εἰς τὸ βασιλείον του, καὶ ὁ Σίβας, ὁ κακὸς θεός, ὁ προσπαθὼν νὰ καταστρέψῃ τὸν κόσμον· ἡ δὴ δύναμις του εἶναι τρομερά, ἡ δὲ μορφή του ἀπαισία· παρίσταται διὰ τριῶν ὀφθαλμῶν καὶ ἡ ὄσφύς του περιβάλλεται δι' ὄψεων.

Γιαινισμός ἢ Ζαῖνισμός.

Γιαινισμός ἢ Ζαῖνισμός (Ζάινα ἢ Γίνα = νικητής, σεωσμένος, ἀπολυτρωθεὶς) εἶναι θρησκεία, ἡ ὁποία προῆλθεν ἀπὸ τὸν Βραχμανισμόν.

Κατ' αὐτὸν θεὸς δὲν ὑπάρχει, ἀλλὰ ψυχὴ καὶ κόσμος, τὰ ὁποῖα εἶναι αἰώνια, ἡ δὲ ψυχὴ ὑπάρχει καὶ εἰς τὰ ζῶα, τὰ φυτὰ καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἀνόργανα. Διὰ νὰ φθάσῃ τις εἰς τὸ Βράμα,

(τελεία γνῶσις), πρέπει νὰ βασανίσῃ πολὺ τὸ σῶμά του· ὁ Ἰδιος ὁ Γίνα ἐπέσπευσε τὸν θάνατόν του ὑποβλήθεις εἰς ἀσιτίαν. Πολλοὶ τῶν ὄπαδῶν του μιμοῦνται αὐτὸν καὶ τινες περιπατοῦν καὶ γυμνοί, ἄλλοι δὲ διάγουν βίον ἡσυχον καὶ εἶναι συνήθως ἔμποροι, διὰ νὰ μὴ βλάπτουν τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτά. Ζῶσι κυρίως εἰς τὰς βορείους καὶ δυτικὰς Ἰνδίας καὶ εἶναι περὶ τὸ 1 1]2 ἑκατομμύριον.

Βουδδισμός.

Ὁ Βουδδισμὸς εἶναι ἡ σπουδαιότερα μεταρροῦθμισις τοῦ Βραχμανισμοῦ.

Ἰδρυτῆς τῆς Βουδδικῆς Θρησκείας εἶναι ὁ Σιδάρτα Γοτάμα Βούδδας, δηλ. πεφωτισμένος, σοφός, γεννηθεὶς περὶ τὸ 560 π. Χ. Ἡ γέννησις του καλύπτεται ὑπὸ μυθολογικοῦ πέπλου. Πολλοὶ Βουῦδδαι ἀνεφάνησαν εἰς τὸν κόσμον, ὁ Σιδάρτα εἶναι ὁ 24ος, ἀλλ' ὁ κατ' ἔξοχὴν Βούδδας. Ἀνετράφη βασιλικῶς, ἐνυμφεύθη νεώτατος καὶ ἀπέκτησεν υἱόν, ὁ ὁποῖος βραδύτερον ἠκολούθησε τὸν πατέρα του.

Ὁ βασιλικὸς ὁμῶς βίος ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὰς ἰδέας του· διὰ τοῦτο ἐγκατέλειψε τὰ πάντα εἰς ἡλικίαν 29 ἐτῶν, ἔκοψε τὴν κόμην του, περιεβλήθη τὸ κίτρινον ἔνδυμα τῶν ἀσκητῶν (σύμβολον τῆς ματαιότητος) καὶ κατέφυγεν εἰς ἔρημον δάσος. Ἐκεῖ παρέμεινεν 6 ἔτη, ὑποβάλλων ἑαυτὸν εἰς πολλὰς στερήσεις καὶ σωματικὰς ποινάς, ἵνα εὕρῃ τὴν ἀπολύτρωσιν. Τέλος διὰ σκληροτάτων στερήσεων ἐνίκησε τὸν πονηρὸν δαίμονα Μάρα καὶ τότε μίαν νύκτα, κάτωθι τοῦ ἱεροῦ δένδρου, λαμβάνει τὴν πλήρη γνῶσιν καὶ γίνεται τέλειος Βούδδας. Πρὶν ὁμῶς εἰσέλθῃ εἰς τὸ Νιρβάνα, φεύγει καὶ ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον, διὰ νὰ διδάξῃ τὴν ἀληθῆ γνῶσιν.

Ταχέως ἀποκτᾷ ὄπαδούς, ἱδρύει μοναστήρια ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν καὶ τὸ 83ον ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἀφοῦ ἐδίδαξεν ἐπὶ 45 ἔτη, ἀσκητέων καὶ ἐπαιτῶν, εἰσέρχεται εἰς τὸ Νιρβάνα 477 π. Χ. Ἐκεῖ, ὅπου ἀπέθανε, ἱδρῦθησαν βραδύτερον μεγαλοπρεπῆ μνημεῖα.

Διδασκαλία τοῦ Βούδδα.

Ἐπισημειωτέον ἡθικὸν ἰδεῶδες κατὰ τὸν Βούδдан εἶναι ἡ ἀπόλυτος γαλήνη καὶ ἡρεμία τοῦ πνεύματος, τὴν ὁποίαν οὔτε ἡ ἀγάπη

οὔτε τὸ μῖσος οὔτε οἰαδήποτε ἄλλη ἐπιθυμία δύναται νὰ διαταραξῆ. Διὰ νὰ ἀποκτήσῃ αὐτὴν ὁ ἄνθρωπος, πρέπει ν' ἀποφεύγῃ ὅλα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ταράσσουν τὸ πνεῦμά του. Τὰ πάντα εἰς τὸν κόσμον, λέγει ὁ Βούδδας, εἶναι θλίψις. Ἡ γέννησις, ὁ θάνατος, ἡ ἀσθένεια, τὸ γῆρας εἶναι θλίψις· ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ προσφιλῆ πρόσωπα, ἡ ἔνωσις ἢ συνάντησις μὲ ἐχθρικά, ἢ μὴ ἀπόκτησις ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἐπιθυμεῖ ὁ ἄνθρωπος εἶναι θλίψις· καὶ γενικῶς ἡ βούλησις πρὸς τὸ ζῆν εἶναι θλίψις. Ἡ θλίψις λοιπὸν προέρχεται ἀπὸ τὴν ἰσχυρὰν ἐπιθυμίαν τοῦ ἀνθρώπου νὰ ζῆ. Ἡ ἐπιθυμία τῆς ζωῆς ὀδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ ἀναγενέσεως εἰς ἀναγένεσιν. Καὶ ἂν μὲν ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου πλεονάζῃ καὶ ὑπερέχῃ τῆς ἀπαξίας, ἡ ἐπιούσα περίοδος τῆς ζωῆς εἶναι ζωὴ ἀνωτέρα, ὡς ἡ τοῦ ἀνθρώπου· ἂν δὲ ἡ ἐνοχὴ καὶ ἡ ἀπαξία εἶναι μεγαλυτέρα, τότε ἡ ἐπιούσα ζωὴ ἔρχεται ὑπὸ μορφήν κατωτέρων ὄντων καὶ εἶναι συνεπῶς μεγαλυτέρα εἰς θλίψιν.

Θλίψιν ἐπιφέρει καὶ ἡ ἀγάπη. Ἡ ἀγάπην κατὰ τὸν Βούδδαν δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ ὁ ἄνθρωπος, διότι αἰσθανόμενος ἀγάπην εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ παρακολουθῆ τὸ ἀγαπώμενον πρόσωπον καὶ τότε ἔχει ἀνησυχίας, ὑποφέρει, ἔχει θλίψιν. Δύναται τις νὰ ἔχῃ συμπάθειαν πρὸς τὰ διάφορα ὄντα, ἄνθρωπον, ζῶον, ἔντομον, φυτόν, πτηνὸν κλπ., ἀλλ' αὕτη νὰ εἶναι ψυχρὰ καὶ νὰ μὴ καταντᾷ εἰς ἀγάπην. Νὰ μένῃ ἀπλῶς ἀγαθὴ διάθεσις. Κατὰ τὸν Βούδδαν δηλ. δὲν πρέπει ὁ ἄνθρωπος νὰ συγκινηθῆ καὶ νὰ κινήθῃ πρὸς σωτηρίαν ἀνθρώπου κινδυνεύοντος νὰ πνιγῆ, νὰ καῖ κλπ., διότι τότε θὰ διαταρασσέτο ἡ ἀτομικὴ του ἡσυχία καὶ ἡρεμία ἢ θὰ ἐκινδύνευεν ἡ ἀτομικὴ του ζωὴ, πρᾶγμα ἀντίθετον πρὸς τὴν ἀποκλειστικὴν φροντίδα, τὴν ὁποῖαν πρέπει νὰ ἔχῃ ὁ ἄνθρωπος δι' ἑαυτόν. Ἡ παραίνεσις τοῦ Βούδδα εἶναι νὰ μὴ ἔχῃ ὁ ἄνθρωπος τίποτε ἀγαπητὸν εἰς τὸν κόσμον «μὴ ἀγαπᾶς καὶ θὰ εἶσαι εὐτυχής», διότι τότε μόνον θ' ἀποφύγῃ τὴν θλίψιν.

Ἰδανικὸν λοιπὸν τοῦ Βουδδισμοῦ εἶναι ἡ ἄρσις καὶ ἑξαφάνισις παντὸς αἰσθήματος, ἢ ἀντίδρασις εἰς τὰς ἐπιδράσεις τῶν αἰσθήσεων, ἵνα οὕτω ἀποκτήσῃ τὴν ἀπόλυτον ἡσυχίαν καὶ ἡρεμίαν, διὰ τῶν ὁποίων θὰ κερδίσῃ τὴν ἀπολύτρωσίν του καὶ οὕτω ἀπολυτρουόμενος τῆς περαιτέρω μετεμψυχώσεως εἰσέρχεται εἰς τὸ Νιρβᾶνα, ὅπου δὲν ὑπάρχει ἀγάπη καὶ μῖσος, χαρὰ καὶ λύπη, ἡδονὴ καὶ θλίψις, γέννησις καὶ θάνατος, ἀλλὰ βασιλεύει ἡ μακαριότης τῆς ἀπολύτου ἡσυχίας.

Αἱ θεμελιώδεις ἐντολαὶ τοῦ Βουδδισμοῦ εἶναι :

1) Οὐ φονεύσεις, 2) Οὐ κλέψεις, 3) Οὐ μοιχεύσεις, 4) Οὐ ψευδομαρτυρήσεις καὶ 5) Οὐ μεθύσεις.

Αἱ δὲ κυριώτεραι ἀρεταὶ του : ἡ ἀγιότης, ἡ ὑπομονή, ἡ ἀποφυγὴ βλάβης ἀνθρώπων, ζώων κλπ.

Ὁ Βούδδας δὲν κηρύσσει ἑαυτὸν Θεόν, ἀλλὰ ἀπλοῦν ἄνθρωπον· διδάσκει ὅτι κατώρθωσε διὰ τῶν προσωπικῶν τῶν ἀγῶνων νὰ εὔρη τὴν λύτρωσιν. Δὲν εἶναι αὐτός, ὁ ὁποῖος βοηθεῖ εἰς τὴν λύτρωσιν τοὺς ἀνθρώπους, διότι μένει ἀπαθής, — ἕκαστος λοιπὸν ὀφείλει νὰ λυτρώσῃ τὸν ἑαυτὸν του — ἀλλὰ ἀπλῶς προβάλλει τὸν ἑαυτὸν του ὡς παράδειγμα δι' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι θέλουν νὰ λυτρωθοῦν.

Βραδύτερον ὅμως οἱ ὄπαδοί του, ἄνθρωποι ἀπαιδευτοί, ἐλάτρευσαν τὸν Βούδδα ὡς Θεὸν καὶ μάλιστα ὑπέρτερον πάντων τῶν Θεῶν.¹⁾

Ὁ Βουδδισμὸς ἔχει μοναστήρια, οἱ δὲ μοναχοὶ ὀφείλουν νὰ ζῶσι δι' ἐπαιτείας, νὰ μὴ ἔχουν ἰδιοκτησίας καὶ νὰ μὴ ἔχουν δεσμοὺς μετὰ τὴν οἰκογένειάν των.

Οἱ Βουδδισταὶ περιμένουν τὸν Βούδδα τῆς ἀγάπης, ὅπως οἱ Ἰουδαῖοι τὸν Μεσσίαν. Ὁ Βούδδας τῆς ἀγάπης πιστεύουν ὅτι σήμερον ζεῖ ὡς ἄνθρωπος ἢ ζῶν. Ἀνέρχονται εἰς 160 ἑκατομμύρια περίπου καὶ ζῶσιν εἰς τὴν Κίαν, Ἰνδοκίαν, Θιβέτ, Ἰαπωνίαν, Κεϋλάνην κλπ.

Θρησκεία Σινῶν (Κινέζων).

Ἡ θρησκεία τοῦ λαοῦ τούτου ἔχει στενὸν σύνδεσμον μετὰ τῆς Πολιτείας, ὥστε τὰ θρησκευτικὰ καθήκοντα, θεωρούμενα ὡς πολιτειακά, ἐκβιάζονται ὑπὸ τῶν πολιτικῶν νόμων.

Ὁ οὐρανὸς εἶναι ὁ ὕψιστος θεὸς καὶ ὁ αὐτοκράτωρ εἶναι ὁ υἱὸς αὐτοῦ. Ὁ ἴδιος εἶναι καὶ ἀνώτατος ἀρχιερεὺς. Οἱ ἐργασθέντες ὑπὲρ τῆς Πολιτείας, θρησκείας, οἱ πρόγονοι τοῦ αὐτοκράτορος, καθὼς καὶ ὅλα αἱ ψυχὰι τῶν προγόνων, εἶναι θεοί, ἀλλὰ κατώτεροι.

1) Κατὰ τὸ 1858 μ. Χ. εἰς τὴν Κεϋλάνην ἐγένετο μεγίστη ἐορτὴ πρὸς τιμὴν τοῦ ὀδόντος τοῦ Βούδδα. Λατρεύουν ἱερὰ λείψανα τοῦ Βούδδα. Γίνονται δὲ ἱερὰ ἀποδημίαι εἰς τὰς πόλεις, εἰς τὰς ὁποίας ἔδρασεν ὁ Βούδδας.

Μεγάλη τιμὴ ἀπονέμεται εἰς τοὺς προγόνους, ἀρχομένη ἀπὸ τῆς στιγμῆς τοῦ θανάτου. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πένθους οἱ συγγενεῖς φοροῦν εὐτελέστατα ἐνδύματα, δὲν ἔχουν κοσμήματα, καὶ νηστεύουν. Ἡ θρησκεία καὶ ἡ πολιτεία ἐπιβάλλουν τὸ πένθος ὡς τὸ ὑψιστον καθῆκον καὶ οἱ παραμελοῦντες τὰ πένθη τιμωροῦνται δι' ἀσχηροτάτων σωματικῶν ποινῶν. Ἄλλοτε μάλιστα αἱ γυναῖκες καὶ οἱ δοῦλοι ὑπερθεοῦντο νὰ αυτοκτονοῦν εἰς τὸν τάφον τοῦ κυρίου τῶν· σήμερον καίουν χάριτινα ὁμοιώματα γυναικῶν καὶ δούλων. Πρὸς τιμὴν τῶν νεκρῶν ἰδρῶουν μεγαλοπρεπῆ μνημεῖα καὶ ἡ φροντὶς διὰ τὴν ταφὴν τῶν πτωχῶν θεωρεῖται ὡς μεγίστη ἀρετὴ.

Κυριώτεροι ἀντιπρόσωποι εἶναι : Ὁ Λάο - Τσὲ καὶ ὁ Κομφούκιος.

Ὁ Λάο - Τσὲ 604—531 π. Χ.

Ὁ Λάο - Τσὲ (ὁ γέρον φιλόσοφος), ὑπῆρξεν εἰς τῶν μεγαλύτερων φιλοσόφων τῆς Κίνας.

Λέγεται ὅτι ἐγεννήθη μὲ λευκὴν κόμην, γέρον ἤδη, διότι ἐκνήθη ὑπὸ τῆς μητρὸς του ἐπὶ 62 ἔτη.

Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Λάο - Τσὲ δημιουργὸς τοῦ σύμπαντος εἶναι τὸ Τάο, τὸ αἰώνιον πνεῦμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐκπορεύεται ὁ αἰσθητὸς κόσμος, ἡ πηγὴ παντὸς κακοῦ καὶ πάσης ἀτελείας· δι' αὐτοῦ ὅμως γνωρίζομεν τὸν κόσμον, ὁ δὲ ἄνθρωπος εἶναι πρόσκαιρος καὶ ἀτελής. Τὸ Τάο εἶναι δρῶσις καὶ ἀδράνεια, ὁ Λάο - Τσὲ ὅμως δὲν θέλει τὴν γνῶσιν καὶ τὴν ἐνέργειαν, διότι ἡ γνῶσις καὶ ἡ σκόπιμος ἐνέργεια εἶναι κακά, τὰ ὅποια γεννοῦν ἐπιθυμίας καὶ πάθη. Λιὰ νὰ φθάσῃ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν ἀληθινὴν ἀρετὴν, πρέπει νὰ ταπεινώσῃ τὸ πνεῦμά του, νὰ νεκρώσῃ τὴν σάρκα του καὶ νὰ εἶναι ἀγαθὸς πρὸς τοὺς κακοὺς, διὰ νὰ τοὺς διορθώσῃ, χωρὶς ὅμως καὶ αὐτὸς νὰ τοὺς βοηθῇ. Δέχεται τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς καὶ τὴν μετεμψύχωσιν.

Οἱ ὀπαδοὶ του ἐθεοποίησαν αὐτόν, λατρεύουν δὲ καὶ πολλοὺς ἄλλους θεοὺς, καθὼς καὶ πνεύματα.

Κομφούκιος (557—478 π. Χ.)

Ὁ Κομφούκιος ὑπῆρξεν ὁ μέγιστος τῶν φιλοσόφων τῆς Κίνας. Ἦτο φιλόσοφος, ἱστορικός, ψυχολόγος καὶ ἤσκησε μεγάλην

ἐπιτροπὴν ἐπὶ τοῦ πνευματικοῦ βίου τῆς Κίνας ὡς θεωρητικὸς πολιτικὸς καὶ κυρίως ὡς ἠθικοδιδάσκαλος. Τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τοῦ πνεύματος τοῦ Κομφουκίου εἶναι ἡ ἄκρα συντηρητικότητα καὶ ἡ βαθεῖα γνῶσις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ἐκήρυξεν ἐπιστροφὴν εἰς τὸ παρελθόν, πίστιν εἰς τὰ πνεύματα, λατρείαν, εἰς τοὺς Θεοὺς, θυσίας εἰς τοὺς προγόνους καὶ κυρίως εἰς τὸ Τάο. Ἀπὸ τὸ Τάο πηγάζουσιν αἱ τέσσαρες ἀρεταί, ἡ φιλανθρωπία, ἡ δικαιοσύνη, ἡ τήρησις τῶν τύπων καὶ ἡ γνῶσις-ἀρετῆ. Ὀλόκληρος ἡ διδασκαλία του εἶναι κανόνες ἐθίμων καὶ καλῆς συμπεριφορᾶς, δηλ. ἱερότης οἰκογενειακοῦ δεσμοῦ, υἱικὴ εὐσέβεια, σχέσεις ἀνδρὸς καὶ γυναικός, φίλων, σεβασμὸς νεωτέρων πρὸς πρεσβυτέρους, ἀρχομένων πρὸς ἀρχοντας, οἱ ὅποιοι ἀρχοντες ὀφείλουν νὰ εἶναι παραδείγματα ἀρετῆς κλπ.

Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐθεοποιήθη, αὐτοκρατορικὸν δὲ διάταγμα τοῦ ἀπένευεν ἰσοτιμίαν πρὸς τὸν οὐρανόν. Εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς πόλεις τῆς Κίνας ἔχει ναοὺς.

Παρσισμός.

Παρσισμός εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Ζωροάστρου (Ζαροτούστρα), ὅστις ἀνεφάνη τὸν ἕτον αἰῶνα π. Χ., διαμορφωθείσα θρησκεία τῶν ἀρχαίων Περσῶν.

Κατὰ τὸν Παρσισμὸν δύο θεοὶ ὑπάρχουν (δυναδισμός, διαρχία), ὁ Θεὸς τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ φωτός, ὁ δημιουργὸς τοῦ κόσμου, ὁ Ὁρομάσδης, καὶ ὁ θεὸς τοῦ κακοῦ, τοῦ σκότους, ὁ θέλων νὰ καταστρέψῃ τὸν κόσμον, ὁ Ἀριμάν. Μεταξὺ τούτων ὑπάρχει διαρκῆς πόλεμος, μεσιτεύουν δὲ οἱ ἄλλοι θεοί, οἱ κατώτεροι, ἵνα διατηρῆται ὁ κόσμος καὶ μὴ καταστραφῇ.

Ὁ Ζωροάστρως ἐστάλη ὡς προφήτης νέας ἀποκαλύψεως περιβεβλημένος ὑπερφυσικὴν δύναμιν, διὰ νὰ ἐνισχύσῃ τὸν ἀνθρώπον διδάξας εἰς αὐτὸν τὸν νόμον τοῦ ἀγαθοῦ.

Παρσισταὶ εἶναι χιλιάδες τινὲς ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Περσῶν, οἱ ὅποιοι μὴ θελήσαντες νὰ ὑποταχθῶν εἰς τοὺς Μωαμεθανούς, ὅτε κατὰ τὸν 7ον μ.Χ. αἰῶνα κατέλαβον οὗτοι τὴν χώραν των, κατέφυγον εἰς τὰς Ἰνδίας.

Μωαμεθανισμός.

Ἰδρυτὴς τῆς Μωαμεθανικῆς θρησκείας ὑπῆρξεν ὁ ἐξ Ἀραβίας Μωάμεθ, γεννηθεὶς εἰς τὴν Μέκκαν τὸ 571 μ. Χ. καὶ ἀποθανὼν τὸ 632.

Ὁ Μωάμεθ ἦτο εὐγλωτος, εὐφράνταστος, φανατικὸς καὶ εἶχε μεγίστην πολιτικὴν σύνεσιν, ἃν καὶ ἦτο τελείως ἀγράμματος.

Ὁ βίος του ἦτο ἀπλοῦς, λιτός, ἀλλὰ καὶ ἀκόλαστος. Εἶχε ζωηρότατον θρησκευτικὸν αἴσθημα καὶ ἡ τροφή του ἦτο ἡ προσευχή. Πάσχων ἀπὸ παραισθήσεις ἐφαντάζετο, ὅτι εἶχεν ἀποκαλύψεις, τὰς ὁποίας ἐλάμβανεν ἀπὸ τὸν θεὸν διὰ τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριήλ. Εἰς τὰς θρησκευτικὰς ἰδέας τῶν Ἀράβων ἀνέμειξεν Ἰουδαϊκὰς καὶ Χριστιανικὰς καὶ οὕτω ἀντὶ τοῦ πολυθεϊσμοῦ τῶν Ἀράβων ἐδίδαξε τὸν μονοθεϊσμόν. Αἱ ἀποκαλύψεις του καὶ οἱ λόγοι του συνελέγησαν ὑπὸ τοῦ Ἀβουβέκερ εἰς τὸ ἱερὸν βιβλίον, τὸ Κοράνιον, τὸ ὁποῖον θεωρεῖται ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν ὅτι προὐλήρχε πρὸ τῶν αἰώνων, ὡς ἄγραφος λόγος.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Μωάμεθ.

Ὁ Μωάμεθ διδάσκει, ὅτι εἷς εἶναι ὁ Θεός, ὁ Ἀλλάχ, καὶ προφήτης αὐτοῦ ὁ Μωάμεθ. Ὁ Θεὸς ἀπεκαλύφθη εἰς τοὺς Ἰουδαίους διὰ τοῦ Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν, εἰς τοὺς Χριστιανούς διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸν ὁποῖον θεωρεῖ προφήτην, καὶ εἰς τοὺς Ἀραβας διὰ τοῦ Μωάμεθ, ὅστις εἶναι ὁ μέγιστος τῶν προφητῶν. Ὁ Θεὸς εἶναι αἰώνιος, πάνσοφος καὶ παντοδύναμος.

Εἰς τὸν Θεὸν ὀφείλεται δουλικὴ ὑπακοή. Ἡ σχέσις του πρὸς τὴν πίστιν εἶναι, ὅτι πιστεύει εἰς τὴν ὑπαρξίν ἀγγέλων, τοὺς ὁποίους θεωρεῖ ἀγαθὰ πνεύματα καὶ δέχεται τὸν ἀπόλυτον προορισμὸν τοῦ ἀνθρώπου, δηλ. τὸ πεπωμένον (κισμέτ). Κατὰ τὸν Μωάμεθ ὁ Θεὸς ὥρισεν ἅπαξ διὰ παντὸς τὰ μέλλοντα νὰ συμβῶσι καὶ τίποτε δὲν δύναται νὰ μεταβληθῆ. Οὕτω ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἄλλοι μὲν προορίζονται εἰς σωτηρίαν, ἄλλοι δὲ εἰς ἀπώλειαν.

Πιστεύει εἰς ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ πιστοὶ θὰ ἀπολαύσωσιν ὅλων τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν. Οἱ πιστοὶ δύναται νὰ ἔχωσι τέσσαρας συζύγους. Ἐπιβάλλει τὴν προσευχὴν πέντε φορὰς τὴν ἡμέραν, τὸν καθαρισμόν, τὴν νηστείαν κατὰ τὸν μῆνα Ραμαζάν, ἀλλὰ τὴν ἡμέραν

μόνον, διότι μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου οἱ πιστοὶ εἶναι ἐλεύθεροι νὰ ἐπιδίδωνται εἰς πᾶσαν διασκέδασιν. Ἐπιβάλλει ἐπίσης τὴν ἐλεημοσύνην καὶ ἱερὰς ἀποδημίας εἰς τὴν Μέκκαν, ὅπου ὑπάρχει ὁ λίθος Καάβα, τὸν ὁποῖον κηρύσσει ἱερὸν καὶ ὑποχρεώνει τοὺς πιστοὺς εἰς τὴν προσκύνησιν αὐτοῦ. Οὕτω ὑπηρεύεται εἰδωλολατρικὸν στοιχεῖον εἰς τὴν Μωαμεθανικὴν θρησκείαν. Ἀπαγορεύει τὰ τυχερὰ παιγνίδια καὶ τὸν οἶνον. Μωαμεθανοὶ εἶναι ὑπὲρ τὰ 200 ἑκατομμύρια καὶ ζῶσιν εἰς Ἀραβίαν, Τουρκίαν, Παλαιστίνην, Συρίαν, Περσίαν, Ἀφρικὴν, Κίναν καὶ ἀλλαχοῦ.

Ἰουδαϊσμός.

Τὴν Ἰουδαϊκὴν θρησκείαν διειτύλωσεν ὁ Μωϋσῆς.

Ἡ θρησκεία αὕτη δέχεται ἓνα Θεόν, ἀλλὰ μόνον τῶν Ἰουδαίων.

Ἡ σχέσις τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους εἶναι οἷα ἡ σχέσις κυρίου πρὸς δοῦλον. Ὁ Θεὸς εἶναι φοβερὸς καὶ τρομερὸς ἐκδικητὴς μέχρι τρίτης καὶ τετάρτης γενεᾶς. Διδάσκει τὴν μέλλουσαν ἔλευσιν τοῦ Μεσσίου, ὅπως σῶσῃ τοὺς Ἰουδαίους, καὶ καταστήσῃ τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθνος κυρίαρχον ὅλον τοῦ κόσμου.

Ὁ Ἰουδαϊσμός ἦτο μία προπαρασκευὴ διὰ τὸν Χριστιανισμόν.

Χριστιανισμός.

Ὁ Χριστιανισμός εἶναι ἡ θρησκεία, τὴν ὁποίαν ἀπεκάλυψεν ὁ Θεὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους διὰ τοῦ Κυρίου Ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ ὁ Θεὸς εἶναι πατὴρ ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Ἡ σχέσις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεὸν εἶναι σχέσις υἱοῦ πρὸς πατέρα. Ὁ Θεὸς εἶναι πλήρους ἀγάπης καὶ διὰ τοῦτο ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία εἶνε ἡ κατ' ἐξοχὴν θρησκεία τῆς ἀγάπης. Ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον εἶναι δύο ἐντολαί, εἰς τὰς ὁποίας στηρίζεται ἡ Χριστιανικὴ διδασκαλία. Ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον πρέπει νὰ φθάνη εἰς ἀγάπην καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἐχθροὺς μας. Τὴν ἀγάπην μας πρέπει νὰ δεικνύωμεν δι' ἀγαθῶν ἔργων.

Αἱ θεμελιώδεις διδασκαλαί τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶναι :

1) Ἡ ὑπαρξις ἑνὸς Θεοῦ. Ὁ Εἷς κατὰ τὴν οὐσίαν Θεὸς δια-

κρίνεται εἰς τρεῖς ὑποστάσεις ἢ πρόσωπα δηλ. τὸν Πατέρα, τὸν Υἱόν, καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

2) Ὁ Θεὸς εἶναι δημιουργὸς τοῦ κόσμου.

3) Ἡ πίστις α) εἰς τὴν ὑπαρξιν Θείας Προνοίας, β) εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς, γ) εἰς τὸν προορισμὸν τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὸ ὅτι δηλ. ὁ ἄνθρωπος ἔχει προορισμὸν νὰ γίνῃ ὅσῳ τὸ δυνατὸν τελειότερος, καὶ δ) εἰς τὴν ὑπαρξιν μελλούσης ζωῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ὅμως μόνον πνευματικῶν ἀγαθῶν θὰ ἀπολαύσῃ ὁ ἄνθρωπος καὶ ὄχι ὑλικῶν.

4) Θεμελιώδης διδασκαλία τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶναι καὶ ἡ πίστις ὅτι ὁ Χριστὸς ἔσωσε τὸν κόσμον καὶ ὅτι εἶναι υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

ΣΗΜ. Βλέπε: «αἱ θρησκείαι» ἔκδοσις συλλόγου ὀφελίμων βιβλίων ὑπὸ Δ. Μπαλάνου καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ Ἀκαδημαῖου.

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

Ἁγία Γραφή.

Ἁγία Γραφή καλεῖται ἡ σύλλογὴ βιβλίων θεοπνεύστων, τὰ ὅποια περιέχουν τὰς ἀποκαλυφθείσας ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἀληθείας, αἵτινες ἐδόθησαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους πρὸς σωτηρίαν αὐτῶν.

Τὰ βιβλία ταῦτα ἐγράφησαν ὑπὸ ἁγίων καὶ ἱερῶν ἀνδρῶν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ διὰ τοῦτο λέγονται θεόπνευστα. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος λέγει: «Πᾶσα Γραφή θεόπνευστος Ἐπιστ. πρὸς Τιμοθ. Β' κεφ. Ι' 16.»

Ἡ Ἁγία Γραφή διαιρεῖται εἰς δύο μέρη, εἰς τὴν Παλαιάν καὶ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην. Καὶ ἡ μὲν Π. Δ. περιέχει τὰ ἀποκαλυφθέντα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς ἀνθρώπους διὰ τοῦ Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν, ἡ δὲ Κ. Δ. τὰ ἀποκαλυφθέντα διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη περιλαμβάνει κατὰ τοὺς ἑβδομήκοντα 49 βιβλία. Γλῶσσα εἰς τὴν ὁποίαν ἐγράφησαν τὰ βιβλία τῆς Π. Διαθήκης εἶναι ἡ Ἑβραϊκὴ, ἔξ αὐτῆς δὲ μετεφράσθησαν εἰς εἰς πολλὰς ἄλλας γλώσσας, Ἐρχαιοτάτη μετάφρασις τῆς Π. Διαθήκης εἶναι ἡ Σαμαρειτικὴ πεντάτευχος, ἡ Ἑλληνικὴ τῶν Ο',¹ ἡ Συριακὴ Πεσιτώ, ἡ Ἰτάλα,² ἡ Ἀγγλική, ἡ Αἰθιοπικὴ, ἡ Ἀρμενικὴ καὶ ἄλλαι.

Ἡ Π. Δ. περιέχει τὴν ἱστορίαν τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου,

1) Τὸ 280 π. Χ. ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 72 Ἰουδαῖοι, γνωρίζοντες τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου, μετέφρασαν τὴν Π. Δ. εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν χάριν τῶν Ἰουδαίων τῆς Αἰγύπτου, οἱ ὅποιοι δὲν ἐγνώριζον Ἑβραϊκά.

2) Μετάφρασις τῆς Π. Διαθήκης ἐκ τοῦ ζειμένου τῶν Ο' εἰς λατίνην λατινικὴν γλῶσσαν.

τῶν Πατριαρχῶν, τοῦ Μωϋσέως, τῶν Κριτῶν, τῶν Βασιλέων τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ἄλλων ἱερῶν προσώπων καὶ τὰς προφητείας τῶν προφητῶν τόσον περὶ τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ ὅσον καὶ περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ. Τὰ βιβλία τῆς Π. Δ. διαίρουνται εἰς ἱστορικά, ποιητικά καὶ προφητικά.

Ἡ Καινὴ Διαθήκη περιλαμβάνει 27 βιβλία. Περιέχει δὲ ἢ Καινὴ Διαθήκη τὸν βίον καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν διδασκαλίαν τῶν Ἀποστόλων καὶ τὰς ἐνεργείας αὐτῶν πρὸς ἐξάπλωσιν τοῦ Εὐαγγελίου εἰς τὸν κόσμον καὶ προφητείας περὶ τοῦ μέλλοντος θριάμβου τῆς Ἐκκλησίας.

Τὰ βιβλία τῆς Κ. Δ. ἀναλόγως τοῦ περιεχομένου αὐτῶν διαίρουνται εἰς τρία, α) εἰς Ἱστορικά: τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια καὶ αἱ πράξεις τῶν Ἀποστόλων, β) εἰς διδακτικά: αἱ 14 ἐπιστολαὶ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου καὶ αἱ 7 Καθολικαὶ καὶ γ) εἰς προφητικά: ἡ Ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου.

Γλῶσσα τῆς Κ. Διαθήκης εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ, ἐκτὸς τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Ματθαίου, τὸ ὁποῖον ἐργάφη εἰς τὴν Ἀραμαϊκὴν συντόμως ὅμως καὶ αὐτὸ μετεφράσθη εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἢ ὑπὸ τινος μαθητοῦ του ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπίβλεψίν του.

Ἱερὰ Παράδοσις.

Ἱερὰ παράδοσις λέγεται ἢ ἀπὸ στόματος εἰς στόμα καὶ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν μέχρις ἡμῶν διαδοθεῖσα καὶ περισωθεῖσα διδασκαλία τῆς θρησκείας μας δηλ. πᾶν ὅτι πανταχοῦ, πάντοτε καὶ ὑπὸ πάντων περὶ τῆς θρησκείας μας ἐπιστεύθη.

Ἡ Ἱερὰ Παράδοσις περιέχεται εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἢ τὰς ἀποφάσεις τῶν τοπικῶν συνόδων καὶ εἰς τὰ συγγράμματα τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἐφ' ὅσον ταῦτα ἐπεκυρώθησαν ὑπὸ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

Ἡ Ἱερὰ Παράδοσις εἶναι ἴσης ἀξίας μὲ τὴν Ἁγίαν Γραφήν· τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ὅστις γράφων πρὸς Θεσσαλονικεῖς καὶ Κορινθίους, τοὺς μὲν προτρέπει νὰ φυλάττουν τὰς παραδόσεις, τὰς ὁποίας ἐδιδάχθησαν διὰ λόγου ἢ δι' ἐπιστολῆς του. «Ἄρα οὖν ἀδελφοί, στήκετε καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις, αἷς ἐδιδάχθητε, εἴτε διὰ λόγου εἴτε δι' ἐπιστολῆς

ἡμῶν» Β' Θεσσαλ. β. 15, τοὺς δὲ ἐπαινεῖ, ὅτι κατέχουν τὰς παραδόσεις, τὰς ὁποίας παρέδωκεν εἰς αὐτοὺς «Καθὼς παρέδωκα ὑμῖν τὰς παραδόσεις κατέχετε» Α'. Κορινθ. ια' 2.¹

Ἡ ἀξία τῆς Ἱερᾶς παραδόσεως εἶναι μεγίστη. Δι' αὐτῆς μανθάνομεν περὶ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ, περὶ προσευχῶν, ἐννοοῦμεν τὸν τρόπον τῆς τελέσεως τῶν διαφόρων λειτουργιῶν τῆς Ἐκκλησίας, καθὼς καὶ τῶν μυστηρίων, μανθάνομεν προσέτι περὶ τῶν ἐγκαινίων τῶν Ἐκκλησιῶν, περὶ τοῦ ἁγιασμοῦ τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ μύρου, περὶ μνημοσύνων, περὶ εἰκόνων, περὶ τῶν ἱερῶν ἀμφίων, καὶ περὶ πολλῶν ἄλλων ἱερῶν ἐθίμων τῆς Ἐκκλησίας μας.

Οἱ Δυτικοὶ ἀποδίδουν μεγαλυτέραν σημασίαν εἰς τὴν Ἱερὰν παράδοσιν, διότι παρεποίησαν τὸ γνήσιον αὐτῆς, προσθέσαντες πράγματα σύμφωνα μὲ τὰς ἐπιδιώξεις των, οἱ δὲ Διαμαρτυρούμενοι ὄλωσ' ἀντιθέτως ἀπορρίπτουν τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν δεχόμενοι μόνον τὴν Ἁγίαν Γραφήν.

Τὸ μάθημα τῆς Χριστιανικῆς Κατηχήσεως.

Ὁ λόγος τοῦ θεοῦ περιλαμβάνεται, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν. Ἄρα τὸ ἄριστον μέσον, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ μὴ πιστεύων δύναται νὰ πιστεύσῃ καὶ ὁ πιστεύων δύναται νὰ στηριχθῆ ἑκπερισσότερον εἰς τὴν πίστιν, εἶναι ἡ μελέτη τῶν δύο τούτων πηγῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ μελέτη αὕτη δὲν εἶναι δυνατὴ οὔτε εὐκόλος εἰς ὅλους, διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία μας μετεχειρίσθη ἀνέκαθεν καὶ μάλιστα διὰ ζώσης φωνῆς πρακτικὴν τινα μέθοδον διδασκαλίας συνοπτικῆς τῶν κυριωτέρων δογμάτων, μυστηρίων καὶ ἐντολῶν.

Ἡ διὰ ζώσης φωνῆς συνοπτικὴ αὕτη καὶ πρακτικὴ διδασκαλία, ἡ ὁποία μᾶς διδάσκει τὰς θεμελιώδεις ἀληθείας τῆς θρησκείας, ὀνομάζεται Ὁρθόδοξος Χριστιανικὴ Κατήχησις.²

1) Βλέπε καὶ Β' Τιμοθ. β' 2, Ἰωάν. κα' 25, Β' Ἰωάν. 12.

2) Λουκ. α'. 4, Πράξ. ιη' 25, Α' Κορινθ. ιδ, 19. Ρωμ. β'. 18 Πράξ. κα' 21, 24.

Κατήχησις ἐκ τοῦ κατηχῶ σημαίνει τὸ νὰ διδάσκῃ τις ἕνα ἄλλον διὰ ζώσης φωνῆς. Τὸ δὲ κατηχοῦμαι σημαίνει καὶ τὸ ἀπλῶς ἀκούω παρ' ἄλλων.

Ποῦ ἡ Ἐκκλησία στηρίζει τὴν Κατήχησιν.

Ἡ Ἐκκλησία στηρίζει τὴν κατήχησιν τῶν προσερχομένων εἰς αὐτὴν εἰς τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅστις εἶπεν εἰς τοὺς μαθητάς του νὰ μαθητεύσωσι πρῶτον τὰ ἔθνη καὶ ἔπειτα νὰ τὰ βαπτίσωσι: «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» Ματθ. κη', 19 καὶ Μάρκ. στ', 15· ὁ δὲ Παῦλος λέγει «Ἡ πίστις ἐξ ἀκοῆς, ἡ δὲ ἀκοὴ διὰ ῥήματος Θεοῦ» Ρημ. ι', 17 καὶ ἀλλαχοῦ «Κοινωνεῖτω δὲ ὁ κατηχούμενος τὸν λόγον τῷ κατηχοῦντι ἐν πάσιν ἀγαθοῖς». Γαλ. στ' 6.

Ἡ Ἐκκλησία μας διετήρησε πιστῶς τὴν ἐντολὴν τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν Ἀποστόλων, πρῶτον κατηχοῦσα καὶ ἔπειτα βαπτίζουσα τοὺς προσερχομένους εἰς αὐτήν. Βραδύτερον ὅμως, ὅτε καθιερώθη νὰ βαπτίζωνται τὰ νήπια, τὸ ἔργον τῆς κατηχήσεως αὐτῶν ἀνέλαβον οἱ ἀνάδοχοι ὡς ἐγγυηταί. Σήμερον τὸ ἔργον τοῦτο ἐκτελεῖ ἡ πολιτεία διὰ τῶν σχολείων καὶ ἡ Ἐκκλησία διὰ τῶν κατηχητικῶν σχολείων.

Κατηχηταί.

Πρῶτοι Κατηχηταί ὑπῆρξαν οἱ Ἀπόστολοι καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ ἐπίσκοποι· ἀλλ' αὐτοὶ καὶ προσβύτεροι καὶ διάκονοι ἠδύνατο νὰ κατηχοῦν, ὡς ὁ Χρυσόστομος καὶ ἄλλοι. Ἐπίσης καὶ λαϊκοὶ διακρινόμενοι ὄχι μόνον κατὰ τὴν ἱεράν ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἐξωσοφίαν, ἠδύνατο νὰ κατηχοῦν, ὡς ὁ Πάνταινος, ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, ὁ Μέγας Ὀριγένης καὶ πλεῖστοι ἄλλοι. Κοτηγήτριαι ἐπίσης ἦσαν καὶ γυναῖκες Διακόνισσαι, ἀλλ' αὐταὶ κατήχουν μόνον γυναῖκας.

Ὁ χρόνος τῆς κατηχήσεως δὲν ἦτο ὠρισμένος καὶ ἐκανονίζετο ἐκ τῆς ἡλικίας, τῆς μορφώσεως καὶ τοῦ ζήλου τῶν κατηχομένων.

Ἡ κατήγησις ἦτο μία συνοπτικὴ διδασκαλία τῆς Π. καὶ Κ. Διαθήκης, περιέχουσα τὰ δόγματα καὶ τὰς ἐντολάς τῆς χριστιανικῆς πίστεως, τὴν ἐξήγησιν τῆς Κυριακῆς προσευχῆς καὶ ἐρμηνείαν τῶν τεσσάρων Εὐαγγελίων. Οἱ κατηχούμενοι κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς Ἐκκλησίας παρέμενον εἰς τὸν πρόναον ἢ νάρθηκα (Κατηχουμενεῖον) μέχρις τῆς ὥρας, κατὰ τὴν ὁποίαν

ἤκούετο «ὅσοι κατηχούμενοι προσέλθετε, μή τις τῶν κατηχουμένων, ὅσοι πιστοί», ὁπότε ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἐξέλθουν τοῦ ναοῦ. Ἦκουον δηλ. τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὸ κήρυγμα.

Διαίρεσις τῆς κατηχήσεως.

Αἱ θεμελιώδεις ἀλήθειαι τῆς θρησκείας μας εἶναι δύο εἰδῶν.

1) Δογματικά καὶ 2) ἠθικά. Διὰ τοῦτο διαιροῦμεν τὴν κατήχυσιν εἰς δύο μέρη: 1) τὸ δογματικόν, τοῦ ὁποίου σκοπὸς εἶναι νὰ μᾶς διδάξῃ τί πρέπει νὰ πιστεύωμεν καὶ 2) τὸ ἠθικόν, τὸ ὁποῖον θὰ μᾶς διδάξῃ τί πρέπει νὰ πράττωμεν. Τὸ πρῶτον τὸ διδασκόμεθα ἀπὸ τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως, τὸ δὲ δεύτερον ἀπὸ τὸν Δεκάλογον.

Εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ ἀναπτύσσεται τὸ δογματικὸν μέρος τῆς Κατηχήσεως.

Σκοπὸς καὶ ἀναγκαιότης τῆς Κατηχήσεως.

Σκοπὸς τοῦ μαθήματος τῆς Κατηχήσεως εἶναι νὰ στερεώσῃ περισσότερον τὴν πίστιν ἡμῶν τῶν πιστῶν, ὥστε πιστεύοντες μετὰ λόγου τὰς ἀληθείας τῆς θρησκείας μας νὰ ἀπομακρύνωμεν ἀφ' ἡμῶν τὴν ἀγνοίαν, τὸν φόβον, τὰς δεισιδαιμονίας, τὰς προλήψεις, τὰς πλάνας. Τοῦτου ἕνεκα καὶ ἀναγκαιότης εἶναι ἡ διδασκαλία τῆς Κατηχήσεως, τὴν ὁποίαν δὲν δύναται νὰ ἀναπληρῶσῃ οὔτε ἡ ἀπλῆ γνῶσις Ἱερῶν βιβλίων οὔτε αἱ ὁμιλίαι τῶν Ἱεροκηρῶν, οἱ ὁποῖοι ἔργον κυρίως ἔχουν νὰ ὁμιλοῦν διὰ τὸ ἠθικὸν μέρος τῆς θρησκείας καὶ ὄχι διὰ τὸ δογματικόν.

ΤΟ ΣΥΜΒΟΛΟΝ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ

Αἱ δογματικαὶ ἀλήθειαι τῆς Χριστιανικῆς πίστεως περιέχονται καὶ ἔκτασιν μὲν εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν τῆς ἐκκλησίας μας, περιληπτικῶς δὲ εἰς τὸ σύμβολον τῆς πίστεως, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἐκ δώδεκα ἄρθρων, τῶν ἑξῆς :

Ἄρθρον α') Πιστεύω εἰς ἕνα Θεόν, Πατέρα, παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀορατῶν.

Ἄρθρον β') Καὶ εἰς ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο.

Ἄρθρον γ') Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα.

Ἄρθρον δ') Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ παθόντα καὶ ταφέντα.

Ἄρθρον ε') Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς.

Ἄρθρον στ') Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐξ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς.

Ἄρθρον ζ') Καὶ ἄλλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος.

Ἄρθρον η') Καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν.

Ἄρθρον θ') Εἰς μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν.

Ἄρθρον ι') Ὁμολογῶ ἓν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

Ἄρθρον ια') Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν.

Ἐκ τῶν ἄρθρων β') Καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Ἀμήν.

Ἐνομάζεται δὲ σύμβολον, διότι ὡς πνευματικὸν σύμβολον καταμαρτυρεῖ τὴν πίστιν εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Χριστιανικὴν θρησκείαν.

Ἀφορμὴν εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ συμβόλου ἔδωσαν οἱ αἱρετικοί, οἱ ὁποῖοι εἰς πολλὰ θρησκευτικὰ ζητήματα διέστρεψαν τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Καὶ τὰ μὲν ἑπτὰ πρῶτα ἄρθρα συνετάχθησαν ὑπὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου τὸ 325 μ. Χ., ἧτις συνήλθεν ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου κατὰ τοῦ Ἀρείου, ἀρνούμενου τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ, τὰ δὲ πέντε τελευταῖα ὑπὸ τῆς Β' ἐν Κωνσταντινουπόλει Οἰκουμενικῆς Συνόδου τὸ 381 μ. Χ., ἧτις συνήλθε ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου κατὰ τοῦ Μακεδονίου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἀρνούμενου τὴν θεότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ἐπαγγελία τοῦ Θεοῦ.

Τὸ πρῶτον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως μᾶς διδάσκει ὅτι πρέπει νὰ πιστεύωμεν εἰς ἓνα θεόν.

Ὁ ἄνθρωπος μόλις φθάσῃ εἰς βῆμα τινὰ ἀναπτύξεως τῆς συνειδήσεώς του καὶ παρατηρήσῃ ἑαυτὸν καὶ τὸν ἐκτὸς κόσμον, ἀμέσως ἀναγνωρίζει ὅτι ὑπεράνω αὐτοῦ ὑπάρχει ἓν ἄψιστον Ὄν, τὸ ὁποῖον εἶναι δημιουργὸς πάντων τῶν ὄντων καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὸ τοιοῦτον Ὄν τὸ ὀνομάζει Θεόν.¹

Ἡ ἔννοια θεὸς εἶναι τόσον ἔμφυτος εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὥστε οὗτος παραδέχεται τὴν ὑπαρξιν αὐτοῦ καὶ ἄνευ ἄλλης ἀποδείξεως. Διότι τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα λέγει καὶ πιστεύει, ὅτι ὁ μὲν κόσμος καὶ ὁ ἄνθρωπος ὑπάρχουν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὁ δὲ Θεὸς δύναται νὰ ὑπάρχῃ καὶ ὑπάρχει ἄνευ τῆς δημιουργίας.

Ἡ ἔμφυτος αὕτη πίστις ἐπὶ τὴν ὑπαρξιν τοῦ θεοῦ στερεοῦται εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῶν ἑξῆς ἀποδείξεων :

α) Ὁ ἄνθρωπος, ἐξετάζων τὸν ἑαυτὸν του καὶ τὸν κόσμον, πιστεύει ὅτι ταῦτα πάντα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπλάσθησαν μόνον

1) Ὅσα βλέπομεν εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν εἶναι ἐνδεχόμενα, τοῦτέστιν ἠδύνατο νὰ εἶναι ἢ νὰ μὴ εἶναι ἢ νὰ εἶναι κατ' ἄλλον τρόπον. Ὅταν ὁμως παράγῃται τι ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι, ἀνάγκη εἶναι, νὰ ἐκτίσθῃ παρ' ἄλλου τινός· διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης Δαυὶδ, λέγει «Σὺ ἐποίησας ἡμᾶς καὶ οὐχὶ ἡμεῖς» Ψαλμ. 99,3.

των. Διότι, ὅσον καὶ ἂν σπουδάσῃ ὁ ἄνθρωπος τὰ φαινόμενα τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος καὶ τοῦ κόσμου, οὔτε τοὺς νόμους, κατὰ τοὺς ὁποίους ταῦτα ἐνεργοῦνται, οὔτε τὰς δυνάμεις τὰς ἐνεργούσας αὐτὰ ἐξηγεῖ, πόθεν προῆλθον. Πολὺ δὲ ὀλιγώτερον δύναται νὰ ἐξηγήσῃ, τὰς δυνάμεις καὶ ἐνεργείας τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ἀκόμη δὲ τὸ αὐτεξούσιον αὐτῆς, τὸ ὁποῖον ἐκδηλώνεται ἐσωτερικῶς πρὸ τῶν πράξεων καὶ παρακολουθεῖ αὐτὰς μετὰ τὴν τέλεσιν ὡς κρίσις τῆς συνειδήσεως. Ἐπομένως ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ἀναγκάζεται νὰ ἀναγάγῃ ταῦτα εἰς μίαν ἀπόλυτον δημιουργικὴν ἀρχήν. Ἡ ἀρχὴ αὕτη εἶναι ὁ θεὸς (κοσμολογικὴ ἀπόδειξις).

β) Ἡ συνείδησις ἡμῶν διὰ μὲν τὰς καλὰς πράξεις αἰσθάνεται χαρὰν, διὰ δὲ τὰς κακὰς ταράσσεται. Τοῦτο προέροχεται ἀπὸ μίαν ἔμφυτον δύναμιν, ἡ ὁποία μᾶς ἀναγκάζει νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ὑπάρχει ἓνας παντοδύναμος κριτῆς, βραβεύων τὴν ἀρετὴν καὶ τιμωρῶν τὴν κακίαν Ρωμ. β'. 15 (ἠθικὴ ἀπόδειξις).

γ) Ὅλα τὰ ἔθνη, καὶ τὰ πλέον ἄγρια καὶ βάρβαρα, εἶχον καὶ ἔχουν θρησκείαν τινὰ ἢ θρησκευτικὴν τινα λατρείαν, ἔστω καὶ ἀτελεῖ. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ὅλα τὰ ἔθνη ἐπίστευον καὶ πιστεύουν εἰς θεότητά τινα, εἴτε μίαν εἴτε πολλὰς (ἱστορικὴ ἀπόδειξις).

δ) Ὁ ἄνθρωπος, ὡς ὄν λογικόν, ἔχει τὴν ἔννοιαν τοῦ ἄκρου ἀγαθοῦ καὶ αἰσθάνεται μεγάλην ἐπιθυμίαν, νὰ ἀπολαύσῃ αὐτό, ἀλλ' εἰς τὸν κόσμον ὑπάρχουν μόνον σχετικὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα δὲν δύναται νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ. Ἐκ τούτου ἀναγκάζεται ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐννοήσῃ ὅτι τοῦτο, τὸ ὁποῖον ζητεῖ, ὑπάρχει ἐκτὸς ἑαυτοῦ καὶ τοῦ κόσμου. Ποῦ δὲ ἄλλοῦ δύναται νὰ ὑπάρξῃ, παρὰ μόνον εἰς ἐκεῖνο τὸ ὄν, τὸ ὁποῖον ἔχει πάσας τὰς τελειότητας καὶ οὐδεμίαν ἔλλειψιν; (ὄντολογικὴ ἀπόδειξις).

καὶ ε) Παρατηροῦντες μετὰ προσοχῆς τὰ διάφορα δημιουργήματα τοῦ Σύμπαντος, διακρίνομεν ὅτι ταῦτα παρουσιάζουν ἀπόλυτον τάξιν, τελείαν ἁρμονίαν καὶ σκοπιμότητα. Τοῦτο μᾶς κάμνει νὰ σκεφθῶμεν ὅτι ὑπάρχει ἓνας ὑπέρτατος Νοῦς, ὁ ὁποῖος διευθύνει τὰ πάντα πρὸς ὠρισμένον σκοπὸν—τέλος (τελεολογικὴ ἀπόδειξις).

Οὐσία καὶ Ἰδιότητες τοῦ Θεοῦ.

Ὁ θεὸς κατὰ τὴν Ἀγίαν Γραφήν εἶναι Πνεῦμα. Πνεῦμα λέγεται ἓνα ὄν ἀπλοῦν, τὸ ὁποῖον ἔχει νοῦν καὶ θέλησιν. Τοιοῦτον

Ὅν εἶναι κατ' ἐξοχὴν ὁ Θεός, καθὼς λέγει ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης «Πνεῦμα ὁ Θεός» Ἰωάν. δ'. 24. Ὡς πνεῦμα, δὲν ἔχει ὕλην, σῶμα, καὶ εἶναι ἐπομένως ἀόρατος· διὰ τοῦτο κανεῖς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἴδῃ τὸν Θεόν, «Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε». Ἰωάν. α'. 18.

Ὅστε ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ μορφώσῃ πλήρη ἔννοιαν τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ. Διότι τὸ ἀτελὲς ὄν δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ τὸ ἄπειρον καὶ τέλειον, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ὁ Θεὸς κατὰ τὴν Ἁγίαν Γραφήν εἶναι «Φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον, ὃν οὐδεὶς εἶδεν ἀνθρώπων οὐδὲ ἰδεῖν δύναται» Α'. Τιμοθ. στ'. 16. Ἐφανερώθη δὲ εἰς ἡμᾶς διὰ τῆς ἀποκαλύψεως : «Ἐδίδαξεν ἡμῖν ὁ Κύριος ὅτι Θεὸν εἰδέναι οὐδεὶς δύναται . . . Αὐτὸ δὲ τὸ γινώσκεισθαι τὸν Θεὸν θέλημα εἶναι τοῦ Πατρὸς. Γινώσκονται γὰρ αὐτόν, οἷς ἀπεκαλύφθη ὁ υἱὸς» Εἰθηναῖος κατὰ Γνωστικῶν.

Ἡ Ἁγία Γραφή ὁμιλοῦσα περὶ νοῦ, ὀφθαλμῶν, χειρῶν κ.τ.λ. τοῦ Θεοῦ, παριστᾷ διὰ τούτων, κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, τὰς διαφοροὺς ιδιότητας.

Αἱ ιδιότητες τοῦ Θεοῦ εἶναι θετικαὶ καὶ ἀρνητικαί.

Θετικαὶ ιδιότητες εἶναι ἐκεῖναι, τὰς ὁποίας ἔχουν μὲν καὶ οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ ἀποδίδουν εἰς τὸν Θεὸν εἰς τὸν ὑψιστον βαθμόν.

Θετικαὶ ιδιότητες :

Πάνσοφος. Ὁ Θεὸς δηλ. γνωρίζει ἄριστα τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα θὰ μεταχειρισθῇ, ἵνα τὰ πάντα ἀνταποκριθῶν πρὸς τὴν ἀγιότητα καὶ τὴν ἀγαθότητά του· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Δαυὶδ λέγει «Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου Κύριε, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας» ψαλμ. ργ'. 24.

Πανάγαθος. Ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ ὅλον τὸν κόσμον καὶ δίδει εἰς ἕκαστον ὅ,τι εἶναι σύμφωνον καὶ ἀνάλογον μὲ τὴν φύσιν του. Οὕτως ἔδωκεν εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸν νοῦν καὶ εἰς τὸν ἥλιον τὸ φῶς· δὲν ἔδωκεν ὅμως καὶ τὰ δύο καὶ εἰς τοὺς δύο. Περὶ τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ ἡ Γραφή λέγει «οὐδεὶς ἀγαθός, εἰμὴ εἰς, ὁ Θεός» Λουκ. ιη'. 19· καὶ ἀλλαχοῦ ὅτι «ὁ Θεὸς συγχωρῶν τοὺς μετανοοῦντας εἶναι μακρόθυμος πρὸς τοὺς ἁμαρτάνοντας· οὐκίτητων καὶ ἐλεήμων ὁ Κύριος, μακρόθυμος καὶ πολυέλεος» ψαλμ. ρβ'. 8· καὶ γενικῶς ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι πλήρης ἀγάπης «ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστὶ» Α'. Ἰωάν. δ'. 8.

Παντογνώστης. Ὁ Θεός, ὡς παντογνώστης, γνωρίζει ἀκριβέστατα τὸ παρελθόν, τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον. Γνωρίζει πάντας

τοὺς διαλογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰ μέλλοντα νὰ συμβῶσιν εἰς αὐτοὺς: «οἶδε γὰρ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὧν χρεῖαν ἔχετε, πρὸ τοῦ ὑμᾶς αἰτῆσαι αὐτὸν» Ματθ. στ' 8. Ὁ Θεὸς γνωρίζει μὲν, ἀλλὰ δὲν προορίζει, διότι ἄλλως θὰ ἐξέλιπεν ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὰς πράξεις του καὶ τότε δὲν θὰ ἦτο ὁ ἀνθρώπος ὑπεύθυνος δι' αὐτάς. Ἄλλο πρόγνωσις καὶ ἄλλο προορισμός· ἡ πρόγνωσις δηλ. διὰ μίαν πράξιν, ἡ ὁποία θὰ γίνῃ εἰς τὸ μέλλον, δὲν ἀναιρεῖ τὴν ἐλευθερίαν πρὸς ἐκτελέσιν τῆς αὐτῆς πράξεως.

Παντοδύναμος. Ὁ Θεὸς δηλ. δύναται νὰ πράξῃ τὰ πάντα πλὴν τοῦ κακοῦ, τὸ ὁποῖον δὲν θέλει· ἐνῶ ἀντιθέτως πράττει ὁ ἀνθρώπος κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, ὅστις λέγει «Οὐ γὰρ ὁ θέλω ποιῶ ἀγαθόν, ἀλλ' ὁ οὐ θέλω κακὸν τοῦτο πράσσω», Ρωμ. ζ'. 19.

Εἰς τὸν Θεὸν τίποτε δὲν εἶναι ἀδύνατον· ἡ παντοδυναμία του, ὡς γνωρίζομεν, εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε ἐδημιούργησε τὸν κόσμον διὰ μόνου τοῦ λόγου ἐκ τοῦ μηδενός. Πράττει δὲ ὁ Θεὸς ὅχι ὅσα δύναται, ἀλλὰ ὅσα θέλει· θέλει δὲ ὅσα εἶναι σύμφωνα μὲ τὴν ἀγιότητά του καὶ τὴν σοφίαν του· διὰ τοῦτο ἡ γραφὴ λέγει· «οἶδα ὅτι πάντα δύνασαι· ἀδυνατεῖ δέ σοι οὐδέν», Ἰωβ μβ' 2.

Δίκαιος. Δηλ. θὰ κρίνῃ ἀμερολήπτως ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ θὰ ἀμείβῃ ἕκαστον κατὰ τὰ ἔργα του· «ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ», Ρωμ. β'. 6 καὶ ἀλλαγῶν «δίκαιος Κύριος καὶ δικαιοσύνας ἠγάπησεν· ἐνθύτητας εἶδε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ», ψαλμ. 1' 7.

Ἀρνητικῶς ιδιότητος τοῦ Θεοῦ καλοῦμεν ἐκεῖνας, τὰς ὁποίας δὲν ἔχει ὁ ἀνθρώπος, διότι ὁ Θεός, ὡς πνεῦμα, δὲν ἔχει ἀνθρωπίνης ἀτελείας.

Εἶναι λοιπὸν ὁ Θεός:

Ἄναρχος. Δηλαδή δὲν ἔχει ἀρχὴν καὶ τέλος ἤτοι εἶναι αἰώνιος. Ἡ Γραφὴ ὁμιλοῦσα διὰ τὴν αἰωνιότητα τοῦ Θεοῦ λέγει· «Πρὸ τοῦ τὰ ὄρη γεννηθῆναι καὶ πλασθῆναι τὴν γῆν καὶ τὴν οἰκουμένην καὶ ἀπὸ τοῦ αἰῶνος ἕως τοῦ αἰῶνος σὺ εἶ»· ψαλμ. πθ' 2· καὶ ἀλλαγῶν· «Οἱ οὐρανοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμένεις· καὶ πάντες ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἐλίξεις αὐτοὺς καὶ ἀλλαγῆσονται, σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσι», ψαλμὸς ρα' 26.

Ἀθάνατος. Ὁ Θεός, ὡς πνεῦμα, εἶναι ἀσώματος καὶ ἐπο-

μένως ἀφθαρτος. Τὰ ὕλικὰ σώματα λαμβάνουν ἀρχὴν εὐθὺς ὡς ἐνωθοῦν τὰ μόρια ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελοῦνται· ὅταν τὰ μόρια διαλυθοῦν, τὰ σώματα καταστρέφονται, δηλαδή ἐπέρχεται ὁ θάνατος, ὅπως λέγωμεν εἰς τὰ ζῶα. Ὁ Θεὸς ὁμως, ἐπειδὴ δὲν ἔχει οὔτε ἀρχὴν οὔτε τέλος, δὲν εἶναι σύνθετος ἐκ διαφόρων μορίων καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ἀσώματος καὶ ἀθάνατος. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος λέγει περὶ τούτου «ὁ μόνος ἔχων ἀθανασίαν», Α΄ Τιμοθ. στ΄. 16.

Ἀμετάβλητος. Ὁ Θεός, ὡς τέλειον πνεῦμα, δὲν ἀλλοιοῦται κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ὅστις εἶναι ἀλλοιωτὸς δηλ. μεταβλητός. Ἡ Ἁγία Γραφή λέγει «παρὰ τῷ Θεῷ οὐκ ἔνι παραλλαγὴ ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα», Ἰάκωβ. α΄. 17 καθὼς καὶ ψαλ. ρα΄ 26 καὶ Μαλαχίας γ΄ 6.

Ἀχώρητος. Ὁ Θεός, ὡς πνεῦμα, εἶναι πανταχοῦ παρὼν καί, ἐπειδὴ δὲν ἔχει σῶμα, δὲν περιορίζεται ὑπὸ χώρου. Ὁ μὲν Ἀπόστολος Παῦλος λέγει «οὐκ ἔν χειροποιήτοις ναεῖς κατοικεῖ» πρξ. ἀποστ. ιζ΄ 24, ὁ δὲ προφήτης Δαυὶδ ὁ περιγράφων τὴν πανταχοῦ παρουσίαν τοῦ Θεοῦ λέγει· «ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός σου καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου ποῦ φύγω ἐὰν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανόν, σὺ ἐκεῖ εἶ, ἐὰν καταβῶ εἰς τὸν ἄδην, πάσει· ἐὰν ἀναλάβω τὰς πτέρυγάς μου κατ' ὄρθρον καὶ κατασκηνώσω εἰς τὰ ἔσχατα τῆς θαλάσσης, καὶ γὰρ ἐκεῖ ἡ χεὶρ σου ὀδηγήσει με καὶ καθέξει με ἡ δεξιὰ σου», ψαλ. ρλη΄ 7—10.

Ἀενδεής. Ὁ Θεός, ὡς μὴ ἔχων σῶμα, δὲν ἔχει ἀνάγκην οὐδενὸς πράγματος. Ἡ Γραφή λέγει «οὐδὲ ὑπὸ χειρῶν ἀνθρώπων θεραπεύεται προσδεόμενός τις», πρξ. ἀποστ. ιζ΄ 24.

Ἅγιος. Ὁ Θεός ἀγαπᾷ τὸ ἀγαθόν, μισεῖ δὲ καὶ ἀποστρέφεται τὸ κακὸν καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ἀναμάρτητος, δηλ. ἅγιος, ἥτοι δὲν ἔχει καμμίαν ἁμαρτίαν. Ἡ Γραφή ὀνομάζει τὴν ἀγιότητα τοῦ Θεοῦ φῶς. «Ὁ Θεός φῶς ἐστὶ καὶ σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν οὐδεμία» Α΄ Ἰωάν. α΄ 5. Διὰ τὴν ἐνωθῆν δὲ ὁ ἄνθρωπος μετὰ τοῦ Θεοῦ, πρέπει νὰ μετανοήσῃ εἰλικρινῶς, νὰ πιστεύσῃ· καὶ διὰ τοῦτο λέγει ἡ Γραφή: «Ἅγιοι ἔσεσθε, ὅτι ἅγιος ὁ Θεὸς ὑμῶν» Λευίτ. ιθ΄ 2.

Παντοκράτωρ. Ὁ Θεός ὀνομάζεται καὶ παντοκράτωρ διότι αὐτὸς καὶ μόνος ἐξουσιάζει τὰ δημιουργήματά του καὶ ὡς παντοδύναμος μὲν τὰ διατηρεῖ εἰς τὴν ζωὴν, ὡς πάνσοφος δὲ τὰ διευθύνει πρὸς ὀρισμένον σκοπόν· διὰ τοῦτο λέγει ὁ προφητὰναξ

Δαυΐδ: «Ἡ βασιλεία σου βασιλεία πάντων τῶν αἰώνων, καὶ ἡ δεσποτεία σου ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ ψαλ. ρμδ' 13.

Ὅλαι αἱ ιδιότητες τοῦ Θεοῦ, τὰς ὁποίας ἀνεφέραμεν εἶναι τελειότητες ἀπειροί, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀποτελεῖται τὸ μεγαλεῖον καὶ ἡ δόξα του. Αἱ ιδιότητες αὗται εἰς τὸν Θεὸν εἶναι ἀπεριόριστοι, δὲν τὰς ἀπέκτησε δὲ τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα, ἀλλὰ τὰς εἶχε προαιωνίως καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὸν Θεὸν δὲν εὐρίσκεται κανὲν ἐλάττωμα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ κατάστασις αὕτη εἶναι ἄκρα εὐτυχία, δηλ. μακαρία, λέγομεν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι τὸ μόνον τέλειον καὶ μακάριον ὄν. Πόσον μακάριοι καὶ εὐδαίμονες θὰ εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι θὰ ἀξιωθῶν νὰ γίνωσι μέτοχοι τῆς μακαριότητος τοῦ Θεοῦ! Διὰ τοῦτο ὁ Δαυΐδ λέγει: «Παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς, ἐν τῷ φωτὶ σου ὁψόμεθα φῶς» ψαλμ. λε' 10.

Τὰς ιδιότητας τοῦ Θεοῦ δυνάμεθα νὰ τὰς διαιρέσωμεν καὶ εἰς:

Ἡθικὰς: ἀγάπη, ἀγιότης, δικαιοσύνη.

Λογικὰς: πανσοφία, παγγνωσία.

Φυσικὰς: αἰωνιότης, παντοδυναμία, πανταχοῦ παρουσία.

Ἁγία Τριάς.

Ὁ εἷς κατ' οὐσίαν Θεός, διακρίνεται εἰς τρία πρόσωπα ἢ ὑποστάσεις, τὸν Πατέρα, τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

Πιστεύοντες εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα δὲν πρέπει νὰ νομιζώμεν, ὅτι εἶναι τρεῖς Θεοί, ἀλλ' ὅτι εἶναι εἷς Θεὸς ὁμοούσιος, ἀσύγκυτος καὶ ἀδιαίρετος· ἡ δὲ σχέσις τῶν τριῶν προσώπων εἶναι ὅτι ὁ μὲν Πατὴρ εἶναι ἀγέννητος, ὁ δὲ Υἱὸς γεννᾶται ἐξ αὐτοῦ πρὸ αἰώνων, τὸ δὲ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς πρὸ αἰώνων. «Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ πατρὸς, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται. Ἰω. ιε' 26.

Ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου, ἐπειδὴ εἶναι περιορισμένος, δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς περὶ τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος λέγει «ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ» Ρωμ. ια' 33,35. Διὰ τοῦτο ὁδηγὸς ἡμῶν πρέπει νὰ εἶναι ἡ πίστις, ἡ ὁλοία ἀποτελεῖ τὸ συναίσθημα, διὰ τοῦ ὁποῖου ὁ ἀνθρώπος αἰσθάνεται καὶ γνωρίζει τὴν παρουσίαν τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν φυσικὸν καὶ ἠθικὸν κόσμον.

Περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς Ἁγίας Τριάδος βεβαιούμεθα ἐκ τῆς διδασκαλίας τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης. Καὶ ἡ μὲν Π. Δ. ἔχουσα ὑπ' ὄψιν τὴν κλίσιν τῶν Ἑβραίων εἰς τὸν πολυθεϊσμόν, ὑποδηλοῖ μόνον τὸ μυστήριον τῆς Ἁγίας Τριάδος. Τοιοῦτοτρόπως ἀναφέρει ὅτι ὁ Θεὸς πρὸ τῆς Δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου λέγει τὰ ἑξῆς: «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν Γεν. α'. 26 . . . Καὶ εἶπε Κύριος «Ἰδοὺ Ἄδὰμ γέγονεν ὡς εἶς ἐξ ἡμῶν» Γεν. α'. 29, κατὰ δὲ τὴν πυργοποιΐαν «Δεῦτε καὶ καταβάντες συγγέωμεν αὐτῶν ἐκεῖ τὴν γλῶσσαν» Γεν. ια' 7. Ὁ δὲ Ἡσαΐας λέγει ὅτι οἱ ἄγγελοι κράζουσιν «Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος Κύριος Σαβαὼθ»¹ δηλ. ὁ πατήρ, ὁ υἱός, τὸ Ἅγιον Πνεῦμα» Ἡσαΐας στ' 3.

Ἡ δὲ Κ. Διαθήκη δι' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ λέγει «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ «Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» Ματθ. κη' 19. Σαφῶς ἐδίδαξεν ἐπίσης ὁ Κύριος περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς Ἁγίας Τριάδος. Πρὸ τοῦ Πάθους παρηγορεῖ τοὺς μαθητάς του διὰ τὸν ἀποχωρισμὸν λέγων «ὁ δὲ Παράκλητος, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ πέμψει ὁ Πατήρ ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖνος διδάξει ὑμᾶς πάντα» Ἰωάν. ιδ' 26. Καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης λέγει «τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῷ οὐρανῷ, ὁ Πατήρ, ὁ Λόγος καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα· καὶ οὗτοι οἱ τρεῖς ἐν εἰσί» Α'. Ἰωάν. ε' 7. Ὁ Ματθαῖος ὅμως σαφῶς διακρίνει τὰ τρία πρόσωπα λέγων ὅτι «Βαπτισθεὶς ὁ Ἰησοῦς ἀνέβη εὐθύς ἀπὸ τοῦ ὕδατος· καὶ ἰδοὺ ἀνέφχθησαν αὐτῷ οἱ οὐρανοί, καὶ εἶδε τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καταβαῖνον ὡσεὶ περιστεράν, καὶ ἐρχόμενον ἐπ' αὐτόν. Καὶ ἰδοὺ φωνὴ ἐκ τῶν οὐρανῶν λέγουσα· Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐνῷ εὐδόκησα» Ματθ. γ' 16, 17· ἐπίσης κατὰ τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ Σωτῆρος λέγει «οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός ἐν ᾧ εὐδόκησα» Ματθ. ιζ' 5. Καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος λέγει «Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μετὰ πάντων ἡμῶν» Β'. Κορινθ. ιγ' 13.

¹ Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἱερὰν Παράδοσιν, τόσον ἀπὸ τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως ὅσον καὶ ἀπὸ τὰ συγγράμματα τῶν ἱερῶν Πα-

1) Κύριος Σαβαὼθ σημαίνει ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι Παντοκράτωρ, δηλ. Κύριος τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς.

τέρων, πληροφορούμεθα ὅτι ὁ Εἷς Θεὸς παρουσιάζεται ὑπὸ τρία πρόσωπα ὡς πατὴρ εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου, ὡς υἱὸς εἰς τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὡς ἅγιον πνεῦμα εἰς τὸ νὰ ἀγιάξῃ τοὺς πιστοὺς καὶ νὰ ὀδηγῇ τὴν ἐκκλησίαν εἰς πᾶσαν ἀλήθειαν.

Τὰ τρία λοιπὸν πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος εἶναι ἰσότιμα καὶ ὁμοούσια, ὁ Πατὴρ Θεὸς ἀληθινός, ὁ Υἱὸς Θεὸς ἀληθινός καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα Θεὸς ἀληθινός, καὶ ἀποτελοῦν μίαν θεότητα.

Δημιουργία τοῦ κόσμου.

Κόσμον λέγοντες ἐννοοῦμεν ὅλα τὰ ὄρατὰ καὶ ἀόρατα, τὰ ὅποια ὑπάρχουν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἰς τὴν γῆν, ἀκόμη δὲ τοὺς νόμους, καθ' οὓς ταῦτα συντηροῦνται. Εἰς τὸν κόσμον περιλαμβάνεται καὶ ὁ ἄνθρωπος.

Ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον ἐν χρόνῳ «Καὶ νῦν δόξασόν με Σὺ, πάτερ, παρὰ σεαυτῶ τῇ δόξῃ, ἣ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρὰ σοί», Ἰωάν. ιζ' 5, ἐκ τοῦ μηδενὸς «ἔξ οὐκ ὄντων ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὰ πάντα» Β'. Ματθα. ζ'. 28, καὶ διὰ μόνου τοῦ λόγου αὐτοῦ «καὶ εἶπεν ὁ θεός· γενηθήτω φῶς· καὶ ἐγένετο φῶς· Γεν. α'. 3. Ἐπραξε λοιπὸν τοῦτο ἀπὸ ἀγάπην καὶ ὄχι διότι εἶχεν ἀνάγκην τινὰ αὐτοῦ «Οὐδὲ ὑπὸ χειρῶν ἀνθρώπων θεραπεύεται προσδεόμενός τινος», Πράξ. ιζ'. 25—26, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἀρκεῖ κατὰ πάντα αὐτὸς εἰς ἑαυτόν. Μετέδωσε δὲ ὁ Θεὸς μέρος τῶν ἰδιοτήτων αὐτοῦ, ὄχι εἰς ὅλην τὴν κτίσιν, ἀλλ' εἰς μόνον τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον ἐπλασε κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν αὐτοῦ ἵνα καταστήσῃ αὐτὸν μέτοχον τῆς μακαριότητος καὶ εὐδαιμονίας αὐτοῦ. Γεν. α'. 25—27.

Ὁ σκοπὸς δὲ τοῦ Δημιουργοῦ ἐκπληροῦται, διότι τὰ κτίσματα ταῦτα ἐν γένει εἶναι «καλὰ λίαν», Γενέσ. α'. 3. Ὁ κόσμος διαίρεται εἰς ὄρατον ἢ φυσικὸν κόσμον καὶ εἰς ἀόρατον ἢ πνευματικόν. Καὶ ἀόρατος μὲν κόσμος εἶναι οἱ ἄγγελοι καὶ αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων, ὄρατος δὲ ἡ φύσις αὐτή, ἥτοι ὅλα τὰ ὑποπίπτοντα εἰς τὰς αἰσθήσεις μας ζῶα, φυτὰ καὶ ὄρυκτά. «Ἐν αὐτῇ ἐκτίσθη τὰ πάντα, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὄρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα». (Κολοσ. α'. 16).

Ἄόρατος κόσμος.

Οἱ ἄγγελοι, καθὼς βεβαιοῦται ἐκ τῆς Ἀγίας Γραφῆς, εἶναι πνεύματα¹ νοερά, λογικά καὶ ἐλεύθερα. Καλοῦνται δὲ ἄγγελοι ἐκ τοῦ κυρίου αὐτῶν ἔργου, ἐκ τοῦ ὅτι ἀναγγέλλουν δηλαδὴ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰς βουλὰς καὶ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. «Οὐχὶ πάντες εἰσὶ λειτουργικά πνεύματα, εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν Ἐβρ. δ' 14.

Ἐκ τῆς Παλαιᾶς δὲ² καὶ τῆς Κ. Διαθήκης³ μαρτυροῦμεν τὴν ὑπαρξιν τῶν ἀγγέλων καὶ τὴν δημιουργίαν αὐτῶν πρὸ τοῦ ὄρατοῦ κόσμου Ἰωβ λη' 7.

Οἱ ἄγγελοι τελειότεροι τῶν ἀνθρώπων, ὡς καθαρὰ πνεύματα καὶ ἐπειδὴ δὲν ἔχουν σῶμα, εἶναι ἀόρατοι καὶ ἀθάνατοι. Εἶναι ἀγαθοὶ καὶ πονηροί. Καὶ ἀγαθοὺς μὲν ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε κατ' ἀρχὰς ὅλους τοὺς ἀγγέλους, ἀλλὰ ἐπειδὴ μερικοὶ ἐξ αὐτῶν ἠθέλησαν ἀπὸ ἐγωΐσμον νὰ ἐξομοιωθῶν πρὸς τὸν Θεόν, ἐξέπεσαν τῆς ἀρχῆς αὐτῶν καὶ κατήντησαν πονηρὰ πνεύματα. «Ἀγγέλους τε τοὺς μὴ τηρήσαντας τὴν ἑαυτῶν ἀρχήν, ἀλλ' ἀπολιπόντας τὸ ἴδιον οἰκητήριον, εἰς κρίσιν μεγάλης ἡμέρας δεσμοῖς αἰδίοις ὑπὸ ζόφον τετήρηκεν» ἐπιστ. Ἰούδα 6.⁴ Αὐτοὶ εἶναι οἱ καλούμενοι δαίμονες καὶ διάβολοι.

Ἔργον τῶν ἀγαθῶν ἀγγέλων εἶναι νὰ δοξολογοῦν τὸν Θεόν, νὰ ἐκτελοῦν τὰς θελήσεις του, νὰ γνωρίζουν τὰς ἀποφάσεις του εἰς τοὺς εὐσεβεῖς ἀνθρώπους,⁵ νὰ ἐκτελοῦν τὰς διαταγὰς τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἐνεργοῦν πλησίον αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς εὐημερίας καὶ τῶν ἀτόμων τῆς ἀνθρωπότητος.⁶ Τοιοῦτοτρόπως εἰς τὴν Κ. Διαθήκην διακονοῦσι τὸν Χριστὸν εἰς τὴν γέννησιν, εἰς τοὺς πειρασμούς, εἰς τὴν Γεσθημανῆ, εἰς τὴν Ἀνάστασιν, εἰς τὴν Ἀνάληψιν, ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς Ἀποστόλους καὶ εἰς τὴν γέννησιν τοῦ Προδρόμου. Ἐπειτα δὲ ἔργον τῶν ἀγγέλων εἶναι ἡ προστα-

1) Ματθ. ιβ'. 43, Ἐφεσ. β'. 2, στ' 12.

2) Γεν. ιστ'. 78, Δευτερ. λβ'. 8—9, Ἰωβ α'. 2 μ'. 14.

3) Κολοσ. α' 16, Ματθ. κστ'. 53, Λουκ. β'. 13, Ἐβρ. ιβ'. 22, Ἀποκ. ε'. 11, Α'. Πητρ. γ'. 22.

4) Ἰούδα Β'. ἐπιστ. Πέτρου β'. 4 Ἀποκαλ. Ἰωάν. ιβ' 9 καὶ κ' 2.

5) Λουκ. β'. 13, Ἦσ. στ' 3, ψαλ. ρβ' 20. Ματθ. στ' 10, πρᾶξ. α'. 10, Ἐβρ. α'. 14 κλπ.

6) Ματθ. α'. 20, Πρᾶξ. ζ'. 30.

σία τῶν εὐσεβῶν ἀνθρώπων εἰς τὰς διαφόρους αὐτῶν ἀνάγκας καὶ ἡ τιμωρία τῶν ἀσεβῶν.¹ Τοιοῦτοτρόπως οἱ ἄγγελοι προστατεύουν τὸν Ἄβραάμ, τὸν Λώτ, τὸν Ἰακώβ, τὸν Ἡλίαν, τὸν Ἐλισαῖον, τὸν Δανιήλ. Τιμωρία ἀσεβῶν ἐκτελουμένη ὑπὸ ἀγγέλων φαίνεται εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα χωρία τῆς Γραφῆς.²

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀγγέλων εἶναι μέγας καὶ διακρίνονται εἰς ἀρχαγγέλους, δυνάμεις, ἐξουσίας, ἀρχάς, κυριότητας κλπ.³ Ὁ Διονύσιος δὲ ὁ Ἀρεοπαγίτης, ὁ πιστεύσας ἐν Ἀθήναις εἰς τὸν Ἀπόστολον Παῦλον καὶ γενόμενος πρῶτος ἐπίσκοπος τῶν Ἀθηνῶν διαιρεῖ αὐτοὺς εἰς ἑννέα τάγματα: Σεραφεῖμ, Χερουβὶμ, Θρόνοι, Κυριότητες, Δυνάμεις, Ἐξουσίαί, Ἀρχαί, Ἀρχάγγελοι, Ἄγγελοι.

Ἔργον τῶν δαιμόνων εἶναι ἡ ἀντενέργεια κατὰ τοῦ Θεοῦ θελήματος καὶ ἡ προσπάθεια αὐτῶν νὰ παρασύρουν τοὺς ἀνθρώπους μὲ διάφορα ἀπατηλὰ μέσα εἰς τὸ κακόν. «Νήψατε, γρηγορήσατε, ὅτι ὁ ἀντίδικος ὑμῶν διάβολος, ὡς λέων ὠροῦμενος περιπατεῖ ζητῶν τίνα καταπίη» Α΄. ἐπισ. Πέτρου ε΄. 8.⁴

Τοὺς δαίμονας δυνάμεθα νὰ ἀποφύγωμεν ἐπικαλούμενοι τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, προσευχόμενοι καὶ νηστεύοντες καὶ διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ ἐπιμονῆς ἡμῶν «Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθῃτε εἰς πειρασμὸν» Ματθ. κστ΄. 41· καὶ ἀλλαχοῦ λέγει ὁ Κύριος «τοῦτο τὸ γένος ἐν οὐδενὶ δύναται ἐξελθεῖν, εἰμὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ» Μαρκ. Θ΄. 29.

Ὁ ἄρχων τῶν δαιμόνων λέγεται καὶ Σατανᾶς δηλ. ἐναντίος, ἐπειδὴ ἐναντιοῦται εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ· «καὶ ἐβλήθη ὁ δράκων ὁ μέγας, ὁ ὄφις ὁ ἀρχαῖος, ὁ καλούμενος Διάβολος καὶ ὁ Σατανᾶς, ὁ πλανῶν τὴν Οἰκουμένην ὅλην, ἐβλήθη εἰς τὴν γῆν καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ ἐβλήθησαν» ἀποκαλ. Ἰωάν. ιβ΄ 9 καὶ κ΄ 2.⁵

1) Ματθ. ιη΄. 10, Πράξ. ιβ΄ 15, Δαν. ι΄. 12.

2) Πράξεις ιβ΄ 23, Ἡσ. λς΄. 36, Δ΄. Βασιλ. ιθ΄ 19, 35, Ἀποκαλ. ιβ΄ 7, Ἰούδ. θ΄.

3) Ἰούδα 9, Α΄. Θεσαλ. δ΄ 16, Ρωμ. η΄ 38, Ἐφεσ. α΄ 21, Κολοσ. α΄. 16.

4) Ματθ. ιγ΄. 39, Β΄. Κορινθ. δ΄. 4, Β΄. Τιμ. β΄. 25—26, Ἀποκ. ιβ΄. 9.

5) Ἰούδα 6 καὶ Β΄. Πέτρου β΄ 4.

Ὅρατος κόσμος.

Ὁ Θεός, ὅπως γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν Π. Διαθήκην Γενσ. α'. 2, ἐδημιούργησε τὸν κόσμον εἰς ἕξ ἡμέρας. Τὴν πρώτην ἔκαμε τὸν οὐρανόν, τὴν γῆν, τὸ φῶς, δηλ. τὴν φωτεινὴν οὐσίαν. Τὴν δευτέραν ἡμέραν τὸ στερέωμα, δηλ. τὸ διάστημα, τὸ ὁποῖον ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς γῆς μέχρι τῶν τελευταίων ὁρίων τοῦ κόσμου· ἔπειτα διεχώρισε τὰ ὕδατα τὰ ἐπάνω τοῦ στερεώματος, δηλ. τὰς νεφέλας, ἀπὸ τὰ ὕδατα τὰ ὑπὸ κάτω τοῦ στερεώματος, δηλ. τοὺς ποταμούς, τὰς λίμνας καὶ τὰς θαλάσσας. Τὴν τρίτην ἡμέραν ἐχώρισε τὸ ὕδωρ ἀπὸ τὴν γῆν καὶ τὸ συνήθροισεν εἰς ἴδιον μέρος, τὸ ὁποῖον ὀνομάζομεν ὠκεανόν, καὶ ἡ γῆ ἤρχισε νὰ βλαστάνῃ. Τὴν τετάρτην ἡμέραν ἔκαμε τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας, (ἀπὸ τὸ φῶς τῆς πρώτης ἡμέρας). Τὴν πέμπτην ἡμέραν ἔκαμε τοὺς ἰχθύς εἰς τὰ ὕδατα καὶ τὰ πετεινὰ εἰς τὸν ἀέρα, τὴν ἕκτην ἡμέραν τὰ θηρία, τὰ κτήνη καὶ ὅλα τὰ ἐρπετά, τελευταίον δὲ ἐπλάσε τὸν ἄνθρωπον, ἄρσεν καὶ θῆλυ Γεν. α'. 2—31.

Ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου εἶναι φυσικὴ καὶ λογικὴ. Δημιουργεῖται τὸ φῶς πρῶτον, τὸ ὁποῖον ζωογονεῖ καὶ θεομαίνει τὸν κόσμον, καὶ ἔπειτα τὰ ἄλλα δημιουργήματα, πρῶτα τὰ ἀτελέστερα καὶ ἔπειτα τὰ τελειότερα· πάντα δηλ. τὰ δημιουργήματα συνεδέθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ μὲ ἀδιάφορητον δεσμόν, διὰ νὰ εἶναι χρήσιμα τὸ ἓν πρὸς τὸ ἄλλο καὶ νὰ ἀποτελοῦν ὅλα ὁμοῦ τὸν σύμπαντα κόσμον, ἐκ τοῦ ὁποῖου φαίνεται ἡ θεία σοφία. Τελευταίον δὲ δημιουργεῖται ὁ ἄνθρωπος, ἡ κορωνὴ τῆς κτίσεως. Ὁ Δαυὶδ ὁμιλῶν περὶ τῆς Δημιουργίας λέγει «Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας» ψαλμ. ρβ' 27.

Ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖται ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς. Πρὸς μὲν τὸν φυσικὸν κόσμον συνδέεται διὰ τοῦ γήινου σώματος, πρὸς δὲ τὸν πνευματικόν—διὰ τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ ἀρχῆς. Καὶ τὸ μὲν σῶμα, ὡς ὑλικόν, εἶναι θνητόν, ἡ δὲ ψυχὴ, ὡς αὐλός, εἶναι ἀθάνατος. Διὰ τοῦτο ἡ γραφὴ λέγει «μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτείνειν· φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γέννησι» Ματθ. ι' 28.

Τὴν ἔξαιρετικὴν αὐτοῦ θέσιν εἰς τὸν κόσμον παρουσιάζει καὶ ὁ διάφορος τρόπος, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐδημιουργήθη ὁ ἄνθρω-

πος. Ἐνῶν δηλαδή τὰ ἄλλα κτίσματα ἐδημιουργήθησαν ἐκ τῶν γηγένων στοιχείων μὲ μόνον τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, τὸν ἄνθρωπον ἐδημιούργησε ὁ Θεὸς πλάσας μὲν τὸ σῶμα ἀπὸ χῶμα ἐκ τῆς γῆς, ἐμφυσήσας δὲ διὰ τῆς πνοῆς του ζωὴν, τὴν ψυχὴν, καὶ καταρτίσας αὐτὸν εἰς ὃν ἔμψυχον· «καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον χοῦν ἀπὸ γῆς καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς καὶ ἐγένετο ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν». Γεν. β' 7. Ἡ γυνὴ ἐπλάσθη ἐκ μιᾶς τῶν πλευρῶν τοῦ Ἀδάμ Γεν. β' 21.¹ Ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ «Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς». Γεν. α' 26. Ἐκ τῶν δύο τούτων πρωτοπλάστων κατάγεται ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος· «ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἐξ ἑνὸς αἵματος πᾶν γένος ἀνθρώπων κατοικεῖν ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς» πρᾶξ. ιζ' 26, «ὅπως ἄρχη τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τῶν κτηνῶν, καὶ πάσης τῆς γῆς καὶ πάντων τῶν ἐρπετῶν καὶ ἐρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς» Γεν. α' 26.²

Τὸ «κατ' εἰκόνα» φανερώνει τὰς τελειότητας, τὰς ὁποίας ἔλαβεν ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν δημιουργίαν παρὰ τοῦ Θεοῦ, δηλαδή τὸ λογικὸν καὶ τὴν ἐλευθερίαν· τὸ δὲ «καθ' ὁμοίωσιν» φανερώνει ὅτι μὲ τὰς θείας τελειότητας καὶ δυνάμεις, τὰς ὁποίας ἔλαβεν ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν δημιουργίαν, δύναται νὰ ἐξομοιωθῇ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ νὰ γίνῃ τέλειος, καθὼς εἶπεν ὁ Χριστός. «Ἔσεσθε οὖν καὶ ὑμεῖς τέλειοι, ὥσπερ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τέλειός ἐστι» Ματθ. ε'. 48.

Ἄρχεγονος κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου.

Προικίσας ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον διὰ τοιούτων δώρων ἔδειξεν εἰς αὐτὸν ὡς ὑψηλὸν σκοπὸν τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τελειοποίησιν τοῦ πνεύματος αὐτοῦ καὶ τὴν ὁμοίωσιν κατὰ τὸ δυνατόν μετὰ τοῦ Θεοῦ.³

1) Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ὀνομάσθη Ἀδάμ δηλ. γηγένος, χοϊκός (ἔβραϊκὸν ἀδαμά=γῆ. Λατιν. homo=ἄνθρωπος ἐκ τοῦ humus=γῆ), ἡ δὲ γυνὴ ὀνομάσθη ὑπὸ τοῦ Ἀδάμ, μετὰ τὴν παράβασιν, Εὔα, δηλ. ζωή, ἔβρ. ἰσά ἐκ τοῦ ἰσ=ἄνδρσις.

2) Κολοσ. γ' 10, Ἐφ. δ' 24, Α'. Κορινθ. ια 7, Ἰάκ. γ' 9.

3) «Ἔσεσθε οὖν καὶ ὑμεῖς τέλειοι, ὥσπερ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τέλειός ἐστι» Ματθ. ε'. 48.

Ὁ ἄνθρωπος ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἱκανός, ἵνα διατηρήσῃ τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ κατάστασιν καὶ ἵνα ἐπιτύχῃ τὸν ὑψηλὸν του σκοπὸν. Ἡ Γραφή λέγει· «αὐτοῦ ἔσμεν ποίημα, κτισθέντες ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἐπὶ ἔργοις, οἷς προητοίμασεν ὁ Θεός, ἵνα ἐν αὐτοῖς περιπατήσωμεν» Ἐφεσ. β'. 10. Συγχρόνως ὅμως ἐδημιουργήθη καὶ ἐλεύθερος· ἐπομένως ἔξ αὐτοῦ ἐξηριτᾶτο ἢ νὰ ἐμμένῃ εἰς τὸ ἀγαθὸν καὶ νὰ προκόπῃ ἔξ αὐτοῦ διὰ τῆς βοηθείας τῆς θείας χάριτος ἢ νὰ παρεκτραπῇ εἰς τὸ κακόν.

Ἄλλ' ἡ ὁδός, διὰ τῆς ὁποίας θὰ μετέβαιναν ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην κατάστασιν, ὄφειλε νὰ εἶναι ἡ ὁδὸς τῆς δοκιμασίας, τιθεμένου φραγμοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ ἐδοκιμάζετο ἡ ὑπακοὴ αὐτοῦ εἰς τὸν Θεόν. Ὁ φραγμὸς οὗτος ἦτο τὸ δένδρον τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, τοῦ ὁποίου ἀπηγορεύθη εἰς αὐτὸν ἡ προσέγγισις· «ἀπὸ παντός ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ βρώσει φαγῆ· ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ» Γενέσ. β'. 16.

Ἡ ἐκτέλεσις τῆς ἐντολῆς, τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς ἔδωκεν εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἦτο εὐκόλος, ἡ δὲ τιμωρία, τὴν ὁποίαν ἠπέλει διὰ τὴν παράβασιν αὐτῆς, ἦτο βαρυντάτη· «ἡ δ' ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπ' αὐτοῦ θανάτῳ ἀποθανεῖσθε» Γενέσ. Β' 17· καὶ ὅμως ὁ ἄνθρωπος ἀπατηθεὶς ὑπὸ τοῦ διαβόλου,¹⁾ ὁ ὁποῖος ἔλαβε μορφήν ὄφρος καὶ ψευδῶς ὑπέβαλεν εἰς αὐτὸν τὴν ἰδέαν, ὅτι ἐὰν φάγουν ἐκ τοῦ ἀπηγορευμένου καρποῦ θὰ ἐγίνοντο ἴσοι τῷ Θεῷ καὶ ἀνεξάρτητοι αὐτοῦ, παρέβη αὐτήν.

Ἡ πρᾶξις αὕτη τοῦ ἀνθρώπου θεωρουμένη κατὰ τὴν φύσιν αὐτῆς καὶ πραγματικότητά εἶναι ἀνυποταξία καὶ παρακοή· κινήτηριος ὅμως δύναμις καὶ ἀρχὴ τῆς παρακοῆς ταύτης εἶναι ὁ ἐγωϊσμός τοῦ πρωτοπλάστου, ἐπιθυμοῦντος δι' ἰδίων μέσων νὰ ἀποκτήσῃ τελειότητα καὶ εὐδαιμονίαν καὶ προτιμῶντος τὴν ἀνεξαρτησίαν του παρὰ τὴν ἐξάρτησίν του ἀπὸ τοῦ Θεοῦ.

Ἡ ἁμαρτία αὕτη τοῦ ἀνθρώπου μεθ' ὅλων τῶν συνεπειῶν καὶ ποινῶν αὐτῆς μετεδόθη εἰς ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος. Τοιουτοτρόπως δὲ πᾶς ἄνθρωπος φέρει ἐν ἑαυτῷ φύσει τὴν ἁμαρτίαν, ἅμα δὲ γεννώμενος εὐρίσκειται ἔνοχος καὶ ὑπόδικος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος λέγει· «ὥσπερ δι' ἑνὸς ἀνθρώπου ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσηλθε, καὶ διὰ τῆς ἁμαρ-

1) Ἀποκαλ. ιβ'. 9.

τίας ὁ θάνατος, καὶ οὕτως εἰς πάντας ἀνθρώπους ὁ θάνατος διήλθεν, ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον» Ρωμ. ε'. 12.

Ἡ τοιαύτη κατάστασις, εἰς τὴν ὁποίαν συμπεριλαμβάνεται πᾶς ἄνθρωπος, καλεῖται προπατορικὸν ἁμάρτημα.

Πτώσις τοῦ ἀνθρώπου.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἁμαρτίας τῶν πρωτολλάστων πρὸς τὸν Θεὸν ὑπῆρξαν μεγάλα καὶ δι' ἑαυτοὺς καὶ δι' ὀλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα, εἰς τὴν ὁποίαν μετεδόθησαν δι' αὐτῶν· «πάντες ἥμαρτον καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ» Ρωμ. γ' 23.¹

1) Ἡ θεία χάρις, ἡ ὁποία ἐβοήθει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς, τὸν ἐγκατέλειψε.²

2) Ἐσκοτίσθη ὁ νοῦς του καὶ σκέπτεται πῶς νὰ πράττῃ τὸ κακόν, ἐνῶ γνωρίζει τὸ ἀγαθόν, καθὼς λέγει ὁ Παῦλος «οὐ γὰρ ὁ θέλω ποιῶ ἀγαθόν· ἀλλ' ὁ οὐ θέλω κακόν τοῦτο πρῶσσω Ρωμ. γ' 19.³

3) Ἡ θέλησις τοῦ ἀνθρώπου ἐξησθένησε, δηλ. ἐταράχθη ἡ ἁρμονία τοῦ σώματος καὶ πνεύματος· «βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλεσί μου ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοῦς μου καὶ αἰχμαλωτίζοντά με τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσί μου» λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος Ρωμ. ζ'. 23.

4) Τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἐκρυεῖυθη ἀπὸ ταλαιπωρίας καὶ ἀσθενείας.

5) Ὁ ἄνθρωπος ἐνῶ ἠδύνατο νὰ μὴ ἀποθάνῃ, ἐγένετο ἤδη θνητός· «δι' ἀνθρώπου ὁ θάνατος, καὶ δι' ἀνθρώπου ἀνάστασις νεκρῶν· ὥσπερ γὰρ ἐν ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν οὕτω καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται» Α' Κορινθ. ΙΕ' 21—22.⁴

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία πιστεύει ὅτι ἐσκοτίσθη μὲν ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου, ἐξησθένησεν ἡ θέλησίς του, πράττει εὐκολώτερα τὸ κακόν, ἡμαυρώθη δηλ. ἡ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ δὲν ἐξηφανίσθη τελείως, σώζεται δὲ διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων

1 Ρωμ. Ε'. 12, 15, 17, 19.

2 Ρωμ. ε'. 9, Θ. 19. Ἐφεσ. β' 3.

3 Ρωμ. α'. 28, 32, ψαλμ. ιγ'. 1—3.

4 Γενεσ. γ' 23, Ἰωβ ιδ' 1, Ρωμ. ε' 12.

καὶ διὰ τῆς θείας Χάριτος, ἥτις ἰδιοποιεῖ εἰς ἕκαστον ἄνθρωπον τὴν διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπολύτρωσιν.

Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία πιστεύει ὅτι τὸ προλατορικὸν ἁμάρτημα ἐπέφερε εἰς τὸν ἄνθρωπον μόνον τὴν στέρησιν τῆς θείας χάριτος, ἡ ἔλευθέρα ὁμως θέλησις τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὁ νοῦς αὐτοῦ οὐδεμίαν ὑπέστησαν μεταβολήν. Ἡ δὲ Ἐκκλησία τῶν διαμαρτυρομένων πιστεύει ὅτι τὸ προλατορικὸν ἁμάρτημα ἐξηφάνισε τελείως τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ἐκ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὅτι ἄνευ τῆς θείας χάριτος δὲν δύναται οὗτος νὰ πράξῃ τὸ ἀγαθόν.

Ἡ Θεία Πρόνοια.

Ὁ Θεὸς δημιουργήσας τὸν κόσμον δὲν ἐγκατέλειπεν αὐτόν, ἀλλ' ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλόστοργος πατὴρ φροντίζει νὰ συντηρῇ καὶ νὰ κυβερνᾷ αὐτόν.

Ἡ συντήρησις καὶ ἡ κυβέρνησις τοῦ κόσμου ὑπὸ τοῦ Θεοῦ λέγεται Θεία Πρόνοια. Καὶ συντήρησις μὲν εἶναι ἡ διατήρησις τοῦ κόσμου εἰς τὴν ὑπαρξιν καὶ ἐνέργειαν, κυβέρνησις δὲ ἡ κατεύθυνσις αὐτοῦ εἰς τὸν τελικὸν του σκοπὸν. Ἐὰν καὶ διὰ μίαν μόνην στιγμὴν ἔπαυε ἡ θεία πρόνοια, πάντα τὰ κτίσματα θὰ μετετρέποντο εἰς μηδέν, καθὼς λέγει ὁ Δαυὶδ· «ἀντανελεῖς τὸ πνεῦμα αὐτῶν καὶ ἐκλείψουσι καὶ εἰς τὸν χοῦν αὐτῶν ἐπιστρέψουσι» ψαλμ. ργ' 29, ὁ δὲ ἀπόστολος Παῦλος· «ἐν αὐτῷ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν πράξ. ιζ' 28. Ὁ Θεός, λέγει ὁ Σωτὴρ, πάντοτε προνοεῖ ὑπὲρ τοῦ κόσμου· «Ὁ πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται» Ἰωάν. ε' 17.

Τὴν μεγαλυτέραν ὁμως φροντίδα δεικνύει ὁ Θεὸς διὰ τὴν κορωνίδα τῆς κτίσεώς του, τὸν ἄνθρωπον. Τοῦτο φαίνεται ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Θεὸς ἔδωκεν εἰς τὸν ἄνθρωπον νοῦν καὶ ἐλευθέραν θέλησιν, τὸν κατέστησε κυρίαρχον τῶν ἄλλων κτισμάτων, τὸν ἐνθαρρύνει εἰς τὸν βίον του, τὸν παρηγορεῖ εἰς τὰς θλίψεις του, τὸν φωτίζει εἰς τὰς δυσκόλους περιστάσεις καὶ τέλος μετὰ τὴν ἁμαρτίαν του δὲν τὸν ἐγκατέλειπεν, ἀλλὰ προπαρεσκεύασε καὶ πάλιν τὴν σωτηρίαν του, τὴν ὁποίαν ἐχάρισεν εἰς ἡμᾶς ὁ ἐνανθρωπήσας θυσιασθεὶς ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ μονογενὴς Υἱὸς του. Ὁ Θεὸς παρεσκεύασε τοὺς μὲν Ἰουδαίους διὰ τῶν Πατριαρχῶν, τοῦ Μωϋσέως καὶ τῶν Προφητῶν, τοὺς δὲ ἔθνικοὺς διὰ τῶν φιλοσόφων. Πλεῖστοι τούτων, ὡς ὁ Σωκράτης, Πλάτων, Ἀριστο-

τέλης, Κικέρων φωτισθέντες ὑπὸ ἀκτίνων τοῦ Θεοῦ πνεύματος ὠμίλησαν διὰ τὴν ὑπαρξιν ἐνὸς Θεοῦ, Θείας Προνοίας, ἀθανασίας τῆς ψυχῆς καὶ περὶ μελλούσης ζωῆς.

Ἐκ τούτου ἔπεται: 1) Ὅτι παραλογίζονται οἱ παραδεχόμενοι τύχην ἐνεργοῦσαν εἰς τὸν κόσμον, οἱ λέγοντες δηλαδὴ ὅτι τὰ πράγματα βαδίζουν, ὅπως τύχη, ἄνευ ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐξ ἀγνώστου τινὸς αἰτίας. Τύχη δὲν ὑπάρχει, εἶναι λέξις κενή· ὁ ἄνθρωπος πᾶν ὅ,τι δὲν δύναται νὰ ἐνοήσῃ καὶ νὰ ἐξηγήσῃ ἀποδίδει εἰς τὴν τύχην.

2) Ὅτι ἁμαρτάνουν ἐπίσης οἱ παραδεχόμενοι τὸ πεπρωμένον, δηλαδὴ ὅτι τοιουτοτρόπως τὰ πράγματα εἶναι προωρισμένα ἀπὸ τῆς πρώτης ὥρας τῆς δημιουργίας. Οἱ παραδεχόμενοι τὸ πεπρωμένον, διὰ νὰ εἶναι συνεπεῖς πρὸς ἑαυτούς, θὰ ἔπρεπε νὰ σταυρώσουν τὰς χειράς των καὶ νὰ περιμένουν. Καὶ ὅτι ἁμαρτάνουν ἀκόμη οἱ παραδεχόμενοι ὅτι τὰ πράγματα διευθύνονται ἐκ τοῦ αὐτομάτου. Αὐτόματον δὲ λέγεται ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐνεργεῖ ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀνεξαρτήτως τῶν ἄλλων ὄντων καὶ χωρὶς νὰ γνωρίζῃ τὸν σκοπὸν αὐτοῦ. Διὰ τῆς παραδοχῆς τούτων ἀναιρεῖται ἡ πανταχοῦ παροῦσα πρόνοια τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ὑπαρξις αὐτοῦ.

Ὁ Θεὸς λοιπὸν φροντίζει περὶ ὅλων τῶν δημιουργημάτων. Περὶ δὲ τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ἰδιαιτέραν πρόνοιαν, καθὼς βλέπομεν ἐκ τῆς ὑπεροχῆς αὐτοῦ ἀπὸ τῶν λοιπῶν ὄρατῶν κτισμάτων, μὲ τὴν ὁποίαν ἐπροίκισεν αὐτόν. Ὁ Σωτὴρ ὁμιλῶν περὶ τούτων λέγει «Ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὐ σπείρουσιν, οὐδὲ θερίζουσιν, οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτὰ· οὐχ' ὑμεῖς μᾶλλον διαφέρετε αὐτῶν;... Εἰ δὲ τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ, σήμερον ὄντα καὶ αὔριον εἰς κλίβανον βαλλόμενον, ὁ Θεὸς οὕτως ἀμφιένυσσιν, οὐ πολλῶ μᾶλλον ὑμᾶς ὀλιγόπιστοι.. οὐχὶ δύο στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται καὶ ἐν ἑξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν ἄνευ τοῦ πατρὸς ὑμῶν· ὑμῶν δὲ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἠριθμημέναι εἰσὶ· μὴ οὖν φοβηθῆτε· πολλῶν στρουθίων διαφέρετε ὑμεῖς» Ματθ. σί' 26—34 καὶ 1' 29—31 καὶ Λουκᾶς ιβ' 24. Ἐν τῷ κόσμῳ λοιπὸν ὑπάρχει Θεία πρόνοια.

Ἡ πρόνοια ὅμως τοῦ Θεοῦ δὲν δικαιολογεῖ τὸν ἄνθρωπον, ὅταν πράττῃ τὸ κακόν, τὸ νὰ λέγῃ δηλ. ὅτι ὁ Θεὸς προνοῶν περὶ αὐτοῦ ἠδύνατο νὰ τὸν ἀποτρέψῃ, διότι ὁ Θεὸς ἐδημιούργησεν αὐτὸν ἐλεύθερον καὶ ὄχι δοῦλον, καθὼς τὰ λοιπὰ κτίσματα. Ἐποψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

μένως ἔνεκα τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ ὀφείλει νὰ μὴ κάμνη κατάχρησιν τῆς δοθείσης εἰς αὐτὸν ἐλευθέρως ἐνεργείας τοῦ λογικοῦ του, διότι εἶναι ὑπεύθυνος, ὅταν προτιμᾷ τὸ κακὸν ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ.

Ἡ Θεότης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Τὸ δεύτερον ἄρθρον τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως μᾶς διδάσκει νὰ πιστεύωμεν ὁμοίως καὶ εἰς τὸ δεύτερον πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος, εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ.

Λέγεται Κύριος, ὡς καὶ ὁ Πατήρ, διότι εἶναι ὁμοίως Θεὸς ἀληθινός. Εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφὴν διὰ τοῦτου συνήθως τοῦ ἐπιθέτου καλεῖται ὁ Θεὸς διὰ τὴν παντοκρατορικὴν αὐτοῦ κυριαρχίαν. Ἰησοῦς δὲ ὠνομάσθη ὁ Υἱός, ἀφοῦ ἐσαρκώθη, μετὰ τὴν περιτομήν, καθὼς προεῖπεν ὁ ἄγγελος· «Μὴ φοβοῦ Μαριάμ· εὖρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ. Καὶ ἰδοὺ, συλλήψῃ ἐν γαστρὶ, καὶ τέξῃ υἱὸν καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν» Λουκ. α' 31, καὶ σημαίνει ἡ ἑβραϊκὴ αὕτη λέξις Σωτήρ, διότι τοῦτο καὶ ἦτο ὁ σκοπὸς τοῦ ἀνθρωπίνου Υἱοῦ καὶ Λόγου, νὰ σώσῃ τὸν κόσμον ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν. Ἡ δὲ λέξις Χριστός εἶναι Ἑλληνική, καὶ σημαίνει ὅ,τι καὶ ἡ Ἑβραϊκὴ Μεσσίας· «εὐρήκαμεν τὸν Μεσσίαν, ὁ ἐστὶ μεθερμηνευόμενον Χριστός» — λέγει ὁ Ἀπόστολος Ἀνδρέας πρὸς τὸν ἀδελφὸν του Πέτρον — Ἰωάν. α' 25, ἦτοι χρισμένος. Χριστοὶ δὲ ἐλέγοντο κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον οἱ ἱερεῖς, οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ προφῆται διὰ τὴν ἐκλογὴν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ διότι χρισόμενοι δι' ἐλαίου ἐνισχύοντο ἄνωθεν εἰς τὸ ἔργον τῆς διακονίας των.¹ Καὶ ὁ Ἰησοῦς δὲ ὠνομάσθη Χριστός,² διότι ἐχρίσθη ὄχι διὰ τοῦ κοινοῦ χρίσματος τοῦ νόμου, ἀλλ' ἐκ Πνεύματος Ἁγίου.

Ἐλαβε δὲ διὰ τοῦ χρίσματος ὁ Ἰησοῦς τὰ τρία μεγάλα ἀξιώματα τῆς χρίσεως, τὸ προφητικόν, τὸ ἀρχιερατικόν καὶ τὸ βασιλικόν. Τὸ προφητικόν³ διότι αὐτός, ἀνώτερος παντὸς προφήτου, προεῖπε τὰ μέλλοντα καὶ ἐκήρυξεν εἰς ὅλους τὴν τελειοτάτην διδασκαλίαν περὶ τῶν θείων καὶ περὶ τοῦ ἠθικοῦ νόμου. Τὸ ἀρχιερατι-

1) Ἐξὸδ. κη'. 41, Γ. Βασ. λ. ιθ'. 16, Ἦσ. μα'. 1, Α'. Βασ. 8'. 4, ιβ'. 3, 5, Ἠθ. με' 1.

2) Ἦσ. μβ'. 7, Λουκ. 8'. 18.

3) «Ὅς ἐγένετο ἀνὴρ προφήτης ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ» Λουκ. κδ' 19.

κόν· προσαγορευθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ «ἀρχιερεὺς κατὰ τάξιν Μελχισεδέκ» Ἐβρ. ε΄. 10, διότι ὡς μέγας ἀρχιερεὺς προσέφερε τὸν ἑαυτὸν του ἐπὶ τοῦ σταυροῦ θυσίαν πρὸς τὸν Θεὸν ἀντὶ τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.¹ Τὸ βασιλικόν,² διότι αὐτὸς εἶναι ὁ προκηρυχθεὶς βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ· «βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων καὶ κύριος τῶν κυριευόντων» Α΄. Τιμ. σί΄ 15, καὶ αὐτὸς θὰ κρίνῃ «ζῶντας καὶ νεκροὺς» Λουκ. α΄ 32—33.³

Λέγεται δὲ ὁ Χριστὸς μονογενὴς υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὡς ὁ μόνος κατ' οὐσίαν καὶ φύσει υἱὸς τοῦ Θεοῦ⁴ διότι ἂν καὶ εἰς πολλὰ μέρη τῆς Γραφῆς ὀνομάζονται καὶ οἱ ἄνθρωποι υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, ἢ υἰότης αὕτη πρέπει νὰ νοηθῆ ὄχι κατ' οὐσίαν καὶ φύσει, ἀλλὰ θέσει καὶ κατὰ χάριν, ἐπειδὴ ἢ κατὰ χάριν αὕτη υἰοθεσία ἐδόθη εἰς τοὺς πιστοὺς, ὅπως καὶ «πατὴρ» τῶν πιστῶν ὀνομάζεται ὁ Θεός.⁵

Ἡ δὲ λέξις ὁμοούσιος εἶναι ὄρος, τὸν ὁποῖον ἔλαβεν ἡ Α΄. Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐκ τῶν λόγων τοῦ Χριστοῦ· «ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἓν ἐσμὲν» Ἰωάν. Α΄. 10. Διὰ ταύτης δηλοῦται ἡ ἐνότης τῆς θείας ἐνεργείας, ἢ ὁποία εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐνότητος τῆς θείας οὐσίας καὶ φύσεως, δηλαδή λέγει ὁ Χριστὸς ὅτι ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ εἴμεθα ἐκ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας καὶ ἔχομεν μίαν θέλησιν, μίαν ἐνέργειαν.

Εἰς τὸ τέλος τοῦ ἄρθρου τούτου προσετέθη τὸ «δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο», ἵνα δηλωθῆ εἰς ἡμᾶς ὅτι ἡ δημιουργία καὶ πᾶν ἄλλο θεῖον προῆλθον ἐκ τῆς πρωτοβουλίας μὲν τοῦ πατρὸς, ἐπραγματοποιήθησαν δὲ διὰ τοῦ υἱοῦ καὶ λόγου τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁμοούσιος πρὸς τὸν πατέρα. «Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένοντο καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν» Ἰωάν. Α΄. 3.

1) Ψαλμ. ρθ΄. 4, Ματθ. κατ' 46, Λουκ. κβ΄ 69—70, Κολ. γ΄. 12.

2) Λέγει ὁ Γαβριὴλ πρὸς τὴν Μαριὰμ Λουκ. α΄ 32 «Καὶ δώσει αὐτῷ Κύριος ὁ Θεὸς τὸν Θρόνον Δαυὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τοῦ οἴκου τοῦ Ἰακώβ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος» καὶ Ματθ. β΄ 2 Ἰωάν. ιη΄ 37.

4) Ματθ. β΄ 2, Ἰωάν. ιη΄ 37.

5) «Ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, γενόμενον ἐκ γυναικός, γενόμενον ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ, ἵνα τὴν υἰοθεσίαν ἀπολάβωμεν» Γαλατ. δ΄ 4.

6) Πράξ. δ΄. 24—28.

Ἡ ἐνανθρώπις τοῦ Σωτῆρος.

Τὸ τρίτον ἄρθρον μᾶς διδάσκει ὅτι ὁ Χριστὸς ἐνῶ εἶναι τέλειος Θεός, ὅπως ὁ Πατήρ, ἀλλ' ὅμως χάριν ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων κατήλθεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἔλαβε σάρκα ἐκ τῆς παρθένου Μαρίας καὶ ἔγινε τέλειος ἄνθρωπος. Κατὰ ταῦτα ὁ Χριστὸς εἶναι συγχρόνως Θεὸς ὁμοούσιος πρὸς τὸν πατέρα καὶ ἄνθρωπος ὁμοιος μὲ ἡμᾶς πλὴν τῆς ἁμαρτίας, ὄχι μόνον τῆς προπατορικῆς, ἀλλὰ καὶ τῶν προαιρετικῶν· διότι «ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ».¹⁾

Εἰς τὸν Χριστὸν λοιπὸν ὑπάρχουν ἠνωμένα δύο φύσεις,² ἡ θεία καὶ ἡ ἀνθρωπίνη, διὰ τοῦτο λέγεται θεᾶνθρωπος. Αἱ δύο φύσεις εἶναι ἠνωμένα ἀτρέπτως, ἀσυγχύτως καὶ ἀναλλοιώτως εἰς ἓν πρόσωπον, εἰς μίαν ὑπόστασιν τὴν τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ.

Ἐκ τούτου ὁ Χριστὸς ἔχει ἐν ἑαυτῷ δύο φύσεις ἠνωμένας, φυσικὸν εἶναι νὰ ἔχη καὶ δύο θελήσεις, τὴν θεϊαν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην. Ἡ ἀνθρωπίνη θέλησις τοῦ Χριστοῦ ὑπετάσσεται εἰς τὴν θεϊαν θέλησιν· «ὅτι καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ' ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με», Ἰωάν. στ' 38.* Παράδειγμα ὑποταγῆς τοῦ Χριστοῦ, ὡς ἀνθρώπου, εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἔχομεν καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτοῦ προσευχὴν πρὸ τοῦ σταυρικοῦ θανάτου ἐν Γεσθημανῇ. Ἐκεῖ δηλαδὴ παρεκάλει τὸν Πατέρα του, ἂν εἶναι δυνατόν, νὰ μὴ πῆναι τὸ πικρὸν ποτήριον τοῦ θανάτου. Ἀλλ' ὅμως πάλιν ἐπρόσθεσεν· «Πάτερ μου, εἰ δυνατόν ἐστι παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο· πλὴν οὐχ' ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σὺ» Ματθ. κατ' 39—44.⁴

Τὸ ἐπίγειον ἔργον τοῦ Χριστοῦ ἦτο ἡ σωτηρία τοῦ πεσόντος ἀνθρώπου. Τοῦτον δὲ ἔσωσεν ὁ Σωτὴρ διὰ τῆς διδασκαλίας του

1) Α'. Πέτρ. β' 22 καὶ Β'. Κορ. Ε' 21, Α', Ἰωάν. γ' 5, Ἐβρ. ζ' 26—27.

2) «Καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός· πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας» Ἰωάν. α' 14 καὶ πρᾶξ. ιζ'. 31, Α'. Τιμ. β' 5, Ρωμ. ε' 15, Α' Πέτρ. γ' 18, δ' 1, Ἰωάν. ιβ' 27, Ματθ. κατ' 38, Δανιὴλ ζ', 13, Ἰωάν. ε' 22—26, Ἐβρ. α' 2, Ἰωάν. α' 14, 18, Ρωμ. η' 32, Β' Κορ. γ' 17.

3) Ἰωάν. δ' 34 καὶ ε' 38.

4) Λουκ. κβ' 42, Μάρκ. ιδ' 35—37.

καὶ τοῦ παραδείγματος, διὰ τοῦ πάθους καὶ τοῦ θανάτου του καὶ διὰ τῆς ἰδρύσεως τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ. Τὰς πράξεις δὲ ταύτας ἐξετέλεσε δυνάμει τῶν τριῶν ἀξιωμάτων, τὰ ὁποῖα συνηνώθησαν εἰς ἑαυτόν, ἦτοι τοῦ προφητικοῦ, τοῦ ἀρχιερατικοῦ καὶ τοῦ βασιλικοῦ.

Ἡ μήτηρ τοῦ Χριστοῦ λέγεται Παρθένος Μαρία, διότι καὶ προτοῦ νὰ γεννηθῇ ὁ μονογενὴς αὐτῆς υἱὸς ἦτο Παρθένος καὶ μετὰ τὴν γέννησίν του μέχρι τέλους τῆς ζωῆς της ἔμεινε πάντοτε Παρθένος. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἐκκλησία μας ὀνομάζει αὐτὴν ἀειπάρθενον Θεοτόκον.

Ἡ ἀξίωσις ὅτι ἡ Θεοτόκος εἶναι μήτηρ τοῦ ἀνθρώπου Ἰησοῦ οὐχὶ δὲ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἀντιβαίνουσα εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν, εἶναι αἴρεσις Νεστοριανή.

Ἡ Ἁγία Γραφή λέγει, ὅτι ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ εἶπεν εἰς τὴν Παρθένον· «Πνεῦμα Ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σὲ καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοί· διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον κληθήσεται υἱὸς Θεοῦ», Λουκ. α' 35· οἱ δὲ ἱεροὶ πατέρες ὀνομάζουν τὴν Παρθένον Θεοτόκον.

Ὅμοίως δὲ καὶ τὸ σύμβολον τῆς πίστεως ἀναφέρει περὶ τῆς σαρκώσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἐκ τῆς παρθένου Μαρίας, καὶ αἱ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι δευτέρας Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Ἐφέσου καὶ Χαλκηδόνος, θεσπίζουν καὶ καθορίζουν τὸ δόγμα τοῦτο. Εἶναι δὲ αἴρεσις, διότι ὁ λέγων ὅτι ἡ Παρθένος εἶναι μήτηρ τοῦ ἀνθρώπου Ἰησοῦ ἀποδίδει φυσικῶς ἀνθρωπίνην προσωπικότητα εἰς αὐτὸν χωριστὴν ἀπὸ τὴν θείαν, τὸ ὁποῖον βεβαίως εἶναι δίδαγμα Νεστοριανόν.

Ἡ σταύρωσις καὶ ὁ θάνατος τοῦ Σωτῆρος.

Τὸ τέταρτον ἄρθρον μᾶς διδάσκει ὅτι ὁ Χριστὸς ἐνανθρωπήσας ἐσταυρώθη ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους¹ ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἰουδαίας· ὅτι ἔπαθεν, ὅτι ἔκονσίως ὑπέμεινε τὸν σταυρικὸν θάνατον χάριν ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ ὅτι ἐτάφη.

1) «Εἰς γὰρ Θεός, εἰς καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἀνθρωπος Χριστὸς Ἰησοῦς ὁ δοὺς ἑαυτὸν ἀντὶ λύτρου ὑπὲρ πάντων». Α'. Τιμοθ. β' 5.

Ὁ Σταυρικός θάνατος τοῦ Χριστοῦ εἶναι ὀλόκληρος θυσία,¹ τὴν ὁποίαν προσέφερον ὑπὲρ ὅλων τῶν ἀνθρώπων, ὄχι μόνον τῶν συγχρόνων καὶ τῶν μεταγενεστέρων, ἀλλὰ καὶ τῶν προηγούμενων, καὶ ὄχι μόνον τῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν κακῶν.²

Τὴν σταύρωσιν καὶ τὴν ταφὴν τοῦ Χριστοῦ λεπτομερῶς μᾶς διηγείται ἡ ἱερὰ ἱστορία τῆς Κ. Διαθήκης, περιληπτικῶς δὲ τὸ ἄρθρον τοῦτο τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως.

Ἡ ἀνάστασις τοῦ Σωτῆρος.

Τὸ πέμπτον ἄρθρον μᾶς διδάσκει ὅτι ὁ Χριστός, ὅστις ἀπέθανεν ἀθώοτατος, ἵνα σώσῃ ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ἀνέστη ἐκ νεκρῶν κατὰ τὰς Γραφάς, διότι αὗται προεῖπον σαφέστατα τὴν ἀνάστασιν τοῦ σωτῆρος: «Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν κατὰ τὰς γραφάς: καὶ ὅτι ἐτάφη, καὶ ὅτι ἐγήγερται τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς γραφάς» Α' Κορινθ. ιε. 3—4.³

Ὅτι ἀληθῶς ἀνέστη ὁ Χριστὸς βεβαιούμεθα ἐκ τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ εἰς τοὺς μαθητὰς του καὶ τῆς συναναστροφῆς του ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας μετ' αὐτῶν, ὁπότε ἐδίδαξεν αὐτοὺς περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ: «δι' ἡμερῶν τεσσαράκοντα ὁπιανόμενος αὐτοῖς καὶ λέγων τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ» πρᾶξ. α' 3. Ὅτι ὁ Χριστὸς ἀνέστη ἐγένετο γνωστὸν καὶ ἐκ τούτων, ἀπὸ τοῦ τρόμου τῶν στρατιωτῶν, οἱ ὁποῖοι ἐφύλασσαν τὸ μνημεῖον, ἀπὸ τὴν ἀποκύλισιν τοῦ λίθου ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου, ἀπὸ τὴν ὀμιλίαν τοῦ ἀγγέλου πρὸς τὴν Μαρίαν τὴν Μαγδαληνὴν καὶ τὰς ἄλλας γυναῖκας. Διὰ τῆς ἀναστάσεώς του ἀπέδειξεν, ἐπισφραγίσας τὴν θεῖαν αὐτοῦ δύναμιν,⁴ ὅτι αὐτὸς εἶναι ἀληθῶς ὁ λυτρωτὴς τοῦ κόσμου.

Ἡ ἀνάστασις δὲ τοῦ Σωτῆρος μᾶς ἀποδεικνύει ὅτι, ὅπως αὐτὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι πιστεύομεν εἰς αὐτὸν καὶ ἐκτελοῦμεν τὰς ἐντολάς του, θὰ ἀναστη-

1) «Καὶ τὴν ψυχὴν μου τίθημι ὑπὲρ τῶν προβάτων» Ἰωάν. στ' 15, Ἦσ. νγ. 5, 7.

2) «Καὶ αὐτὸς ἴλασμός ἐστι, περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν» οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου» Α'. Ἰωάν. β' 2 καὶ Β' Κορινθ. ε'. 15.

3) Ψαλμ. ιε' 10 καὶ σ' 20. Ὡση' στ' 3, Ἰωάν. β', 1, Ματθ. ιβ' 40, Ματθ. ιστ' 22, Λουκ. θ' 22.

4) Ρωμ. α' 4.

θῶμεν εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν, διότι αὐτὸς εἶναι κύριος ζώντων καὶ νεκρῶν· «Χριστὸς καὶ ἀπέθανε καὶ ἀνέστη καὶ ἀνέζησεν, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ»¹.

Ἡ Ἀνάληψις τοῦ Σωτῆρος.

Τὸ ἕκτον ἄρθρον μᾶς διδάσκει ὅτι ὁ Χριστὸς τεσσαράκοντα ἡμέρας μετὰ τὴν ἀνάστασίν του ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἐκάθισεν εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ πατρὸς. Ἐπομένως ὅτι ὁ Χριστὸς ἔλαβε πάλιν τὴν δύναμιν καὶ ἐξουσίαν, τὴν ὁποίαν εἶχε πρότερον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἰς τὴν γῆν, καὶ κυβερνᾷ τὸν κόσμον, συγχρόνως δὲ κατέστησε τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἐκ τῆς Ἁγίας Παρθένου, ἀφθαρτον καὶ ἀθάνατον.

Τοιοιουτρόπως ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ διὰ μὲν τῆς γεννήσεως αὐτοῦ κατεβίβασε τὸν Θεὸν μέχρι τοῦ ἀνθρώπου, διὰ δὲ τῆς ἀναλήψεώς του ἀνεβίβασε τὸν ἀνθρώπον μέχρι τοῦ Θεοῦ.

Ὅλα ταῦτα ἐξετελέσθησαν κατὰ τὰς προφητείας καὶ ἐλήφθησαν ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἔνθα λέγονται τὰ ἑξῆς· «οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ», Ἰωάν. γ' 13· «ὁ καταβάς, αὐτὸς ἐστὶ καὶ ἀναβάς ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν. ἵνα πληρώσῃ τὰ πάντα», Ἐφεσ. δ' 10· «τοιούτον ἔχομεν Ἀρχιερέα, ὃς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης ἐν τοῖς οὐρανοῖς», Ἐβρ. κ'. 1.

Ἡ δευτέρα παρουσία τοῦ Κυρίου.

Τὸ ἕβδομον ἄρθρον μᾶς διδάσκει ὅτι ὁ Χριστὸς θὰ ἐπανέλθῃ καὶ πάλιν διὰ τὰ κρίνῃ τελειωτικῶς τὸν κόσμον καὶ ἀποδώσῃ εἰς ἕκαστον κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, ὅπως δηλοῦται τοῦτο εἰς τὴν περικοπὴν τῆς μελλούσης κρίσεως Ματθ. κε' 31—46.² Θὰ διαφέρῃ δὲ ἡ δευτέρα κάθοδος τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν γῆν ἀπὸ τὴν πρώτην, διότι ἐκείνη ὑπῆρξεν ταπεινὴ καὶ ἀθόρυβος, αὕτη δὲ θὰ εἶναι ἔνδοξος.³

1) Ρωμ. ιδ' 9 καὶ Πράξ. ε', 42, Β' Κορινθ. ε'. 15. Α' Θεσσαλ. δ' 14, Α' Κορινθ. ιε, 20—22).

2) Ματθ. ζ' 21—23, ια' 22—24, κ'. 1—16, Πράξ. ε'. 42, ιζ'. 31· Ρωμ. ε'. 5—7, 12—36, Α'. Κορινθ. δ' 5, Ἀποκ. κ' 11—15.

3) Ματθ. κε' 31—46, Ματθ. κδ'. 27.

Ὁ χρόνος τῆς δευτέρας ἐλεύσεως τοῦ Ἰησοῦ οὖν δὲν ὠρίσθη εἰς ἡμᾶς, διότι αὐτὸς ὁ Κύριος λέγει «Γρηγορεῖτε, ὅτι οὐκ οἴδατε τὴν ἡμέραν οὐδὲ τὴν ὥραν, ἐν ἣ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται» Ματθ. κ'. 13, καὶ ἀλλαγῶ λέγει· «κηρυχθήσεται τοῦτο τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ εἰς μαρτύριον πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, καὶ τότε ἔξει τὸ τέλος» Ματθ. κ' 14, 15.

Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῶ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν.

Τὸ ὄγδοον ἄρθρον τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως μᾶς διδάσκει νὰ πιστεύωμεν καὶ εἰς τὸ τρίτον πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῦν καλεῖται κύριον, διότι εἶναι τέλειος Θεός, ἔχων τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν ὡς ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱός· ζωοποιόν δέ, διότι δίδει ζωὴν εἰς τὰ κτίσματα.

Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς, καθὼς εἶπεν ὁ Κύριος πρὸς τοὺς μαθητὰς του· «ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρὸς, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ», Ἰωάν. ιε'. 26. Ἡ Λυτικὴ Ἐκκλησία ἔχει τὴν κακοδοξίαν ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ filioque· τὴν αὐτὴν κακοδοξίαν ἔχουν καὶ οἱ διαμαρτυρόμενοι.

Πρέπει δὲ νὰ προσκυνῶμεν καὶ νὰ δοξάζωμεν αὐτό, ὅπως προσκυνῶμεν καὶ δοξάζωμεν τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν, διότι εἶναι ὁμοούσιον πρὸς αὐτοὺς καὶ ἐν ἐκ τῶν ἴσων τριῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ρητῶς λέγει «τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῷ οὐρανῷ, ὁ Πατὴρ, ὁ Λόγος καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, καὶ οὗτοι οἱ τρεῖς ἐν εἰσι». Ἰωάν. ἐπιστ. Α' κεφ. ε' 7.

Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα φωτίζει καὶ ἀγιάζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον. Ἐνέπνευσε τοὺς ἱεροὺς ἄνδρας, οἱ ὁποῖοι ἐκήρυξαν τὸ Εὐαγγέλιον καὶ συνέταξαν τὰ βιβλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Παραμένει δὲ ἀπὸ τῆς Πεντηκοστῆς διαρκῶς εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ὁδηγεῖ αὐτὴν εἰς πᾶσαν ἀλήθειαν.

Ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατὰ

πρῶτον ἀναγεννᾶται, δηλ. ἀπὸ ἀμαρτωλῶς γίνεται ἐνάρετος, ἔπειτα δικαιώνεται, γίνεται δίκαιος, δηλ. πράττει ἀγαθὰ ἔργα· μετὰ τοῦτο ἀγιάζεται, δηλ. γίνεται τελειότερος χριστιανός, καὶ τέλος σώζεται, δηλ. ἐπέχεται εἰς αὐτὸν ἡ τελεία σωτηρία.

Ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία.

Εἰς μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν.

Τὸ ἕνατον ἄρθρον τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως πραγματεύεται περὶ τῆς ἐκκλησίας καὶ μᾶς διδάσκει νὰ πιστεύωμεν ὅτι εἶναι μία, ἁγία, καθολικὴ καὶ ἀποστολική.

Ἡ ἐκκλησία εἶναι τὸ σύνολον τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι πιστεύουν εἰς τὸν Χριστὸν ὡς Σωτῆρα τοῦ κόσμου καὶ ἀναγνωρίζουν αὐτὸν ὡς ἰδρυτὴν τῆς πνευματικῆς αὐτῶν θρησκείας.

α) Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ εἶναι μία, διότι συναποτελεῖ ἐν σῶμα, τὸ ὁποῖον ἔχει μίαν κεφαλὴν, τὸν Χριστόν, μία καὶ ἡ αὐτὴ εἶναι ἡ διδασκαλία, ἡ λατρεία καὶ ἡ διοίκησις αὐτῆς «Ὁ Χριστὸς κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας.» Ἐφ. ε' 23.

β) Εἶναι ἁγία, διότι ἡγιάσθη καὶ ἀγιάζεται διὰ τῆς σωτηρίου διδασκαλίας, διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ τῶν λοιπῶν μυστηρίων· «ὁ Χριστὸς ἡγάπησε τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς, ἵνα αὐτὴν ἡγιάσῃ» Ἐφ. ε' 25.²

γ) Εἶναι καθολικὴ ὡς ἐκ τοῦ προσορισμοῦ αὐτῆς, ὅστις εἶναι νὰ περιλάβῃ εἰς τοὺς κόλπους της ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἄνευ διακρίσεως φυλῆς καὶ γλώσσης, ἢ τάξεως, ἤτοι ὅλους τοὺς πιστούς· «οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος, οὐδὲ Ἕλληνας, οὐκ ἔνι δοῦλος, οὐδὲ ἐλεύθερος· οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἰς ἔστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ», Κολ. γ' 28.³

δ) Εἶναι ἀποστολική, διότι ἐξηπλώθη ὑπὸ τῶν ἀποστόλων καὶ ἰδίως διότι φυλάττει ἀμετάβλητα ὅσα παρέλαβε παρὰ τῶν ἀποστόλων, τὴν διδασκαλίαν καὶ τὰς παραδόσεις αὐτῶν· «κρα-

1) Ἰωάν. ι' 16, Ἐφ. ε' 25—27, 32 Ἀ' Κορινθ. ιβ' 12.

2) Ἐφ. β' 19—22, Ε' 25—27, Τίτ. β'. 14, Κολ. α'. 22, Ἐβρ. ζ' 26, Ρωμ. η'. 14—17.

3) Κολ. γ' 11, Ἐφ. β'. 14—16, Πράξ. α'. 8, Ματθ. κη'. 19—20.

τεῖτε τὰς παραδόσεις, ἃς ἐδιδάχθητε εἴτε διὰ λόγου εἴτε δι' ἐπιστολῆς ἡμῶν» Β'. Θεσσ. β'. 15.¹

Οἱ ἀπόστολοι εἰς ἐκάστην Χριστιανικὴν Κοινότητα ἐχειροτόνουν² ποιμένας καὶ διδασκάλους, ἵνα κυβερνοῦν καὶ διδάσκουν τοὺς πιστοὺς καὶ τελοῦν τὰς διαφοροὺς τελετὰς τῆς λατρείας. Οἱ ποιμένες οὗτοι εἶναι οἱ ἐπίσκοποι, οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ διάκονοι.

Διαιρεῖται δὲ ἡ ἐκκλησία εἰς ποιμαίνουσαν καὶ ποιμαινομένην· καὶ ἡ μὲν ποιμαίνουσα ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ποιμένων καὶ διδασκάλων αὐτῆς, τῶν κληρικῶν λεγομένων, ἡ δὲ ποιμαινομένη ἐκ τῶν πιστῶν. Οἱ κληρικοὶ ἔχουν καθήκοντα νὰ διδάσκουν, νὰ τελοῦν τὰ μυστήρια καὶ νὰ διοικοῦν τὴν ἐκκλησίαν. Οἱ δὲ λαϊκοὶ νὰ σέβωνται καὶ νὰ ὑπακούουν εἰς τὰς διατάξεις τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν κληρικῶν καὶ νὰ συντηροῦν αὐτοὺς ἀξιοπρεπῶς. Ἀμφοτέρων δὲ καθήκοντα εἶναι ἡ ἐξάπλωσις τῆς ἐκκλησίας εἰς ἄλλοθρήσκους.

Μέχρι τοῦ 9ου αἰῶνος ἡ Χριστιανικὴ ἐκκλησία ἦτο μία· τότε ἐχωρίσθη ἡ Δυτικὴ τῆς Ἀνατολικῆς καὶ συνετελέσθη οὕτω τὸ λεγόμενον σχίσμα τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἀφορμὴν εἰς τοῦτο ἔδωσεν ἡ ἀλαζονεία τῶν Παπῶν, οἵτινες ἠθέλον νὰ ὑποτάξουν ὅλην τὴν ἐκκλησίαν.

Βραδύτερον τὸν 16ον αἰῶνα ἀπὸ τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν προῆλθεν ἡ τῶν Διαμαρτυρομένων, λόγῳ τῶν μεγάλων καταχρήσεων τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν διοίκησιν, τὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν λατρείαν τῆς ἐκκλησίας.

Ἄρθρο 1. Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία.

Οἱ μόνοι ἀληθεῖς χριστιανοὶ εἶναι οἱ ἀποτελοῦντες τὴν ὀρθόδοξον Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν· διότι διεφύλαξαν ἀμετάβλητον τὴν διδασκαλίαν τῆς ἐκκλησίας, ὡς περιέχεται εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν.

Εἰς τὴν ὀρθόδοξον Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ἀνήκουν :

1) Ἐφεσ. δ'. 11.

2) «Χειροτονήσαντες δὲ αὐτοῖς πρεσβυτέρους κατ' ἐκκλησίαν, προσευξάμενοι μετὰ νηστειῶν, παρέθεντο αὐτοὺς τῷ Κυρίῳ, εἰς ὃν πεπιστεύκεισαν» Πραξ. ιδ' 23, Α'. Τιμ. δ'. 14, Β'. Τιμ. α'. 2.

Τὰ Πατριαρχεῖα Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἱεροσολύμων καὶ Ἀντιοχείας.

Αἱ ἐκκλησίαι: Κύπρου, Ρωσσίας, Ρουμανίας, Σερβίας, Πολωνίας, Γεωργίας καὶ Ἀλβανίας.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Βουλγαρίας εἶναι σχισματική, διότι ἀπεκηρύχθη ὑπὸ τοῦ Οἰκομενικοῦ Πατριαρχείου τὸ 1872, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ ἔξῃ ἰδικόν της ἐπίσκοπον εἰς τὰς πόλεις τῆς Μακεδονίας, ἂν καὶ ὑπῆρχε τοιοῦτος τοῦ Πατριαρχείου.

Ἡ αὐτοκέφαλος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ 1852.

Ἡ ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος διοικεῖται ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, τὴν ὁποίαν ἀποτελοῦν 12 Μητροπολίται, ἐκλεγόμενοι κατ' ἔτος κατὰ τὰ πρεσβεία τῆς Ἀρχιερωσύνης, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Μητροπολίτου Ἀθηνῶν. Κατὰ τριετίαν συνέρχεται εἰς Σύνοδον καὶ ἡ ὅλη Ἱεραρχία τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς Ἱερᾶς Συνόδου παρίσταται καὶ ἀντιπρόσωπος τῆς Πολιτείας, ὁ Βασιλικὸς Ἐπίτροπος.

Ἡ ἐκκλησία παρομοιάζεται ὑπὸ τῆς Ἀγίας Γραφῆς ἢ πρὸς σῶμα, τοῦ ὁποίου κεφαλὴ μὲν εἶναι ὁ Χριστὸς «καὶ ὁ Χριστὸς κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας»,¹ μέλη δὲ ὅλοι οἱ Χριστιανοί, ἢ πρὸς ἀδελφότητα «τὴν ἀδελφότητα ἀγαπᾶτε»,² τῆς ὁποίας πατὴρ μὲν εἶναι ὁ Θεός,³ πρωτότοκος δὲ ἀδελφὸς ὁ Χριστός.⁴

Μυστήρια.

Ὁμολογῶ ἐν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

Τὸ δέκατον ἄρθρον τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως πραγματεύεται περὶ τῶν μυστηρίων.

Μυστήριον ὀνομάζεται πᾶν ὅ,τι ὁ ἀνθρώπινος νοῦς δὲν δύναται οὔτε νὰ ἐξετάσῃ οὔτε νὰ δώσῃ δι' αὐτὸ λόγον. Τοιαῦτα ὑπάρχουν πολλὰ εἰς τὴν φύσιν. Ὅλοι οἱ λαοὶ εἶχον καὶ ἔχουν ἱερὰς τελετάς, κατὰ τὰς ὁποίας ἄλλο τις βλέπει καὶ ἄλλο ἐννοεῖ. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχον τὰ Ἑλευσίνια Μυστήρια, οἱ Ἰουδαῖοι ὡς μυστήρια εἶχον τὴν περιτομὴν καὶ τὸ πάσχα, εἰς δὲ τὴν Κ.

1) Ἐφεσ. ε' 23, Κολ. α' 18, Α' Κορινθ. ιβ' 27, Ἐφεσ. ε' 28, Ρωμ. ιβ' 5.

2) Α' Πέτρο, β' 17, ε' 9.

3) Ἰωάν. κ' 17.

4) «Εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς» Ρωμ. η' 29

Διαθήκην μυστήριον σημαίνει τὴν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ πρὸς σωτηρίαν τοῦ κόσμου.

Τὸ μυστήριον λοιπὸν εἶναι πρᾶγμα θεῖον καὶ ἅγιον, τὸ ὁποῖον ἄλλο φαίνεται ὅτι εἶναι εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἄλλο εἶναι¹ δηλαδὴ φανερόν ἐστι κατὰ ὕλικὰ καὶ αἰσθητὰ πράγματα τὴν αὐλὸν καὶ πνευματικὴν χάριν, τὴν ὁποίαν χαρίζει ὁ Θεὸς εἰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι τὴν δέχονται ἀξίως, ὥστε :

Μυστήρια λέγονται αἱ ἱεραὶ τελεταὶ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, διὰ τῶν ὁποίων μεταδίδεται εἰς τοὺς πιστοὺς δι' ὀρατῶν σημείων ἢ ἀόρατος Θεία χάρις. Ὁ Θεὸς Χρυσόστομος λέγει· «Μυστήριον ἐστὶ τὸ ἀπόρητον καὶ θαυμαστὸν καὶ ἀγνοούμενον», ὁ δὲ ἱερός Ἀβγουστίνος «Μυστήριόν ἐστιν ἀοράτου χάριτος ὀρατῶν σημείων».¹

Διὰ τῶν μυστηρίων ὁ πιστὸς πρῶτον μὲν ἀναγεννᾶται, δηλ. γίνεται νέος ἄνθρωπος ἠθικός, ἔπειτα δὲ σώζεται. Διὰ τὴν ἐπιδράσῃ ὅμως ἡ θεία χάρις εἰς τὸν πιστόν, πρέπει καὶ οὗτος νὰ τὸ θελήσῃ παρασκευάζων τὸν ἑαυτὸν τοῦ πρὸς τοῦτο, ἄλλως οὔτε ἡ θεία χάρις μόνη τῆς ἐνεργεῖ τὴν σωτηρίαν οὔτε ὁ ἄνθρωπος μόνος του δύναται νὰ σωθῇ. Ἐπίσης πρέπει νὰ τελῶνται τὰ μυστήρια παρὰ κανονικῶς χειροτονημένων κληρικῶν. Διὰ τὴν ἐπενεργήσουν τέλος τὰ μυστήρια, ἀπαιτοῦνται τὰ ὄρατὰ σημεῖα καὶ ἡ Θεία Χάρις. Ἐκαστὸν δὲ μυστήριον ἔχει ἴδια συστατικά.¹

Τὰ Μυστήρια ὠρίσθησαν ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων.

Τὰ Μυστήρια εἶναι ἐπιά: Τὸ βάπτισμα, τὸ χρίσμα, ἡ ἑξομολόγησις ἢ Θεία εὐχαριστία, ὁ γάμος, ἡ ἱερωσύνη καὶ τὸ εὐχέλαιον. Τὰ μὲν τέσσαρα πρῶτα εἶναι ὑποχρεωτικά, τὰ δὲ τρία τελευταῖα προαιρετικά. Ἐξ αὐτῶν πάλιν τὸ βάπτισμα, τὸ χρίσμα καὶ ἡ ἱερωσύνη δὲν ἐπαναλαμβάνονται ὑπὸ τῶν πιστῶν, τὰ δὲ ὑπόλοιπα ἐπαναλαμβάνονται. Ἐκαστὸν μυστήριον ἔχει ἰδιαίτερα συστατικά.

Τὸ βάπτισμα.

Τὸ βάπτισμα εἶναι μυστήριον, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ καταδύομενος τρίς εἰς τὸ ἡγιασμένον ὕδωρ, διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ὀνό-

1) Μυστήριον ἐκ τοῦ μῦθ, ποὺ σημαίνει κλείω τοὺς ὀφθαλμούς, τὸ στόμα, ἢ ἀπὸ τὸ μῦθ, ποὺ σημαίνει διδάσκω τὰ θεῖα. Εὐστάθιος ὁ Θεσσαλονίκης λέγει· «τοῖς μύσταις προσήκει μύειν τὸ στόμα καὶ μὴ ἐκφαίνειν ἃ μεμύηται».

ματος τοῦ Πατρὸς, τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καθαρίζεται ἀπὸ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος.

Τὸ βάπτισμα εἶναι τὸ πρῶτον μυστήριον καὶ ἀποτελεῖ τὴν θύραν, διὰ τῆς ὁποίας καὶ μόνης εἰσέρχεται ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν ἄλλων μυστηρίων· «ἐὰν μὴ τις γεννηθῆ ἔξ ὕδατος καὶ πνεύματος οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ», λέγει ὁ ἀπόστολος Ἰωάννης κεφ. γ' 5.¹ εἶναι θεοσύστατος τελετή, διὰ τῆς ὁποίας καταδύμενός τις εἰς τὸ ὕδωρ ἀναγεννᾶται πνευματικῶς.

Τὴν θεῖαν σύστασιν τοῦ μυστηρίου μαρτυρεῖ ἡ ἁγία Γραφή. Ὁ μὲν Προδρόμος βαπτίζει βάπτισμα μετανόιας καὶ προπαρασκευῆς εἰς τὸν ἐρχόμενον Μεσσίαν καὶ προμηνύει τὸ βάπτισμα τῆς ἀναγεννήσεως, τὸ ὁποῖον θὰ συσταθῆ ὑπ' αὐτοῦ· «ἐγὼ μὲν βαπτίζω ὑμᾶς εἰς μετάνοιαν· ὁ δὲ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἰσχυρότερός μου ἐστὶ, αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ καὶ πυρὶ» Ματθ. γ' 11. Αὐτὸς δὲ ὁ Χριστὸς συνέστησε τὸ μυστήριον μετὰ τὴν ἀνάστασίν του, ὅτε εἶπεν εἰς τοὺς μαθητάς του, ὅπως μαθητεύουν πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος,² καθόσον ἄνευ τοῦ βαπτίσματος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἰσέλθῃ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.³

Καὶ ἐὰν μὲν ὁ βαπτιζόμενος εἶναι νήπιον, καθαρίζεται ἀπὸ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα, ἐὰν δὲ εἶναι ἐνήλικος καὶ ἀπὸ τῶς ἀτομικῆς αὐτοῦ ἁμαρτίας ἐκουσίας καὶ ἀκουσίας· «βαπτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν ἐπὶ τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν» Πράξ. β' 38.⁴

Καὶ οἱ μὲν ἐνήλικες ὀφείλουν πρὸ τοῦ βαπτίσματος ν' ἀποκηρύξουν τὸν σατανᾶν, διότι αὐτὸς εἶναι ἡ ἀφορμὴ τῆς ἁμαρτίας, ἔπειτα δὲ νὰ ἀπαγγείλουν τὸ σύμβολον τῆς πίστεως, διότι ὁ βαπτιζόμενος ὀφείλει πρῶτον νὰ κατηχηθῆ καὶ νὰ πιστεύσῃ καὶ κατόπιν νὰ βαπτισθῆ· «ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται» Μαρκ. ισ' 16.⁵ Ἐὰν δὲ ὁ βαπτιζόμενος εἶναι νήπιον, ὅλα

1) Μακ. ισ'. 16, Τίτ. β'. 57, Α'. Πέτρ. γ' 21.

2) Ματθ. κη' 11.

3) Μάρκ. στ' 15, Ἰωάν. γ' 15.

4) Πράξ. κβ' 16, Ἐβρ. ι' 22, Α'. Κορινθ. στ' 11, Ρωμ. η'. 4, Ἐφ. ε' 26, 27, Α'. Πέτρ. γ' 21.

5) Ἰωάν. γ'. 18, 36, ιβ' 47.

ταῦτα πράττει ἀντ' αὐτοῦ ὁ ἀνάδοχος ἢ οἱ γονεῖς του, ὑποχρεούμενοι εἰς κατήχησιν καὶ εἰς διαρκῆ θρησκευτικὴν καὶ πνευματικὴν φροντίδα περὶ αὐτοῦ.

Τὸ βάπτισμα λέγεται καί : δῶρον καὶ χάρισμα, ἐπειδὴ δίδεται εἰς ἡμᾶς δωρεάν· φῶτισμα, ἐπειδὴ φωτίζει καὶ λαμπρύνει τὸν βαπτιζόμενον· λουτρόν, διότι πλύνει τοὺς ῥύπους τῆς ψυχῆς· Θεία παλιγγενεσία, ἐπειδὴ γινόμεθα δι' αὐτοῦ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, ἀδελφοὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ συγκληρονόμοι τῆς οὐρανοῦ αὐτοῦ βασιλείας.

Τὸ βάπτισμα τελεῖται ὑπὸ ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου καὶ ἐν ἀνάγκῃ ὑπὸ διακόνου, λαϊκοῦ καὶ γυναικὸς ἀκόμη, ποτὲ ὅμως ὑπὸ ἄλλοθρήσκου.

Ὁ βαπτιζόμενος πρέπει νὰ βυθίζεται ἐντὸς τοῦ ἡγιασμένου ὕδατος ἐκτὸς ἐὰν εἶναι ἀσθενής, ὁπότε βαπτίζεται διὰ ραντισμοῦ ἢ καὶ ὑψώνεται τρὶς εἰς τὸν ἀέρα (ἀεροβάπτισμα) διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ὀνόματος τοῦ Πατρὸς, τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐὰν ὁ ἀσθενής ἤθελε σωθῆ τότε γίνεται ὅλη ἡ τελετὴ τοῦ βαπτίσματος πλὴν τῆς τρίτης καταδύσεως. Ἐὰν τέλος ὑπάρξη ἀμφιβολία περὶ τῆς βαπτίσεώς τινος, τότε οὗτος βαπτίζεται μὲ τὸν τύπον· «βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ . . . , εἰ μὴ οὐκ ἐβαπτίσθη».

Ἡ ἐκκλησία μας τὸ βάπτισμα τῶν ἑτεροδόξων δὲν θεωρεῖ ἔγκυρον καὶ διὰ τοῦτο ἀναβαπτίζει αὐτοὺς ἢ τοὺς χρίζει διὰ μύρου, ἀφοῦ ὅμως πρότερον ὑποχρεωθοῦν νὰ κάμουν λίβελλον ἀποκηρύσσοντα τὰς προηγουμένας δοξασίας των.

Αἰσθητὰ σημεῖα: α) τὸ ὕδωρ. Ὅπως ὁ ἄνθρωπος καθαρίζη διὰ τοῦ ὕδατος τοὺς σωματικούς ῥύπους, οὕτω καὶ διὰ τοῦ ἡγιασμένου τούτου ὕδατος καθαρίζονται τὰ ἁμαρτήματα τῆς ψυχῆς διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως τῆς θείας χάριτος· β) τὸ ἔλαιον, τὸ ὁποῖον χύνεται ἐντὸς τοῦ ὕδατος σταυροειδῶς· ἔλαιον σημαίνει τὸ θεῖον ἔλεος, τὸ ὁποῖον δίδεται εἰς τὸν βαπτιζόμενον πρὸς τελικὸν καθαρισμὸν τῆς ψυχῆς· γ) Ἡ τρίτη κατάδυσις εἰς τὸ ὕδωρ καὶ ἡ ἐπικλήσις τοῦ ὀνόματος τοῦ Πατρὸς, τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἡ κατάδυσις σημαίνει τὴν τριήμερον ταφήν καὶ ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος καὶ δ) Ἡ ἁγιαστικὴ εὐχή. Αὕτη λέγεται ἵνα ἐπενεργήσῃ ἡ θεία χάρις.

Θεία Χάρις. Διὰ τοῦ βαπτίσματος ἐλέγχεται ἡ ἐξάλειψις τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, ἡ διάλυσις τῶν ἁμαρτιῶν καὶ ἡ σωτηρία τοῦ βαπτιζομένου.

Τὸ Χρῖσμα.

Τὸ Χρῖσμα ἢ Μύρον εἶναι μυστήριον κατὰ τὸ ὅλοϊον ὁ ἱερεὺς χρίει τὸν βαπτισθέντα, εὐθὺς μετὰ τὸ βάπτισμα, διὰ τοῦ ἁγίου Μύρου, πρὸς μετάδοσιν εἰς αὐτὸν τῶν χαρισμάτων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ἄφ' οὗ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐβαπτίσθη εἰς τὸν Ἰορδάνην ποταμόν, εὐθὺς τότε κατέβη τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐν εἶδει περιστεῶς εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα κατέβη εἰς τοὺς Ἀποστόλους ἐν εἶδει πυρίνων γλωσσῶν, τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς. Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἦτοι τὰ διάφορα χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, μετεδίδετο κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τοὺς βαπτισθέντας μὲ τὴν ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν τῶν ἀποστόλων εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν «τότε ἐλετίθουν οἱ ἀποστολοὶ τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτοὺς (τοὺς βαπτισθέντας) καὶ ἐλάμβανον Πνεῦμα Ἅγιον», Πραξ. ἀποσ. η' 17 καὶ ιθ'. 2—6 βραδύτερον διέταξαν οἱ ἀπόστολοι ἀντὶ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν νὰ χρίεται ὁ βαπτισθεὶς μὲ τὸ Ἅγιον Μύρον καὶ διὰ μέσου τῆς χρίσεως νὰ λαμβάνη τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ὁ ἱερεὺς χρίει σταυροειδῶς τὸν βαπτισθέντα μὲ ἅγιον μύρον εἰς τὸ πρόσωπον, διὰ νὰ ἁγιασθῇ ὁ νοῦς κ.τ.λ., τὸ στήθος, ἵνα ἁγιασθῇ ἡ καρδιά, ὥστε νὰ ἐπιθυμῇ πάντοτε τὸ ἀγαθόν· τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας ἵνα ἁγιασθοῦν τὰ ἔργα καὶ ὁλος ὁ βίος τοῦ Χριστιανοῦ. Εἰς ἐκάστην δὲ χρίσιν ὁ ἱερεὺς λέγει· «σφραγίς δωρεᾶς Πνεύματος Ἁγίου Ἀμὴν» Β' Κορινθ. α'. 21—22, ἐπιβεβαιώνων διὰ τούτου τὴν μετάδοσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς τὸν χριόμενον.

Τὸ ἅγιον μύρον παρασκευάζεται κατὰ τὴν Μεγάλην Τετάρτην ἐκ τεσσαράκοντα περιπυ ἀρωματωδῶν ὑλῶν (ἐλαίου, οἶνον, βαλσάμου κλπ. ἀγιάζεται δὲ ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων κατὰ τὴν λειτουργίαν τῆς Μεγάλης Πέμπτης.

Ἡ ἐκκλησία μας εἰς ἔνδειξιν τιμῆς παραλαμβάνει τὸ Ἅγιον Μύρον ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως.¹

Ὅπως καὶ τὸ βάπτισμα, τοιοῦτοτρόπως καὶ τὸ χρῖσμα δὲν ἐπαναλαμβάνεται. Ἡ ἐκκλησία μας μόνον χρίει διὰ τοῦ ἁγίου μύρου τοὺς ἀρνούμενους τὴν πίστιν καὶ πάλιν ἐπιστρέφοντας εἰς

1) Τὸν προσελθὴ Νοέμβριον θὰ μεταβῇ εἰς Κων)πολιν ὁ Μητροπολίτης Δημητσάνης Προκόπιος Τζαβάρας ἵνα παραλάβῃ καὶ μεταφέρῃ, μετὰ πάσης ἐπισημότητος, τὸ Μύρον τὸ προοριζόμενον διὰ τὴν Ἑλλάδα.

τοὺς κόλπους αὐτῆς καὶ δὲν ἀναβαπτίζει αὐτοὺς κατὰ τὸ δέκατον ἄρθρον τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως (ὁμολογῶ ἐν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν).

Αἰσθητὰ σημεῖα : α) τὸ ἔλαιον μὲ τὰ μύρα καὶ β) ἡ ἀγιαστικὴ εὐχὴ. Διὰ τῶν πρώτων συμβολίζονται τὰ διάφορα χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διὰ ταύτης δὲ ἡ μεταδιδομένη θεία χάρις.

Θεία χάρις. Τὸ Μύρον α) ἀγιάζει τὸν νοῦν καὶ τὸ σῶμα τοῦ βαπτιζομένου καὶ β) μεταδίδει εἰς τὸν βαπτιζόμενον τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὰ ὁποῖα εἶναι : ἡ πίστις, ἡ ἀγάπη, ἡ ἐλπίς, ἡ σοφία, ἡ χαρὰ, ἡ εἰρήνη, ἡ ἐγκράτεια καὶ πᾶσαι γενικῶς αἱ ἀρεταί, τὰς ὁποίας ὀφείλει νὰ ἔχη ὁ χριστιανός.

Ἡ Μετάνοια ἢ ἔξομολόγησις.

Ἡ μετάνοια ἢ ἔξομολόγησις εἶναι μυστήριον, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ πιστὸς ἔξομολογούμενος εἰς τὸν πνευματικὸν ἱερέα τὰς ἁμαρτίας του καὶ μετανοῶν ἐλικρινῶς λαμβάνει διὰ τούτου παρὰ τοῦ Θεοῦ τὴν ἄφεσιν αὐτῶν.

Ὁ ἄνθρωπος καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα δὲν δύναται νὰ μένη εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἀναμαρτησίαν, ἀλλὰ πολλάκις περιπίπτει εἰς ἁμαρτήματα· «ἐὰν εἴπωμεν ὅτι ἁμαρτίαν οὐκ ἔχομεν, ἑαυτοὺς πλανῶμεν καὶ ἡ ἀλήθεια οὐκ ἐστὶ ἐν ἡμῖν» λέγει ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης Α' Ἰωάν. α' 8.

Ἐπειδὴ ὁμως τὸ βάπτισμα, διὰ τοῦ ὁποῖου θὰ ἠδυνάμεθα καὶ πάλιν νὰ σωθῶμεν ψυχικῶς, δὲν ἐπαναλαμβάνεται, ὁ Κύριος πρὸς σωτηρίαν μας ἐπενόησε τὸ ἱατρικὸν τῆς μετανοίας, διὰ νὰ μεταχειριζώμεθα αὐτό, ὅταν περιπέσωμεν εἰς τὴν ἁμαρτίαν μετὰ τὸ βάπτισμα.

Ὅτι οἱ ἄνθρωποι εἶναι δεκτικοὶ μετανοίας τὸ γνωρίζομεν ἀπὸ τὰ ἀναρίθμητα πλήθη τῶν μετανοησάντων, ὅσοι ἀναφέρονται εἰς τὴν Π. καὶ Κ. Διαθήκην, καθὼς καὶ τὸ ὅτι χαρίζεται εἰς αὐτοὺς παρὰ τοῦ Θεοῦ ἡ ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν.

Διὰ νὰ εἶναι ὁμως ἀληθὴς καὶ τελεία ἡ μετάνοια, ὀφείλει ὁ πιστὸς νὰ ἐλέγξη τὸν ἑσπτόν του, ἥτοι νὰ λυπηθῇ διὰ τὰ ἁμαρτήματά του· ἔπειτα νὰ φανερώσῃ αὐτὰ εἰς τὸν πνευματικόν, ὡς ἀντιπρόσωπον τοῦ Θεοῦ καὶ τέλος νὰ ζητήσῃ μετὰ πίστεως τὴν συγχώρησιν, ὑποσχόμενος ὅτι δὲν θέλει ἐπαναλάβει αὐτὰ εἰς τὸ μέλλον. Ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ ἀσώτου υἱοῦ μᾶς περιγράφει τὴν μεγάλην χαρὰν, τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται ὁ Θεὸς καὶ ἂν εἰς ἁμαρτωλὸς μετανοήσῃ Λουκ. ιε' 7.

Ὁ πνευματικὸς δύναται νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τὸν μετανοοῦντα διαφόρους κανόνες ἢ ἐπιτίμια, ὅποια εἶναι ἡ προσευχή, ἡ νηστεία, ἡ ἐλεημοσύνη καὶ ἄλλα, καὶ τὰ ὅποια ὀφείλει νὰ ἐκτελέσῃ ὁ πιστός.

Συνήθως ἐξομολογεῖται τις, ὅταν θέλῃ νὰ κοινωνήσῃ τοῦ μυστηρίου τῆς θείας εὐχαριστίας, ἀλλὰ δύναται νὰ πράξῃ τοῦτο καὶ ὁσάκις περιπέσῃ εἰς ἁμαρτίαν. Τὴν μετάνοιαν δὲν πρέπει νὰ ἀναβάλλῃ τις, διότι δὲν γνωρίζει τὸν χρόνον τοῦ θανάτου του.

Τὸ Μυστήριον τῆς Μετανοίας συνέστησεν αὐτὸς ὁ Κύριος, ὅταν μετὰ τὴν ἀνάστασίν του εἶπεν εἰς τοὺς μαθητάς του· «ὅσα ἐὰν δῆσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ὅσα ἐὰν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ» Ματ. ιη' 18. Ὁ δὲ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης λέγει «Λάβετε Πνεῦμα Ἅγιον. Ἄν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς· ἂν τινων κρατῆτε, κεκρατῆνται. Ἰωάν. κ' 23, Οἱ Ἀπόστολοι μετέδωσαν τὴν ἐξουσίαν ταύτην εἰς τοὺς διαδόχους αὐτῶν ἐπισκόπους καὶ οὗτοι μεταδίδουν αὐτὴν εἰς ὄρισμένους ἱερεῖς, οἱ ὅποιοι λέγονται πνευματικοί. Ὁ πνευματικὸς καὶ μόρφωσιν πρέπει νὰ ἔχῃ μεγάλην, εἰ δυνατόν, καὶ πείραν κοινωνικὴν καὶ ἐχέμυθος ὀφείλει νὰ εἶναι.

Ὅρατὰ σημεῖα. α) Ἡ ἐξομολόγησις τῶν ἁμαρτιῶν ὑπὸ τῶν πιστῶν, β) ἡ συγχωρητικὴ εὐχή, τὴν ὁποίαν ἀναγιγνώσκει ὁ ἱερεὺς καὶ γ) ἡ ἐπίθεσις τῶν χειρῶν τοῦ ἱερέως ἐπὶ τὸν ἐξομολογούμενον.

Θεία χάρις. Διὰ τοῦ μυστηρίου τούτου συγχωροῦνται αἱ ἁμαρτίαι τῶν ἐξομολογουμένων. Ἐπίσης ἐνοῦνται πάλιν μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ Θεία εὐχαριστία.

Ἡ Θεία Εὐχαριστία ἢ Θεία Κοινωνία ἢ Μετάληψις εἶναι μυστήριον, διὰ τοῦ ὁποίου ὑπὸ τὸ εἶδος τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου μεταλαμβάνομεν πράγματι καὶ οὐσιωδῶς αὐτοῦ τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον.¹

Καλεῖται δὲ εὐχαριστία, διότι κατὰ τὸν μυστικὸν δεῖπνον δι' εὐχαριστίας παρέδωσε τοῦτο ὁ Χριστὸς εἰς τοὺς μαθητάς του.

Τὸ μυστήριον τοῦτο συνεστήθη ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ

1) Ματθ. κατ' 26-28, Μάρκ. ιδ' 22-25. Λουκ. κβ' 19, 20, Ἰωάν. στ 48-58, Α'. Κορινθ. ια' 23-28.

Χριστοῦ κατὰ τὴν ἐσπέραν τοῦ Μυστικοῦ δείπνου· ὁπότε λαβὼν ἄρτον καὶ εὐχαριστήσας ἔκοψε καὶ εἶπε· «Λάβετε, φάγετε, τοῦτο ἔστι τὸ σῶμά μου· καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον καὶ εὐχαριστήσας, ἔδωκεν αὐτοῖς, λέγων, πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτο γάρ ἔστι τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφρασιν ἁμαρτιῶν» Ματθ. κατ' 26—28 καὶ Μάρκ. ιδ' 22—24. Ἐπειτα προσέθεσε νὰ τελοῦν τοῦτο τακτικῶς καὶ ἀνελλιπῶς πρὸς ἐνάμνησιν αὐτοῦ· «ὁσάκις ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον, καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνητε, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε, ἄχρις οὔ ἂν ἔλθῃ». Α' Κορινθ. ια' 23—27.

Τοιοιουτρόπως παρέλαβον οἱ ἀποστόλοι παρὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν εὐχαριστίαν, παρὰ δὲ τῶν ἀποστόλων παρέλαβεν ἡ ἐκκλησία μας καὶ τελεῖ αὐτὴν μέχρι σήμερον.

Πρὸς τέλεσιν τοῦ μυστηρίου γίνεται χοῆσις ἄρτου καὶ οἴνου ἐρυθροῦ μεμειγμένου μεθ' ὕδατος, πρὸς ἐνάμνησιν τοῦ ὅτι, ὅταν ἐκεντήθη ἡ πλευρὰ τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὑπό τινος στρατιώτου, ἐξῆλθεν αἷμα καὶ ὕδωρ.¹ Μετουσιοῦται δέ, δηλ. μεταβάλλεται διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὁ ἄρτος εἰς σῶμα Χριστοῦ, ὅταν ὁ ἱερεὺς εὐχεται εἰς τὸν Θεόν, λέγων· «Κατάπεμψον τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα καὶ ποιήσον τὸν μὲν ἄρτον τίμιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου, τὸν δ' ἐν τῷ ποτηρίῳ οἶνον τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου, μεταβαλὼν τῷ πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ ἀμὴν, ἀμὴν».

Σκοπὸς τῆς συστάσεως τοῦ μυστηρίου, τούτου εἶναι ὅπως ἐνθυμούμεθα τὴν μεγάλην θυσίαν, τὴν ὁποίαν προσέφερον ὁ Χριστὸς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ χάριν τῆς σωτηρίας μας,² ἡ δὲ προερχομένη ἐξ αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς ὠφέλεια εἶναι· α) ὅτι διὰ τῆς μεταλήψεως τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ἐνούμεθα μετὰ τοῦ Χριστοῦ νοερώς, καθὼς αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶπεν· «Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ» Ἰωάν. στ' 53—59 καὶ β) τρεφόμενοι διὰ τῆς πνευματικῆς αὐτῆς τροφῆς ἀπαλλασσόμεθα τῶν ἁμαρτιῶν μας καὶ γινόμεθα κληρονόμοι τῆς αἰωνίου ζωῆς· «ἐάν τις φάγῃ ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. Καὶ ὁ ἄρτος δέ, ὃν ἐγὼ δώσω

1) Ἰωάν. ιδ' 31.

2) Α'. Κορινθ. ια' 26.

ἡ σὰρξ μου ἐστίν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς... ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς» Ἰωάν. στ' 51-54.

Εἰς τὸ μυστήριον τοῦτο ὀφείλομεν νὰ προσερχώμεθα ἀξίως, μετὰ φόβου, πίστεως καὶ ἀγάπης καὶ νὰ δοκιμαζώμεν τοὺς ἑαυτούς μας, καθὼς λέγει ὁ ἀπόστολος Παῦλος: «δοκιμαζέτω δὲ ἄνθρωπος ἑαυτὸν καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω· ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως κρῖμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου» Α' Κορινθ. ια' 29, 38.

Δυνάμεθα νὰ κοινωνῶμεν, ὁσάκις ἔχομεν ἀνάγκην, εἴμεθα ἀσθενεῖς κλπ., συνήθως ὅμως πράττομεν τοῦτο τέσσαρας φορὰς τὸ ἔτος, τὰ Χριστούγεννα, τὸ Πάσχα, τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ εἰς τὰς 15 Αὐγούστου· πρὸ τῶν ἑορτῶν αὐτῶν προηγείται καὶ νηστεία.

Αἰσθητὰ σημεῖα: α) ὁ ἐνζυμος ἄρτος, β) ὁ οἶνος, εἰ δυνατόν ἐρυθρός, γ) τὸ ὕδωρ, δ) οἱ λόγοι τοῦ ἱερέως «λάβετε φάγετε κλπ. πίετε κλπ. καὶ ε) ἡ εὐχὴ «ποιήσον τὸν ἄρτον τοῦτον...».

Θεία Χάρις. Μεταλαμβάνοντες τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ λαμβάνομεν ἄρεσιν ἁμαρτιῶν καὶ ζωὴν αἰώνιον.

Ἅ Ο Γάμος.

Ἅ Ο γάμος εἶναι μυστήριον, κατὰ τὸ ὅποιον ὁ ἱερεὺς διὰ τῆς εὐλογίας συνδέει εἰς ἔνωσιν ἰσόβιον δύο πρόσωπα διαφόρου γένους, προσερχόμενα ἐξ ἐλικρινοῦς καὶ ἀμοιβαίας ἀγάπης.

Ἅ Οτι ὁ γάμος εἶναι μυστήριον, ἐξάγομεν ἐκ τῶν λόγων τοῦ Παύλου, ὅστις λέγει· «Καταλείπει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστὶ» Ἐφέσ. ε' 31—32.

Τὸν γάμον καθιέρωσεν ὁ Θεὸς εἰς τὴν Π. Διαθήκην διὰ τῆς εὐλογίας τῶν πρωτοπλάστων· «αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς» Γεν. α' 28, καὶ «οὐ καλὸν εἶναι τὸν ἄνθρωπον μόνον· ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτὸν» Γεν. β' 18. Εἰς δὲ τὴν Κ. Διαθήκην ὁ Χριστὸς διὰ τῆς εὐλογίας τοῦ ἐν Κανᾷ γάμου.

Σκοπὸς δὲ τοῦ γάμου εἶναι ἡ διατήρησις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους πρὸς προαγωγὴν τῆς θρησκευτικότητος, ἠθικότητος καὶ

πνευματικότητας, διὰ τῆς μορφώσεως τῶν τέκνων, καθὼς καὶ ἡ ἀμοιβαία σωματικὴ καὶ πνευματικὴ βοήθεια τῶν συζύγων.

Ὁ γάμος γίνεται μόνον μεταξὺ ἐνὸς ἀνδρὸς καὶ μιᾶς γυναικός, καθὼς λέγει ἡ Ἁγία Γραφή: «Καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν» Ἐφεσ. ε' 31. Διὰ τοῦτο ἀπαγορεύεται ὑπὸ τοῦ Χριστιανικοῦ νόμου ἡ πολυγαμία, ὅπως ἀπαγορεύεται καὶ ὑπὸ τοῦ ὀρθοῦ λόγου.

Ἡ ἐκκλησία μας ἐπιτρέπει δεῦτερον καὶ τρίτον γάμον μόνον μετὰ τὴν ἔκδοσιν διαζυγίου ἢ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐτέρου τῶν συζύγων.

Οἱ ἐρχόμενοι εἰς κοινωνίαν γάμου δὲν πρέπει νὰ συνδέωνται διὰ στενῆς συγγενείας, διὰ λόγους ἠθικοῦς καὶ ὑγιεινοῦς, οὔτε διὰ πνευματικῆς συγγενείας, δηλ. διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ βαπτίσματος, νὰ ἔχουν ἀμοιβαίαν ἀγάπην καὶ τέλος νὰ ἔχουν καὶ τὴν νόμιμον ἡλικίαν.

Γάμον μεταξὺ ἀλλοθρήσκων, ἐνὸς π. χ. Μωαμεθανοῦ καὶ μιᾶς Χριστιανῆς ἀπαγορεύει ἡ ἐκκλησία μας, ἐκτὸς ἂν ἦ ἡ βεβαίως βαπτισθῆ οὗτος. Ἐπιτρέπει μόνον γάμον μεταξὺ δύο ἑτεροφύλων χριστιανῶν, διαφόρου δόγματος, ἐνὸς π. χ. ὀρθοδόξου καὶ μιᾶς διαμαρτυρομένης. Πρέπει ὅμως προηγουμένως νὰ δοθῶν ἐγγυήσεις περὶ τῆς ὀρθοδόξου ἀνατροφῆς τῶν γεννηθησομένων τέκνων.

Αἰσθητὰ σημεῖα, α) ἡ ἐλευθέρα συγκατάθεσις τῶν μελλόντων νὰ ἔλθουν εἰς κοινωνίαν γάμου, β) οἱ δακτύλιοι, γ) οἱ στέφανοι, συμβολίζοντες τὴν δόξαν καὶ τιμὴν δι' ὧν περιβάλλει τοὺς νυμφίους ἡ ἐκκλησία, δ) οἱ λόγοι τοῦ ἱερέως «στέφεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ...» καὶ ε) ὁ οἶνος συμβολίζων τὸν κοινὸν βίον καὶ τὰς κοινὰς περιπετείας εἰς τὴν ζωὴν.

Θεῖα χάρις. Ἀγιαζέται ὁ κοινὸς σύνδεσμος τῶν ἐρχομένων εἰς γάμου κοινωνίαν.

Τὸ εὐχέλαιον.

Τὸ εὐχέλαιον εἶναι μυστήριον, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ ἱερεὺς χορῶν τὸν ψυχικῶς ἢ σωματικῶς ἀσθενοῦντα μὲ ἡγιασμένον ἔλαιον παρακαλεῖ τὸν Θεόν, ἵνα χαρίσῃ εἰς αὐτὸν ψυχικὴν καὶ σωματικὴν ὑγίαν.

Τὸ μυστήριον τοῦτο ἔχει τὴν ἀρχὴν του ἀπὸ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων, ὅποτε οἱ ἀσθενεῖς σωματικῶς ἢ ψυχικῶς ἐχορίοντο δι' ἔλαιον.

Ἡ ἔννοια καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ μυστηρίου τούτου ρητῶς καθιεροῦται εἰς τὴν Κ. Διαθήκην διὰ τῶν λόγων τοῦ Ἀποστόλου Ἰακώβου· «ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν ; προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτόν, ἀλείψαντες αὐτὸν ἑλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου· καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ Κύριος· κἂν ἁμαρτίας ἦ πεποιηκώς, ἀφεθήσεται αὐτῷ» Ἰακ. ε' 14, 15. Τὸ εὐχέλαιον τελεῖται συνήθως ὑπὸ τῶν πιστῶν τὴν Μ. Τετάρτην, ὅπως παρασκευασθοῦν διὰ τὴν Θεῖαν Κοινωνίαν τῆς Μ. Πέμπτης. Τελεῖται ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ἢ ὑπὸ ἐπτὰ ἱερέων ἢ καὶ ὑπὸ ἑνὸς ἱερέως, ἐν ἀπολύτῳ ἀνάγκῃ.

Αἰσθητὰ σημεῖα. Τὸ ἔλαιον, τὸ ὁποῖον ἔχει θεραπευτικὴν δύναμιν καὶ αἱ ἐπτὰ ἀναγιγνωσκόμενα εὐχαί.

Θεία Χάρις. Ἡ χάρις ἢ μεταδιδομένη εἶναι ἡ ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν καὶ ἡ ὑγεία τοῦ σώματος.

Ἡ Ἱερωσύνη.

Ἡ ἱερωσύνη εἶναι μυστήριον διὰ τοῦ ὁποίου, ὁ κανονικῶς ἐκλεγόμενος χριστιανὸς διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, λαμβάνει τὴν θεῖαν χάριν ἵνα τελῇ τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ σύστασις τοῦ μυστηρίου τούτου ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος, ὡς πρῶτος καὶ μέγιστος Ἀρχιερεὺς, διέταξεν αὐτὸ καὶ ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς ἀποστόλους αὐτοῦ, ὅτε ἐξέλεξεν αὐτούς· «καθὼς ἀπέσταλκέ με ὁ πατήρ, καὶ γὰρ πέμπω ὑμᾶς» πρᾶξ. ἀποστ. κ' 21. Οἱ δὲ Ἀπόστολοι παραλαβόντες τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἐχειροτόνουν διακόνους, πρεσβυτέρους καὶ ἐπισκόπους, ἵνα ἕκαστος τούτων ἐκτελῇ τὰ οἰκεῖα ἱερατικὰ καθήκοντα.¹

Οἱ βαθμοὶ τῆς ἱερωσύνης εἶναι τρεῖς ὁ τοῦ διακόνου, ὁ τοῦ πρεσβυτέρου καὶ ὁ τοῦ ἐπισκόπου. Διάκονος λέγεται ἕκ τοῦ διακονῶ = ὑπηρετῶ. Πρεσβύτερος, ὅχι τόσον διότι εἶναι πρεσβύτερος, ἤτοι γέροντος κατὰ τὴν ἡλικίαν, ἀλλὰ ὅσον διὰ τὸ πολὺν τῆς φρονήσεως καὶ ἀκηλίδωτον τοῦ βίου. Ἐπίσκοπος ἕκ τοῦ ἐπισκοπεῖν ἀφ' ὑψηλοῦ τὰ τῶν πιστῶν. Πᾶσαι αἱ ἄλλαι ὀνομασίαι τῶν κλη-

1) «Χειροτονήσαντες δὲ αὐτοῖς πρεσβυτέρους κατ' ἐκκλησίαν, προσευξάμενοι μετὰ νηστειῶν, παρέθεντο αὐτοῖς τῷ Κυρίῳ εἰς ὃν πεπιστεύκεισαν» πρᾶξ. ἀποστ. ιδ' 23.

ρικῶν εἶναι ἀπλῶς τίτλοι τιμῆς. Ὁ ἐπίσκοπος δύναται νὰ φέρῃ τὸν τίτλον τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, Μητροπολίτου, Ἐξαρχου, Πατριάρχου, Οὐκουμενικοῦ Πατριάρχου, Πάπα κ.τ.λ., ὁ πρεσβύτερος τοῦ πρωτοπρεσβυτέρου, οἰκονόμου, σκευοφύλακος, ἀρχιμανδρίτου, ἡγουμένου κλπ. ὁ δὲ διάκονος τοῦ ἀρχidiaκόνου. Ἐκ τούτων ὁ μὲν διάκονος βοηθεῖ τὸν ἐπίσκοπον καὶ τὸν πρεσβύτερον εἰς τὴν τέλεσιν τῶν μυστηρίων καὶ ἱεροτελεστιῶν, ὁ δὲ πρεσβύτερος διδάσκει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ τελεῖ ὅλα τὰ μυστήρια καὶ ὅλας τὰς ἱεροτελεστίας, πλὴν τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης, τοῦ ἀγιασμοῦ τοῦ μύρου καὶ τοῦ ἐγκαινιασμοῦ ναῶν. Ὁ δὲ ἐπίσκοπος διδάσκει, τελεῖ ὅλα τὰ μυστήρια καὶ τὰς ἱεροτελεστίας καὶ διοικεῖ τὴν Ἐκκλησίαν.

Οἱ ἐκλεγόμενοι δὲ εἰς οἰονδήποτε βαθμὸν πρέπει νὰ εἶναι ὁ τύπος καὶ τὸ παράδειγμα εἰς τοὺς πιστούς.¹ Ὁ μὲν διάκονος καὶ πρεσβύτερος χειροτονοῦνται ὑπὸ ἐπισκόπου, ὁ δὲ ἐπίσκοπος ὑπὸ δύο τοῦλάχιστον ἐπισκόπων. Ὁ διάκονος καὶ ὁ πρεσβύτερος δύνανται νὰ νυμφεύονται, ἀλλὰ πρὸ τῆς χειροτονίας, ὁ δὲ ἐπίσκοπος ὁφείλει νὰ εἶναι ἄγαμος. Ὁ ἐν χηρείᾳ πρεσβύτερος δύναται νὰ γίνῃ ἐπίσκοπος.

Ὅρατὰ σημεῖα. α) Ἡ ἐπίθεσις τῶν χειρῶν τοῦ ἐπισκόπου ἐπὶ τὸν χειροτονούμενον, β) ἡ εὐχή, ἡ ὁποία ἀναγινώσκειται ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου τὴν ὥραν καθ' ἣν ἐπιθέτει τὰς χεῖράς του διὰ τὴν χειροτονίαν καὶ γ) οἱ λόγοι τοὺς ὁποίους λέγει ὁ ἐπίσκοπος καὶ οἱ ὁποῖοι ἐπαναλαμβάνονται ὑπὸ τοῦ παρισταμένου λαοῦ «ἄξιος, ἄξιος».

Θεία χάρις. Μεταδίδεται εἰς τὸν χειροτονούμενον ἡ θεία χάρις ἵνα τελῇ τὰ μυστήρια, διδάσκει τὸν θεῖον λόγον καὶ διευθύνει τοὺς πιστοὺς τῆς περιφερείας του.

Τὰ Μυστήρια εἰς τὴν Δυτικὴν καὶ τὴν Διαμαρτυρομένην Ἐκκλησίαν.

Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία παραδέχεται, ὡς καὶ ἡ Ὁρθόδοξος, τὰ ἑπτὰ μυστήρια.

Ἡ Ἐκκλησία τῶν Διαμαρτυρομένων παραδέχεται μόνον δύο μυστήρια, τὸ Βάπτισμα, καὶ τὴν Θεῖαν εὐχαριστίαν· τὰ λοιπὰ μυστήρια τὰ θεωρεῖ ἀπλᾶς τελετάς.

1) Α'. Τιμοθ. γ'. 2 καὶ δ' 12.

Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία εἰς τὰ μυστήρια ἔχει τὰς ἐξῆς διαφοράς :

Κατὰ τὸ βάπτισμα ραντίζει τὸν βαπτιζόμενον. Τοῦτο πράττει καὶ ἡ Ἐκκλησία τῶν Διαμαρτυρομένων, δεχομένη προσέτι ὅτι τὸ βάπτισμα δὲν ἐξαλείφει τελείως τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλὰ ἐξασθενεῖ αὐτήν.

Τὸ χρῆσμα ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἐχώρισε ἀπὸ τὸ βάπτισμα καὶ τὸ τελεῖ εἰς μὲν τὰ ἄρρενα εἰς τὸ 14ον ἔτος τῆς ἡλικίας τῶν εἰς δὲ τὰ θῆλα εἰς τὸ 12ον, ἵνα δύνανται, καὶ αὐτήν, νὰ ἐννοοῦν τὴν σημασίαν τοῦ γενομένου μυστηρίου. Τελεῖται δὲ μόνον ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου. Τὸ αὐτὸ πράττει καὶ ἡ Ἐκκλησία τῶν Διαμαρτυρομένων.

Εἰς τὸ μυστήριον τῆς Μετανοίας ἐγένοντο μεγάλαι καταχρήσεις ὑπὸ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας διὰ τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν, διὰ τῶν συγχωροχαρτίων. Ἔχει τὴν νηστείαν τοῦ σαββάτου, ἐπιτρέπει δὲ νὰ τρώγουν γάλα, αὐγά, τυρόν, ἰχθῦς κτλ. κατὰ τὰς ἄλλας νηστείας.

Εἰς τὸ μυστήριον τῆς Θείας εὐχαριστίας ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἐπέφερε μεγάλας καινοτομίας : μεταχειρίζεται ἄρτον ἄζυμον, ἐνῶ ὁ Χριστὸς ἐτέλεσε τὸν μυστικὸν δεῖπνον μὲ ἐνζυμιον ἄρτον. Εἰς τοὺς λαϊκοὺς μεταδίδει, ἀπὸ τὸ μυστήριον τῆς Θείας εὐχαριστίας, μόνον σῶμα οὐχὶ δὲ καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, παρὰ τὴν ρητὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου εἰπόντος : «ἴετε ἐξ αὐτοῦ πάντες». Ἡ συνήθεια αὕτη ἐπεκράτησεν ἀπὸ τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος. Οὕτω πράττει καὶ ἡ Ἐκκλησία τῶν Διαμαρτυρομένων.

Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία διδάσκει ὅτι ἡ μετουσίωσις τελεῖται ὅταν ὁ ἱερεὺς ἀπαγγέλλῃ «τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου...», ἐνῶ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία παραδέχεται ὅτι τοῦτο γίνεται ὅταν ὁ ἱερεὺς λέγῃ «ποιήσον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου...». Ἡ Θεία Λειτουργία καθὼς καὶ ἡ ἀνάγνωσις τῶν Γραφῶν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν γίνεται εἰς γλωσσαν Λατινικὴν, τὴν ὁποίαν δὲν ἐννοεῖ ὁ λαός.

Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία δὲν ἐπιτρέπει διάλυσιν τοῦ γάμου, δι' οἰονδήποτε λόγον, ἔνεκα ὅμως θανάτου ἐπιτρέπει καὶ τέταρτον γάμον. Ἡ Ἐκκλησία τῶν Διαμαρτυρομένων ἐπιτρέπει καὶ αὐτὴ τὸν τέταρτον γάμον, καθιέρωσε δὲ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους καὶ τὸν πολιτικὸν γάμον, δηλ. δύναται νὰ γίνῃ ὁ γάμος καὶ διὰ ληξιαρχικῆς πράξεως εἰς τὴν Δημαρχίαν ἄνευ ἱεροτελεστίας.

Τὸ εὐχέλαιον ἢ Λυτική Ἐκκλησία τὸ παρέχει μόνον εἰς τοὺς ἑτοιμοθανάτους, ὡς τελευταῖον ἐφόδιον διὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν. Ἡ Λυτική Ἐκκλησία ἔχει ὑποχρεωτικὴν ἀγαμίαν δι' ὅλους τοὺς βαθμοὺς τῶν κληρικῶν.

Παρὰ τοῖς Διαμαρτυρομένοις οἱ κληρικοὶ θεωροῦνται πολιτικοὶ ὑπάλληλοι, ἐπιτρέπεται δὲ εἰς αὐτοὺς δεύτερος καὶ τρίτος γάμος πρὸ ἢ καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν. Ἡ Ἐκκλησία τῶν Διαμαρτυρομένων δὲν ἔχει τὸ ἀξίωμα τοῦ Ἐπισκόπου πλὴν τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας καὶ διὰ τοῦτο αὕτη λέγεται Ἐπισκοπικὴ ἢ Ἐπισκοπιανή.

Ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν.

«Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν».

Τὸ ἐνδέκατον ἄρθρον μᾶς διδάσκει ὅτι οἱ νεκροὶ θὰ ἀναστήθωσιν, ἵνα κριθοῦν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ παρουσίαν. Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ εὐαγγελίου αἱ ψυχαὶ τῶν νεκρῶν θὰ ἐνωθοῦν πάλιν μετὰ τῶν σωμάτων αὐτῶν ἵνα κριθῇ ὁ ἄνθρωπος, καθὼς ἦτο καὶ εἰς τὸν κόσμον αὐτόν· «τοὺς γὰρ πάντας ἡμᾶς φανερωθῆναι δεῖ ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσηται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος, πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθὸν εἴτε κακὸν» Β'. Κορι. ε'. 10 καὶ Ἰωάν. ε' 25. Ἄσχητος δὲ καὶ τελειωτὴς τῆς ἀναστάσεως ὄλων εἶναι αὐτὸς ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος πρῶτος ἀνέστη ἐκ νεκρῶν καὶ ἔζη εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν θέλει γίνεαι κατὰ τὴν δευτέραν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ, ὅποτε σαλπίζόντων τῶν ἀγγέλων οἱ νεκροὶ θὰ ἐγεροῦν ὡς ἐξ ὕπνου.¹ Εἰς τὴν φωνὴν αὐτὴν τῆς Θείας Παντοδυναμίας θὰ ἐγεροῦν ὡς ἐξ ὕπνου ὅλοι οἱ νεκροὶ καὶ θὰ ἀρπαγοῦν· «ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου, εἰς ἀέρα» Α' Θεσσαλ. δ' 17 καὶ θὰ παρουσιασθοῦν εἰς τὸν θρόνον τοῦ Χριστοῦ. Ὅσοι τότε εὔρεθοῦν ἀκόμη ζῶντες δὲν θὰ ἀποθάβουν, ἀλλὰ θὰ πάθουν μίαν ἀπροσδόκητον καὶ θαυμασίαν ἀλ-

1) «Ὅτι αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν κελεύσματι, ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου, καὶ ἐν σάλπιγγι Θεοῦ καταβήσεται ἀπ' οὐρανοῦ, καὶ οἱ νεκροὶ ἀναστήσονται πρῶτον· ἔπειτα ἡμεῖς οἱ ζῶντες». Α' Θεσσαλ. δ' 16. «Ἀποστελεῖ τοὺς Ἀγγέλους αὐτοῦ μετὰ σάλπιγγος φωνῆς μεγάλης, καὶ ἐπισυνάξουσιν τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων, ἀπ' ἄκρων οὐρανῶν ἕως ἄκρων αὐτῶν» Ματθ. κδ' 31.

λοΐωσιν· «πάντες μὲν οὐ κοιμησόμεθα, πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα» Α', Κορινθ. ιε' 51. Τὴν μνηστηριώδη ταύτην ἀλλοΐωσιν περιγράφων ὁ ἀπόστολος Παῦλος λέγει· «Ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν σπείρεται ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ· σπείρεται ἐν ἀτιμίᾳ, ἐγείρεται ἐν δόξῃ· σπείρεται ἐν ἀσθενείᾳ, ἐγείρεται ἐν δυνάμει· σπείρεται σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν· δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν» Α'. Κορινθ. ιε' 42—44, 53. Τὰ σώματα λοιπὸν τῶν δικαίων θὰ εἶναι ἀφθαρτα καὶ ἀθάνατα, δηλ. δὲν θὰ χωρισθοῦν πλέον τῆς ψυχῆς, θὰ εἶναι δὲ καὶ δεδοξασμένα, δηλ. θὰ ἔχουν τὴν λαμπρότητα ἐνὸς ἀμαράντου κάλλους· «τότε οἱ δίκαιοι ἐκλάφουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς αὐτῶν» Ματθ. ιγ' 43. Ἐπίσης δὲν θὰ ὑπόκεινται εἰς ἀσθενείας, ἀλλὰ θὰ εἶναι εὐρωστα καὶ ὑγιᾶ καὶ τέλος θὰ εἶναι πνευματικά, δηλ. δὲν θὰ ἔχουν ἀνάγκη τροφῆς, ἐνδυμάτων, ὕπνου, ἀέρος, φωτὸς κλπ.¹ Ὅλοι λοιπὸν θὰ ἀναστῶμεν ἐκ νεκρῶν καὶ οἱ δίκαιοι καὶ οἱ ἄδικοι, καὶ οἱ ἀγαθοὶ καὶ οἱ πονηροί· «ἀλλ' ἔρεϊ τις. Πῶς ἐγείρονται οἱ νεκροί; ποίῳ δὲ σώματι ἔρχονται; Ἄφρον, σύ, ὃ σπείρεις, οὐ ζωοποιεῖται, ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ, καὶ ὃ σπείρεις, οὐ τὸ σῶμα, τὸ γενησόμενον σπείρεις, ἀλλὰ γυμνὸν κόκκον, εἰ τύχοι, σίτου ἢ τινος τῶν λοιπῶν· ὃ δὲ Θεὸς αὐτῷ δίδωσι σῶμα καθὼς ἠθέλησε καὶ ἐκάστῳ τῶν σπερμάτων τὸ ἴδιον σῶμα» Α'. Κορινθ. ιε' 35-38. Τὴν ἀλήθειαν ταύτην ὅχι μόνον ἐδίδαξεν· «ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἔρχεται ὥρα καὶ νῦν ἐστιν ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκούσονται τῆς φωνῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσονται» καὶ «μὴ θαυμάζετε τοῦτο· ὅτι ἔρχεται ὥρα, ἐν ἣ πάντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις ἀκούσονται τῆς φωνῆς αὐτοῦ καὶ ἐκπορεύσονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως». Ἰωάν. ε'. 25-28, ἀλλὰ καὶ ἐμπράκτως ἀπέδειξεν ὁ Χριστός, διότι ἀνέστησε τὸν υἱὸν τῆς χήρας εἰς τὴν πόλιν Ναὶν, τὴν θυγατέρα τοῦ Ἰαίρου εἰς τὴν Καπερναοὺμ καὶ μάλιστα τὸν φίλον του Λάζαρον εἰς τὴν Βηθανίαν.

Μετὰ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν θὰ ἐπέλθῃ ἡ δευτέρα παρουσία τοῦ Χριστοῦ. Τότε θὰ ἐμφανισθῇ μετὰ πρωτοφανοῦς μεγαλοπρεπείας καθήμενος ἐπὶ θρόνου δόξης ὡς ὑπέροτος καὶ ἀμερόληπτος κριτής. Θὰ κρίνῃ δὲ τὸν κόσμον δικαίως καὶ ἀμε-

1) Ἑσαίου ξ' 19.

ρολήπιως και θα ανταποδώσει εις ἕκαστον κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.¹

Εἰς ἡμᾶς εἶναι ἄγνωστον πότε θα ἔλθῃ ἡ δευτέρα παρουσία. Ὁ Χριστὸς εἶπεν· «οὐκ οἶδατε τὴν ὥραν οὐδὲ τὴν στιγμήν, ἐν ἧ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται». Τοῦτο ἐδηλώθη εἰς ἡμᾶς διὰ τὰ νὰ εἴμεθα πάντοτε ἔτοιμοι, γρηγοροῦντες καὶ προσεσχόμενοι² «Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ τῆς ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν, εἰμὴ ὁ πατήρ μου, ἰμόνος» Ματθ. κδ' 37.

Ἀντίθετον γνώμην ἔχουν οἱ χιλιασταί, οἱ ὁποῖοι παρερμηνεύοντες τὸ 20 κεφάλαιον τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Ἰωάννου, πιστεύουν ὅτι πρὸ τῆς μελλούσης ζωῆς θα ἔλθῃ ὁ Χριστὸς εἰς τὴν γῆν καὶ θα βασιλεύσῃ εἰς τοὺς πιστοὺς ἐπὶ 1000 ἔτη καὶ μετὰ τοῦτο θα γίνῃ ἡ καθολικὴ κρίσις. Ὁπαδοὶ τῆς αἰρέσεως ταύτης ὑπάρχουν καὶ σήμερον καὶ μάλιστα ἐν Ἀμερικῇ. Τελευταίως εἶχον ὀρίσει τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Χριστοῦ τὸ 1926, ἀλλὰ τότε τὴν ἀνέβαλον ἐπ' ἀόριστον.

Ἡ μέλλουσα ζωή.

«Καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Ἀμήν».

Τὸ δωδέκατον ἄρθρον τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως μᾶς διδάσκει περὶ τῆς «ζωῆς τοῦ μέλλοντος αἰῶνος», δηλαδὴ περὶ τῆς νέας ζωῆς, ὁ ὁποῖα θα γίνῃ μετὰ τὴν κρίσιν τοῦ κόσμου.

Κατὰ τὴν ζωὴν δὲ ταύτην, ἡ ὁποῖα θα εἶναι αἰωνία καὶ ἀτελεύτητος, ὁ Θεὸς θα καταστήσῃ καὶ πάλιν τὸν ἄνθρωπον εὐτυχῇ, ὅπως ἦτο καὶ πρὸ τῆς ἁμαρτίας.

Καὶ οἱ μὲν δίκαιοι καὶ ἐνάρετοι θα εἶναι αἰωνίως πλησίον τοῦ Θεοῦ, τῆς πηγῆς τοῦ φωτὸς καὶ τῆς εὐτυχίας, καὶ θα κληρονομήσουν τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα «ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη» Α' Κορινθ. β' 9. Οἱ δὲ κακοὶ θα εἶναι εἰς φρικώδη κατάστιςιν καὶ θα ἐξορισθοῦν εἰς τὸν τόπον τοῦ κλαυθμοῦ καὶ τοῦ τρυγμοῦ τῶν ὀδόντων, εἰς τὴν κατοικίαν τῶν πονηρῶν πνευμάτων, εἰς τὸν τόπον τῶν αἰωνίων βασάνων· «ὅπου ὁ σκόληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται» Μαρκ. θ' 44. Καὶ τότε θα πληρωθῇ ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ «καὶ ἀπελεύσονται οὗτοι—οἱ ἄσεβεῖς—εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον» Ματθ. κε' 46.

1) Ματθ. κε' 31—46.

2) Ματθ. κε' 13.

Ὁ τρόπος δέ, κατὰ τὸν ὁποῖον θέλουν ἀπολαύσει οἱ ἄνθρωποι τῆς μακαριότητος ταύτης· εἶναι ἄγνωστος εἰς ἡμᾶς· «οὐπω γὰρ ἐφανερώθη τί ἐσόμεθα» Α΄. Ἰωάν. γ' 2. Γνωρίζομεν ὅμως ὅτι κατὰ τοὺς διαφοροὺς βαθμοὺς τῆς ἀγνότητός των θέλουν ἀπολαύει τῆς μακαριότητος· «ἄλλη δόξα ἡλίου καὶ ἄλλη δόξα σελήνης καὶ ἄλλη δόξα ἀστέρων· ἀστὴρ γὰρ ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ. Οὕτω καὶ ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν» Α΄. Κορινθ. ιε' 41—42.

Ἡ ἀθανασία τῆς Ψυχῆς.

Ὁ ἄνθρωπος, κατὰ τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἀποτελεῖται ἀπὸ σῶμα καὶ ψυχὴν. Ἡ ψυχὴ εἶναι ἡ ἐνεργὸς ἐκείνη δύναμις τοῦ ἀνθρώπου, διὰ τῆς ὁποίας οὗτος σκέπτεται καὶ αἰσθάνεται τὸν ἔξω κόσμον. Ἡ ψυχὴ εἶναι ἄυλος, διότι ἡ ὕλη οὔτε σκέπτεται, οὔτε αἰσθάνεται τὰ περὶ αὐτὴν συμβαίνοντα. Ὡς ἄυλος ἡ ψυχὴ εἶναι πνεῦμα καὶ ὡς πνεῦμα συνεπῶς εἶναι ἀθάνατος.

Ἡ Ἀθανασία τῆς ψυχῆς εἶναι θεμελιώδης διδασκαλία τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ἰδέα τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς εἶναι γενικὴ. Πάντες οἱ λαοί, μὴδὲ τῶν ἀγρίων ἐξαιρουμένων, καὶ αὐτοὶ οἱ διαπρεπέστεροι τῶν φιλοσόφων ὄλων τῶν ἐποχῶν, ὡς ὁ Ἀναξαγόρας, Πυθαγόρας, Σωκράτης, Πλάτων, Ἀριστοτέλης, Πλούταρχος, Κικέρων, Λαίβνις, Κάντιος, κλπ. παρεδέχθησαν τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς (ἱστορικὴ ἀπόδειξις).

Ὁ ἄνθρωπος προσπαθεῖ νὰ εὕρῃ πάντοτε τὸ τέλειον, ἀλλὰ τοῦτο δὲν τὸ κατορθώνει εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν· πρέπει λοιπὸν νὰ ὑπάρχῃ μία ἄλλη ζωὴ, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ κατορθώσῃ τοῦτο (τελεολογικὴ ἀπόδειξις).

Ἡ ψυχὴ εἶναι ἄυλος καὶ ἀπλῆ, ἀλλ' αἱ ἰδιότητες αὐταὶ ἀρμόζουσι μόνον εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶναι ἀθάνατος ἔπεται ὅτι καὶ ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατος (ὄντολογικὴ ἀπόδειξις). Γνωστὸν εἶναι ὅτι οἱ δίκαιοι καὶ οἱ εὐσεβεῖς ὄχι μόνον δὲν ἀπολαμβάνουν πάντοτε εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν τὴν προσήκουσαν ἀμοιβήν, ἀλλὰ καὶ καταδιώκονται πολλάκις καὶ πολλὰς θλίψεις ὑπομένουν· βλέπομεν ἔξ ἄλλου τοὺς κακοὺς νὰ διάγουν πολλάκις ὅλην τὴν ζωὴν μὲ εἰρήνην καὶ ν' ἀπολαμβάνουν τῶν ἀγαθῶν. Τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι δίκαιον καὶ ἠθικόν, ἀντίκειται δὲ καὶ εἰς τὴν Θεϊαν δικαιοσύνην. Ἀναγκαίως λοιπὸν πρέπει νὰ ὑπάρχῃ μία

ἄλλη ζωή, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ἀρετὴ θὰ ἀπολαμβάνῃ τῆς προσηκούσης ἀμοιβῆς, διότι ποῖος δύναται νὰ φαντασθῇ, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ ὑπομένῃ ἐνταῦθα μυρίας δυστυχίας καὶ θλίψεις, ἔπειτα δὲ τέλος νὰ ἀπωλεσθῇ αἰωνίως! Καὶ αὐτοὶ οἱ ἐθνικοὶ ἐπενόησαν τὰ Ἱλύσια πεδία, τὰς νήσους τῶν μακάρων, τόπους εὐδαίμονας, εἰς τοὺς ὁποίους διέτριβον αἱ ψυχὰι τῶν ἐναρέτων. Ἡ Ἁγία Γραφὴ βεβαίως πολλαχού τὴν ἀλήθειαν μιᾶς μελλούσης ζωῆς (Ἡθικὴ ἀπόδειξις).

Περὶ τῆς δημιουργίας τῶν ψυχῶν τῶν ἀνθρώπων τρεῖς θεωρίαι ἀνεπτύχθησαν:

1) Ἡ τῆς προϋπάρξεως. Κατ' αὐτὴν αἱ ψυχὰι τῶν ἀνθρώπων προϋπῆρχον πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, ἀλλά, ἁμαρτήσασαι, πρὸς τιμωρίαν τῶν περιεβάλλοντο τὰ ὑλικά σώματα κατὰ τὴν γέννησιν.

2) Ἡ τῆς δημιουργίας. Κατ' αὐτὴν αἱ ψυχὰι τῶν ἀνθρώπων δημιουργοῦνται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν γέννησιν, καὶ

γ) Ἡ τῆς μεταφυτεύσεως. Κατ' αὐτὴν αἱ ψυχὰι τῶν ἀνθρώπων ὑπῆρχον εἰς τοὺς πρωτοπλάστους καὶ διὰ τῆς γεννήσεως μεταδίδονται διαδοχικῶς εἰς τοὺς ἀπογόνους.

Ἡ τῆς προϋπάρξεως ὑποστηριχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος καὶ Ὠριγένους κατεδικάσθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας (Ε' Οἰκουμ. Σύνοδος 553), διότι δὲν δικαιολογεῖται τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα. Κατὰ τὴν Ἁγ. Γραφὴν ἡ ἁμαρτία ἤρξατο ἀφ' οὗτου ὁ ἄνθρωπος ἔλαβε σωματικὴν ὑπόστασιν, ἀλλὰ εἶναι καὶ ἀνεξήγητον πῶς ὁ ἄνθρωπος οὐδεμίαν διατηρεῖ μνήμην τῆς τοιαύτης προϋπάρξεως, ἢ ὁποῖα καθώρισε τὴν ἐνταῦθα ὑπαρξίν του. Ἀλλὰ καὶ ἡ τῆς δημιουργίας δὲν εὐσταθεῖ, διότι δημιουργούμεναι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ αἱ ψυχὰι κατὰ τὴν γέννησιν ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀναμάρτητοι, ἐπειδὴ πᾶν τὸ δημιουργούμενον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἶναι «καλὸ λίαν», τότε πάλιν δὲν δικαιολογεῖται τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα. Μένει λοιπὸν ἡ τῆς μεταφυτεύσεως, ἢ ὁποῖα συμφώνως μετὰ τὴν Ἁγίαν Γραφὴν δικαιολογεῖ πλήρως τὴν μετάδοσιν τῆς ἁμαρτίας «ἐποίησε ἐξ ἐνὸς αἵματος (δηλ. ἀνθρώπου) πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων κατοικεῖν ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς», πράξ. ιζ' 26.¹

1) Βλέπε καὶ Δογμ. Χ. Ἀνδρούτσου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΘΡΗΣΚΕΙΑΙ

	Σελίς
Θρησκεία γενικῶς	3
Διάφορα εἶδη θρησκειῶν	4
Φετιχισμὸς	4
Βεδισμὸς	5
Βραχμανισμὸς	5
Ἰνδουϊσμὸς	6
Γιαινισμὸς	6
Βουδδισμὸς	7
Θρησκεία Σινῶν	9
Ὁ Λάο - Τσέ	10
Κουμφούκιος	10
Παρσισμὸς	11
Μωαμεθανισμὸς	12
Ἰουδαϊσμὸς	13
Χριστιανισμὸς	13

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

Ἄγία Γραφή	15
Ἱερά Παράδοσις	16
Τὸ μάθημα τῆς Χριστιανικῆς Κατηχήσεως	17
Ποῦ ἡ Ἐκκλησία στηρίζει τὴν Κατήχησιν	18
Κατηχηταὶ	18
Διαιρέσις τῆς Κατηχήσεως	19
Σκοπὸς καὶ ἀναγκαιότης τῆς Κατηχήσεως	19

ΤΟ ΣΥΜΒΟΛΟΝ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ

	Σελίς
Ἐπιφάνειος τῶν Θεῶν	21
Οὐσία καὶ ἰδιότητες τοῦ Θεοῦ	22
Ἄγία Τριάς	26
Δημιουργία τοῦ κόσμου	28
Ἀόρατος κόσμος	29
Ὅρατος κόσμος	31
Ἀρχέγονος κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου	32
Πτώσις τοῦ ἀνθρώπου	34
Ἡ Θεία Πρόνοια	35
Ἡ Θεότης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ	37
Ἡ ἐνανθρώπισις τοῦ Σωτῆρος	39
Ἡ σταύρωσις καὶ ὁ θάνατος τοῦ Σωτῆρος	40
Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Σωτῆρος	41
Ἡ Ἀνάληψις τοῦ Σωτῆρος	42
Ἡ δευτέρα παρουσία τοῦ Κυρίου	42
Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα	43
Ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία	44
Μυστήρια	46
Τὰ μυστήρια εἰς τὴν Δυτικὴν καὶ Διαμαρτυρομένην Ἐκ- κλησίαν	57
Ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν	59
Ἡ μέλλουσα ζωὴ	61
Ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς	62

ΕΡΓΑ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΠΕΤΡΟΥΝΙΑ

Ἠθικὰ προβλήματα :

Μέρος Α'. Ἀπὸ τῆς Φιλοσοφίας εἰς τὸν Χριστιανισμόν.

Μέρος Β'. Αἱ Ἠθικαὶ Ἰδέαι τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.

Ἡ Ὑποβολὴ ὡς παράγων τῆς ἀγωγῆς, P. Félix Thomas
(μετάφρασις).

Μανιάτικα Μοιρολόγια.

Θρησκευτικὲς Ἱστορίαι ἀπὸ τὴν Π. Διαθήκῃ :

Βιβλίον Α'. Ἡ Γένεσις.

» Β'. Ὁ Μωυσῆς.

» Γ'. Οἱ Κριταί.

Ἐτοιμάζεται : Δαυὶδ - Σολομών.

Τιμὴ Δραχ. 30.—